

Republika e Kosovës
Republika Kosova-Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

ZYRA E KRYEMINISTRIT/ OFFICE OF THE PRIME MINISTER/ URED
PREMIJERA
AGJENCIA PËR BARAZI GJINORE / AGENCIJA ZA RODNO RAVNOPRAVNOST /
AGENCY OF GENDER EQUALITY

BUXHETIMI OPERACIONAL I STREHIMOREVE NË KOSOVË DHE UDHËZUESI I PROJEKTIMIT

german
cooperation

DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

Implemented by

giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Miradije Hetemi
Prishtinë, 2016

Hysniye Kamberi Krasniqi
Prishtinë, 2019

Makfire Zuka
Viti, 2020

Arianita Zahiti
Vushtrri, 2017

Shkurte Veseli
Ferizaj, 2017

Armenda Aliu
Prizren, 2019

Dr. Igballe Llalloshi
Prishtinë, 2008

Flora Omuri
Ferizaj, 2016

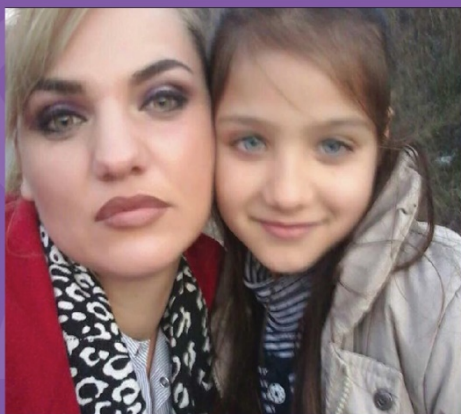
Donjeta Pajaziti
Deçan, 2015

Antigona Morina
Rahovec, 2011

Sevdije Berisha
Pejë, 2017

Valbona Marku dhe Kiara Marku
Gjakovë, 2018

Sebahate Morina
Prishtinë, 2021

Zejnepe Bytyçi
Suharekë, 2015

Marigona Osmani
Ferizaj, 2021

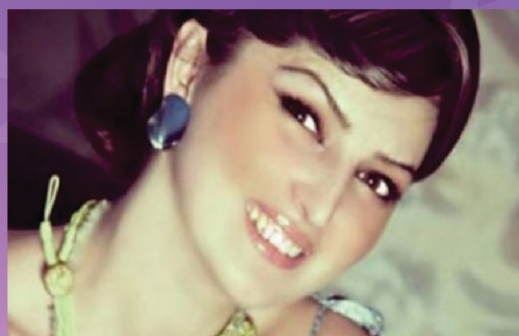
Në Kujtim të Viktimave të Dhunës në Familje

Remzije Krasniqi
Prishtinë, 2019

Sabile Mavrovqani
Kamenicë, 2020

Diana Kastrati
Prishtinë, 2011

Dafina Zhubi
Prishtinë, 2016

Feride Prokshi
Skenderaj, 2017

Autore:
BLERINDA IDRIZI
Konsulent Ndërkombëtar

Mendimet e shprehura në këtë punim janë përgjegjësi e autorit dhe nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht politikën zyrtare të Agjencisë Kosovare për Barazi Gjinore dhe GIZ-it. Teksti i këtij dokumenti fillimisht është shkruar në anglisht.

Republika e Kosovës
Republika Kosova-Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

ZYRA E KRYEMINISTRIT/ OFFICE OF THE PRIME MINISTER/ URED PREMIJERA
AGJENCIA PËR BARAZI GJINORE / AGENCIJA ZA RODNO RAVNOPRAVNOST /
AGENCY OF GENDER EQUALITY

BUXHETIMI OPERACIONAL I STREHIMOREVE NË KOSOVE DHE UDHËZUESI I PROJEKTIMIT

**german
cooperation**

DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

Implemented by

giz

Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Përmbajtja

HYRJE.....	7
METODOLOGJIA	11
FJALORTHË	12
PJESA E PARË	15
STANDARDET PËR OFRIMIN E SHËRBIMEVE NGA STREHIMORET DHE VLERËSIMI I KOSTOVE OPERACIONALE.....	15
I. Standardet e Këshillit të Evropës për ofrimin e shërbimeve nga strehimoret.....	17
II. Analiza e kostos dhe përfitimit social të strehimoreve.....	22
III. Buxheti operativ i strehimores sipas kategorisë së shpenzimeve.....	33
PJESA E DYTË.....	45
UDHËZUESI PËR PROJEKTIMIN E STREHIMOREVE.....	45
SEKSIONI I.....	49
1. Vendorsja e parimeve udhëzuese	49
2. Modelet e strehimoreve të viktimës	52
3. Profili i viktimës dhe qasja në strehimore	54
SEKSIONI II.....	59
1. Puna përgatitore.....	59
2. Procesi i projektimit, ekipi i planifikimit dhe projektit	64
SEKSIONI III.....	69
HARMONIZIMI I PARIMEVE UDHËZUESE DHE KËRKESAVE PËR PROJEKTIM	69
1. Mbrojtja dhe siguria	69
2. Shëndet, mirëqenie dhe hapësira të mirëseardhjes.....	72
3. Projektim i bazuar në informacione për traumën	73
4. Projektim me fëmijët në mendje.....	75
5. Fleksibiliteti dhe minimizimi i konflikteve	77
6. Rezistenca dhe masat e përgjegjshme	79
7. Qasshmëria	80
8. Modeli i ndërtimit	81
SEKSIONI IV	89
1. Projektimi i hapësirës.....	89
2. Zonat e programit.....	92
SHTOJCA	105
SHTOJCA. BIBLIOGRAFIA.....	107

The background is a solid purple color with a repeating pattern of white ribbons. The ribbons are arranged in a diagonal grid, with some ribbons appearing as simple loops and others as more complex, overlapping shapes. The ribbons are white, creating a high contrast against the purple background.

HYRJE

HYRJE

Ky dokument është hartuar në mbështetje dhe përgjigje ndaj përpjekjeve të Kosovës për krijimin e shërbimeve të specializuara mbështetëse për viktimat e dhunës ndaj grave, kryesisht shërbimet e strehimoreve, në përputhje me standardet e Këshillit të Evropës, siç përcaktohet në Konventën e Këshillit të Evropës për parandalimin dhe luftimin e dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje – Konventa e Stambollit (CETS nr. 210). Dokumenti synon të mbështesë Makinerinë e Kosovës për Barazi Gjinore të udhëhequr nga Agjencia për Barazi Gjinore në Zyrën e Kryeministrit për të siguruar ekspertizën dhe burimet e nevojshme për të mbështetur më tej përpjekjet e institucioneve publike të Kosovës, rrjetit të strehimoreve të Kosovës dhe OShC-ve të tjera që punojnë në fushën e dhunës në familje dhe komunitetit ndërkombëtar që punon në Kosovë në përpjekjen e tyre për ratifikimin gjithëpërfshirës të parimeve dhe dispozitave të Konventës së Stambollit në kornizën e zhvillimit ligjor dhe politik të Kosovës dhe veprimet operacionale të institucioneve zbatuese. Prandaj, dokumenti udhëhiqet dhe është reflektim i parimeve të Konventës së Stambollit duke u përqendruar në mënyrë eksplicite në koston e strehimoreve për viktimat e dhunës në familje dhe standardet e projektimit të ndërtimit të tyre.

Qëllimi i këtij dokumenti nuk është të vlerësojë situatën aktuale të strehimoreve të Kosovës për mbrojtjen e viktimave të dhunës në familje, as nuk synon të vlerësojë cilësinë e shërbimeve ekzistuese dhe atyre që mungojnë, e as nuk synon të përcaktojë udhëzuesit e cilësisë për funksionimin e strehimoreve. Këto dokumente tashmë ekzistojnë dhe kanë mbështetur dhe kontribuar shumë në punën për zhvillimin e këtij dokumenti. Dokumenti synon të vlerësojë koston e operacionalizimit të parimeve të Konventës dhe t'i përcaktojë standardet për funksionimin e strehimoreve, mbrojtjen e viktimave dhe fuqizimin e tyre në kërkesën e tyre për të fituar dinjitetin e tyre dhe për t'i gëzuar të drejtat themelore.

Dispozitat për strehimoret në Konventën e Stambollit përcaktojnë standardet minimale për rolin e strehimoreve dhe bazën fillestare minimale për ofrimin e shërbimeve në të gjitha shtetet anëtare dhe parashohin nivele aspiruese drejt të cilave mund të punohet. Ato parashohin si themelin ashtu edhe parimet e përgjithshme mbi të cilat projektimi, planifikimi dhe zbatimi i shërbimeve të funksionimit dhe mbështetjes të strehimoreve duhet të ndërtohen dhe të arrihet qëndrueshmëria e cilësisë në të gjitha shërbimet lokale.

Aktualisht, strehimoret e Kosovës nuk i plotësojnë standardet e përcaktuara me Konventën e Stambollit, dhe për këtë arsye nevojiten investime të konsiderueshme për t'i barazuar me ato standarde. Vlerësimet e paraqitura të kostove të strehimit duhet të lexohen si vlerësime fillestare të kostove në pjesën më të madhe, me pak përjashtime. Për pjesën më të madhe, ato janë një investim i bërë një herë për një periudhë të gjatë. Ato janë investime me rëndësi

të madhe dhe me efekte të thella në mbrojtjen e jetës dhe dinjitetit të viktimave të dhunës në familje. Ato investime i ndihmojnë viktimat të përballen me gamën e gjerë të sfidave (nga pasojat fizike dhe emocionale deri te ndikimet financiare, ligjore dhe sociale), fuqizojnë viktimat dhe promovojnë të drejtat e grave. Gjithashtu, po aq e rëndësishme është njohja e rolit të strehimores në promovimin e barazisë së grave dhe në të folurit mbi çështjet sistemike të diskriminimit, duke hedhur dritë mbi përvojat shumëdimensionale të grave si viktimat të dhunës në familje dhe dhunës me bazë gjinore dhe kushtet e grave brenda shoqërisë që shkaktojnë dhunë ndaj tyre.

Nuk ka standarde të projektimit dhe të ndërtimit të strehimoreve në përgjithësi dhe strehimoreve për dhunën në familje, veçanërisht në Kosovë. Pak vende kanë vendosur masa të tilla. Ky dokument synon të propozojë një grup të parimeve dhe udhëzimeve që kanë të bëjnë me projektimin e ndërtesës dhe aranzhimin e hapësirës. Këto udhëzime të propozuara bazohen shumë në literaturën e re mbi zhvillim mbi ndërtimin e strehimoreve dhe standardet e projektimit të disa vendeve që kanë krijuar tashmë kode ndërtimi dhe standarde për strehimore dhe shërbime për viktimat e dhunës në familje, të dhunës me bazë gjinore, të pastrehët, etj. Së dyti, dokumenti përpiqet të krijojë një lidhje ndërmjet standardeve të paraqitura dhe të përshtatura me parimet e Konventës së Stambollit dhe standardeve të përshkruara për strehimoret.

Ky dokument organizohet në dy pjesë kryesore. Seksioni i parë i pjesës së parë përqendrohet në parimet dhe standardet e Këshillit të Evropës në ofrimin e shërbimeve të strehimit dhe ndikimin e konsiderueshëm në trajtimin, mbështetjen dhe fuqizimin e viktimave të dhunës në familje dhe të dhunës me bazë gjinore.

Seksioni i dytë ofron një qasje hap pas hapi se si kostoja dhe përfitimi i strehimoreve mund të llogaritet duke u fokusuar vetëm në rolin mbrojtës të strehimores nga goditjet, sulmet dhe dëmtimet e mundshme si rezultat, i cili është edhe qëllimi i ekzistencës së strehimores. Gjithashtu, në këtë seksion paraqiten dhe analizohen sfidat për vlerësimin e koston dhe përfitimit social të strehimores, duke hedhur dritë mbi hapat për të mbushur boshllëkun e të dhënave për lejinin e ushtrimeve të analizës së koston dhe përfitimit në të ardhmen dhe pajtueshmërinë me dispozitat e detyrueshme të Konventës së Stambollit për mbledhjen e të dhënave.

Seksioni i tretë identifikon kostot fillestare dhe të vazhdueshme operationale të ofrimit të shërbimeve të specializuara siç janë strehimoret qysh në fillim të procesit të planifikimit. Buxhetimi i kujdesshëm dhe realist i lejon strehimoret, financuesit dhe përfituesit e shërbimeve si dhe politikëbërësit që t'i artikulojnë më mirë shpenzimet dhe të qëndrojnë të vëmendshëm ndaj nënvlerësimit të mundshëm ose shpërfilljes së burimeve të nevojshme të kërkuara për të

krijuar dhe menaxhuar infrastrukturën e strehimoreve dhe shërbimet përkatëse. Parashikimet buxhetore të ndjeshme dhe të orientuara drejt gjinisë, të bazuara në parimet e Konventës, mund të ofrojnë informata për vendimet e strehimoreve për t'i përmirësuar dhe diversifikuar shërbimet e tyre dhe për t'i forcuar përpjekjet e tyre për mbledhjen e fondeve.

Pjesa e dytë e dokumentit fokusohet në **udhëzuesin për projektimin e strehimoreve**. Standardet e përcaktuara nga Konventa e KE-së dhe në dokumentin e KE-së *Combating violence against women: minimum standards for support services (2008)* (shqip: *Lufta kundër dhunës ndaj grave: standardet minimale për shërbimet mbështetëse (2008)*) nuk mund të përmbushen plotësisht në një peizazh betoni pa kuptim dhe një ndërtesë të mërzitshme për shtëpinë e mbrojtjes. Roli dhe ndikimi i arkitekturës ndikojnë shumë si në shoqërinë ashtu edhe në individin, dhe është i njohur ndikimi i saj i thellë tek banorët e saj. Çdo gjë, duke filluar nga paraqitja deri te sipërfaqet e lyera të materialeve, mund të kontribuojë në shëndetin, gjendjen shpirtërore dhe produktivitetin e banorëve. Këto çështje dhe rëndësia e profilit të viktimës dhe qasshmëria në strehimin mbrojtës dhe modelet e strehimit mbrojtës janë të gjitha pjesë e seksionit të parë, përkatësisht, **standardet e Konventës së KE-së, profili i viktimës dhe tipologjia e strehimit mbrojtës**.

Seksioni i dytë i dokumentit përqendrohet në **procesin e projektimit dhe planifikimit të ndërtesës**. Ndërtimi ose rinovimi i objekteve kërkon një proces të thelluar të punës përgatitore me pjesëmarrjen e akterëve të shumtë. Kjo punë e thelluar paraprake konsiderohet e nevojshme për shkak të misionit të strehimoreve që i shërben një grupi të ndryshëm të banorëve. Ata kanë nevoja të përbashkëta por edhe specifike, me një kohëzgjatje të banimit që ndryshon nga disa ditë në disa muaj e deri në disa vjet, dhe kërkojnë shërbime të vazhdueshme të specializuara mbështetëse. Seksioni bën thirrje për një qasje të integruar në zhvillimin e objektit. Ai thekson hapat që ekipi i projektit dhe të gjithë akterët duhet t'i ndjekin në projektimin e ndërtesës që arrin performancë të lartë dhe merr parasysh qëllimet specifike shoqërore, plotëson parimet mjedisore, përmbush standardet e ndërtimit dhe i kombinon të gjitha brenda mjeteve buxhetore të llogaritura mirë dhe afateve të caktuara.

Harmonizimi i parimeve udhëzuese dhe kërkesave të projektimit përbën seksionin e tretë që nxjerr në pah rëndësinë e çështjeve të mbrojtjes dhe sigurisë si elemente të një rëndësie të madhe në projektimin e ndërtesës dhe aranzhimet e saj operationale. Viktimat dhe vartësit e tyre duhet të kenë ndjenjë mbrojtjeje dhe sigurie kur hyjnë në objektet e strehimit mbrojtës. Po aq e rëndësishme është që të sigurohet e njëjta gjë për stafin që drejton objektin e strehimoreve çdo ditë dhe ofron shërbime për viktimat e strehuara dhe ata që vijnë për të marrë përfitime përmes programeve mbështetëse të realizuara nga strehimorja. Më tej, ky seksion thekson se promovimi i mirëqenies është fokusi thelbësor i strehimoreve, strehimit mbrojtës dhe programeve mbështetëse dhe se projektimi i ndërtesës mund të jetë promovues kritik i

shëndetit dhe mirëqenies së viktimave dhe fëmijëve të tyre, dhe se projektimi duhet të jetë i bazuar në informatat për traumat, duhet të marrë parasysh praninë dhe mirëqenien e fëmijëve dhe duhet të sigurojë aranzhim fleksibël të hapësirës që minimizon konfliktin dhe rrit reziliencën.

Seksioni i katërt, **elementet e aranzhimeve të projektimit dhe hapësirës**, tërheq vëmendjen në projektimin e hapësirës duke u fokusuar në identifikimin dhe përzgjedhjen e lagjes dhe vendndodhjen e saj gjeografike, mjedisin e jashtëm dhe hapësirën e jashtme rekreative. Ai gjithashtu fokusohet në projektimin e zonës së programit që përfshin aranzhimin e hapësirës dhe projektimin e dhomave të përbashkëta dhe zonave private për viktimat dhe vartësit e tyre dhe shërbimet e ofruara dhe zyrat e stafit.

Terminologji të tilla si strehimore, strehimi mbrojtës dhe shërbimet speciale janë përdorur në mënyrë të ndërsjellë në të gjithë dokumentin. Ndërsa ndajnë shumë elemente të përbashkëta, ato nuk përfshijnë domosdoshmërisht të njëjtat modalitete funksionimi dhe operimi e as nuk ofrojnë domosdoshmërisht të njëjtat shërbime. Në dokument, si rregull, fjala strehimore përdoret në termat e saj të përgjithshme për të nënkuptuar çdo formë ose lloj strehimi ku viktimat e dhunës në familje dhe të dhunës me bazë gjinore marrin mbrojtje dhe kanë qasje në shërbime të tjera. Për dallim nga kjo, dy përkufizime të ndryshme përdoren për një kontekst specifik dhe për të treguar drejtpërdrejt një modalitet të veçantë funksionimi dhe shërbimi. Përkufizimet e tyre mund të gjenden nënseksionin e fjalorthit të dokumentit.

METODOLOGJIA

Metodologjia e përdorur për t'u zhvilluar u bazua në një rishikim në zyre të hulumtimeve të ndryshme të kryera nga Organizatat e Shoqërisë Civile (OSHC) të Kosovës, organizatat ndërkombëtare ndërmjet periudhës 2008-2020, hulumtim të literaturës në dispozicion në internet dhe rishikim të revistave dhe librave të shtypur.

Gjithashtu, një pyetësor iu shpërnda të gjithë ofruesve të shërbimeve të mbrojtjes në strehimore për të marrë një kuptim të përgjithshëm të infrastrukturës fizike në dispozicion, aranzhimeve dhe projektimit të hapësirës, dhe lokacionit. Më tej, në qershor të vitit 2021 u mbajt një takim me përfaqësuesit e Rrjetit të Strehimoreve të Kosovës. Ky takim trajtoi çështje dhe shqetësime kryesisht mbi modalitetet e financimit dhe kostot e operimit në raport me detyrimet dhe standardet e Konventës së Stambollit. Për më tepër, gjetjet e hulumtimeve të mëparshme në lidhje me shërbimet dhe funksionimin e strehimoreve të kryera nga OSHC-të e Kosovës dhe organizatat ndërkombëtare u rishikuan për të vlerësuar nëse kishin ndodhur ndryshime të mëdha gjatë dekadës së fundit.

Ky dokument është zhvilluar në përputhje me parimet e Konventës së Stambollit dhe të dokumentit *Udhëzues cilësie për strehimoret e viktimave të dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje - Përmirësimi i shërbimeve për viktimat në Kosovë*¹, të zhvilluar me mbështetjen e Zyrës së Këshillit të Evropës në Prishtinë. Gjithashtu, ky dokument u hartua dhe u formësua nga një qasje e përqendruar te viktimat që synon të krijojë siguri dhe mbrojtje fizike dhe t'i përmbushë nevojat "e menjëhershme" të viktimës, të shmangë dhe parandalojë viktimizimin dytësor duke i trajtuar viktimat me ndjeshmërinë e duhur dhe t'i fuqizojë t'i ushtrojnë të drejtat e tyre njerëzore dhe ligjore dhe të drejtën për mjete juridike jashtë kontekstit penal.

¹ Këshilli i Evropës (2021). Udhëzues cilësie për strehimoret e viktimave të dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje - Përmirësimi i shërbimeve për viktimat në Kosovë*. Logar, R. dhe Qosaj-Mustafaj, A. Marrë nga: <https://rm.coe.int/shelter-guideline-eng/1680a24ced>

FJALORTHI

Projektim i qasshëm – Projektim me objektivin e arritjes së integritetit të plotë dhe pjesëmarrjes për individët e të gjitha aftësive për të pasur qasje në mjedisin e tyre pavarësisht nga aftësitë e kufizuara në lëvizje, shikim, dëgjim ose aftësitë e kufizuara kognitive. (Përshtatur nga *City of Toronto Shelter Design and Technical Guidelines*.)²

Parandalimi i Krimit përmes Projektimit Mjedisor (CPDTED) – është qasje multidisiplinore për të penguar sjelljen kriminale dhe aktivitetet e bezdisshme përmes projektimit mjedisor.³

Banjë e veçantë - Një banjë në të cilën mund të hysh nga dhoma e gjumit ose e cila është e vendosur brenda një njësie private.

Qasje gjithëpërfshirëse/qasje gjithëpërfshirëse e projektimit – Qasje e projektimit që merr parasysh individualitetin e atyre që përdorin sistemin e strehimoreve, sfidat me të cilat përballen, lidhjet ndërmjet pabarazisë dhe pastrehësisë, dhe që synon të krijojë hapësira afirmuese dhe mbështetëse për të ndihmuar në arritjen e barazisë shoqërore dhe rritjen e qasjes në shërbimet thelbësore që ofron strehimorja.⁴

Linjë ndihme – Linjë telefonike falas që ofron këshilla, informacione, mbështetje dhe këshillim për krizat.⁵

Banjë private – Banjë me qasje nga një korridor i destinuar për përdorim nga shfrytëzuesit e strehimoreve një nga një.⁶

Njësi private – Njësi private është grupimi i një ose më shumë zonave të fjetjes, një banjë dhe një aneks kuzhine (ose kuzhine) brenda një perimetri të sigurtar të destinuar për përdorim ekskluziv nga një individ ose familje.⁷

Strehim i fazës së dytë – Strehim afatshkurtër i sigurt dhe i përballueshëm me shërbime mbështetëse. Strehim i pavarur zakonisht në apartamente ose shtëpi në qytet dhe kohëzgjatja e qëndrimit zakonisht nuk është më shumë se 18 deri në 24 muaj.

Projektim i informuar nga traumat – Projektim që pranon se mjedisi fizik mund të ketë ndikim fiziologjik dhe emocional. Projektimi i informuar nga traumat krijon mjedis mbështetës që i reziston ritraumatizimit të njerëzve. Qëllimi i projektimit të informuar nga traumat është të krijojë mjedise që promovojnë një ndjenjë qetësie, sigurie, dinjiteti, fuqizimi dhe mirëqenie për të gjithë banorët. Këto rezultate mund të arrihen duke përshtatur paraqitjen hapësinore,

² Hilditch Architect Inc. (2021). City of Toronto Shelter Design and Technical Guidelines.

<https://www.toronto.ca/wp-content/uploads/2021/01/8cea-shelter-design-and-technical-guidelines.pdf>

³ Shoqata Ndërkombëtare e Parandalimit të Krimit përmes Projektimit Mjedisor (2021) (ang. *The International Crime Prevention through Environmental Design Association*). Faqja e internetit e Shoqatës CPTED.

<https://www.cpted.net/>

⁴ Hilditch Architect Inc. (2021). City of Toronto Shelter Design and Technical Guidelines

<https://www.toronto.ca/wp-content/uploads/2021/01/8cea-shelter-design-and-technical-guidelines.pdf>

⁵ Këshilli i Evropës (2008). Combating violence against women: minimum standards for support services.

Kelley, L. & Dubois, L. [https://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/EG-VAW-CONF\(2007\)Study%20rev.en.pdf](https://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/EG-VAW-CONF(2007)Study%20rev.en.pdf)

⁶ Po aty.

⁷ Po aty.

zgjedhjen e menduar të mobileve, interesin vizual, dritën dhe ngjyrën, artin dhe modelin biofilik.⁸

Strehimore/strehë – Shtëpi e sigurt në të cilën gratë dhe fëmijët e tyre mund të qëndrojnë. Shërbimet e tilla gjithashtu ofrojnë këshilla dhe mbështetje dhe duhet të kenë shërbime specifike për fëmijët.⁹

Projektim i përqendruar te shfrytëzuesi – Ky term nënkupton projektimin ku shfrytëzuesit e ndërtesës nuk detyrohen të ndryshojnë sjelljen e tyre dhe do të jetë projektim që përshtat dhe merr parasysh parësinë e nevojave të tyre.¹⁰

Banjë me 2 pjesë – Banjë që përmban tualet dhe lavaman për larjen e duarve, dhe dush ose vaskë.

Banjë me 3 pjesë – Banjë që përmban tualet, lavaman për larjen e duarve dhe dush ose vaskë.

⁸ Garcia, A.M. (2020). *Empathy in Architecture: Using Trauma-Informed Design to Promote Healing*. Publikuar nga Environment for Health Architecture. <https://e4harchitecture.com/empathy-in-architecture-using-trauma-informed-design-to-promote-healing/>

⁹ Këshilli i Evropës (2008). Combating violence against women: minimum standards for support services. Kelley, L. & Dubois, L. [https://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/EG-VAW-CONF\(2007\)Study%20rev.en.pdf](https://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/EG-VAW-CONF(2007)Study%20rev.en.pdf)

¹⁰ Hilditch Architect Inc. (2021) City of Toronto Shelter Design and Technical Guidelines. <https://www.toronto.ca/wp-content/uploads/2021/01/8cea-shelter-design-and-technical-guidelines.pdf>

PJESA E PARË

**STANDARDET PËR
OFRIMIN E SHËRBIMEVE
NGA STREHIMORET DHE
VLERËSIMI I KOSTOVE
OPERACIONALE**

I. Standardet e Këshillit të Evropës për ofrimin e shërbimeve nga strehimoret

Në shtator të vitit 2019, Kuvendi i Kosovës ndryshoi Kushtetutën dhe përfshiu dispozitat e Konventës së Këshillit të Evropës për parandalimin dhe luftimin e dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje - Konventa e Stambollit (CETS Nr. 210). Përfshirja e Konventës së Stambollit në Kushtetutën e vendit pa rezerva krijon detyrime të reja për institucionet shtetërore të Kosovës. Këto detyrime të reja kërkojnë ndërmarrje të ndryshme që përfshijnë ndryshimin dhe hartimin e kornizave të reja ligjore, ripërcaktimin e mandateve ekzistuese institucionale dhe krijimin e atyre të reja. Më tej, ato kërkojnë zhvillimin e politikave të synuara mirë, rritjen e cilësisë dhe sasisë së shërbimeve aktuale dhe shtimin e atyre të reja, alokimin e burimeve të përshtatshme dhe rritjen e koordinimit me akterë të shumtë në të gjitha nivelet.

Dispozitat për strehimoret në Konventën e Stambollit përcaktojnë standardet minimale për rolin e strehimoreve dhe bazën fillestare minimale për ofrimin e shërbimeve në të gjitha shtetet anëtare dhe parashohin nivele aspiruese drejt të cilave mund të punohet. Ato parashohin si themelin ashtu edhe parimet e përgjithshme mbi të cilat projektimi, planifikimi dhe zbatimi i shërbimeve të funksionimit dhe mbështetjes të strehimoreve duhet të ndërtohen dhe të arrihet qëndrueshmërinë e cilësisë në të gjitha shërbimet lokale.

Këto standarde minimale të përcaktuara nga Konventa e Stambollit shërbejnë si emëruesi më i ulët i përbashkët ose standardet bazë që të gjitha shtetet dhe shërbimet duhet të synojnë t'i arrijnë.¹¹ Këto standarde shërbejnë si pikë referimi për të gjitha akterët, hartuesit e politikave dhe ofruesit e shërbimeve njësoj. Të gjitha shërbimet e zgjeruara duhet të ofrohen dhe disponueshmëria e tyre duhet të matet në raport me këto standarde të përcaktuara. Performanca e ofruesve të tyre duhet gjithashtu të vlerësohet në raport me këto standarde. Në të njëjtën kohë, shumë prej këtyre shërbimeve të kërkuara dhe kapaciteteve të shërbimit mund të mos jenë ende në dispozicion, ose disponueshmëria e tyre është e pakët, dhe ofrimi dhe qasshmëria e tyre nuk arrijnë përmbushjen e këtyre standardeve. Në këtë aspekt, ato janë aspiruese pasi përfaqësojnë nivelet dhe dispozitat që shtetet përpiqen t'i arrijnë dhe t'i mbajnë brenda politikave, praktikave dhe burimeve të tyre për të maksimizuar qasjen, cilësinë dhe rezultatet optimale. Prandaj, edhe pse aspiruese, ato nuk janë opsionale, por të detyrueshme.

¹¹ Këshilli i Evropës, Drejtoria e Përgjithshme e të Drejtave të Njeriut dhe Çështjeve Ligjore (KE 2008). Combating violence against women: minimum standards for support services. [https://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/EG-VAW-CONF\(2007\)Study%20rev.en.pdf](https://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/EG-VAW-CONF(2007)Study%20rev.en.pdf)

Standardet minimale të përcaktuara nga Konventa e Stambollit janë të bazuara në një gamë të gjerë të përvojave dhe praktikave të shumë organizatave joqeveritare, të cilat kanë rezultuar efektive në mbështetjen e viktimave pas dhunës. Standardet jo vetëm që mund të përshtaten në punën e të gjitha subjekteve shtetërore dhe atyre joshtetërore, por në të njëjtën kohë ato duhet të integrohen në të gjitha ndërhyrjet, politikat operacionale, stafin e strehimores dhe zhvillimin e kapaciteteve, projektimin dhe ofrimin e shërbimeve dhe projektimin e ndërtimit të strehimores, planifikimin dhe rinovimin e saj hapësinor. Ato duhet të shihen si të ndërlidhura dhe të ndërvarura. Ato paraqiten si më poshtë:

1. Puna nga të kuptuarit gjinor të dhunës ndaj grave

Zbatimi i këtij standardi kërkon që të gjitha shërbimet për viktimat brenda dhe jashtë strehimores të ofrohen me mbështetje të përgjegjshme dhe shërbime që janë të përqendruara në viktimë dhe të përshtatura individualisht. Zbatimi i këtyre standardeve do të thotë që ato duhet të ofrohen brenda njohjes se dhuna ndaj grave është forma më e përhapur e abuzimit, një fenomen universal që përshkon të gjitha ndarjet e klasës, racës, fesë, moshës, përkatësisë etnike, kapacitetit dhe vendndodhjes gjeografike, dhe të kuptuarit se dhuna ndaj grave është shkak dhe pasojë e rrënjës në pabarazitë e trashëguara shoqërore, rolet asimetrike gjinore dhe mosbalancimin e fuqisë. Nga perspektiva e të drejtave të njeriut, ai pranon se dhuna ndaj grave në përgjithësi dhe dhuna në familje janë eksplicite të natyrës strukturore dhe burojnë nga:

- a) normat dhe nocionet që theksojnë superioritetin e burrave kundrejt inferioritetit të grave,
- b) supozimi se burrat dhe gratë nuk kanë vlera të barabarta dhe
- c) mendimi se fuqia dhe dhuna nuk janë qëllime në vetvete, por mjete për të ruajtur privilegjet hegjemoniste të maskulinitetit.

Ai pranon se shërbimet e specializuara duhet të ofrohen nga OJQ-të e grave, në hapësira të sigurta dhe që janë të dedikuara vetëm për gratë, 'të cilat janë treguar më të përgjegjshmet dhe më efektive në aftësimin e grave për t'i realizuar të drejtat e tyre për të jetuar të lira nga dhuna dhe për t'i kapërcyer efektet e saj dobësuese".¹²

2. Siguria, mbrojtja dhe dinjiteti njerëzor

Siguria dhe mbrojtja janë njëjtë të rëndësishme si për viktimat ashtu edhe për stafin e shërbimeve të specializuara. Gratë duhet të besojnë se janë të sigurta dhe të mbrojtura fizikisht dhe emocionalisht ndërsa kërkojnë strehim në strehimore dhe objektet e strehimit mbrojtës. Ato duhet të ndihen të sigurta dhe të mbrojtura kur marrin shërbime në strehimore ose përtej tyre, dhe të trajtohen me dinjitet. Stafi i shërbimeve të specialistëve duhet të ndihet

¹² Po aty.

i sigurt dhe i mbrojtur kur kryejnë punën e tyre dhe ofrojnë shërbimet e tyre. Në pjesën më të madhe, stafi i shërbimeve të strehimit janë gjithashtu gra.

3. Shërbimet e specializuara

Njohuritë dhe aftësitë e stafit dhe format e ofrimit janë të specializuara, të duhura dhe të përshtatura për nevojat specifike të shfrytëzuesve të shërbimit dhe të stafit, të cilat mund të jenë komplekse. Shqetësimi i parë i mbrojtësve të viktimave në punën e tyre me viktimat është siguria e tyre fizike dhe ndërhyrja në krizë. Kjo punë dhe shërbimet që u ofrohen viktimave duhet të informohen nga një kuptim i plotë i traumës. Puna e mbrojtësve do të jetë më efektive dhe më e përgjegjshme ndaj nevojave të viktimave nëse ata e shikojnë dhunën në familje dhe dhunën ndaj grave në kontekstin e traumave.

Me rëndësi të madhe është të kuptohet se asnjë viktimë nuk do të shfaqë të njëjtën përgjigje ndaj përvojës traumatike të dhunës në familje në të njëjtën mënyrë, duke përfshirë këtu anëtarët individualë të një familjeje që përjetojnë të njëjtën ngjarje traumatike. Përgjigja e tyre ndaj traumave dallon. Shërbimet e specializuara të projektuara dhe të ofruara përmes një qasjeje të informuar nga trauma dhe përmes kujdesit të informuar nga trauma nuk janë lloje të veçanta të shërbimeve. Ato ndajnë një sërë parimesh që vendosin traumat në qendër të punës me viktimat, përmes ndjeshmërisë dhe respektit, me qëllim mbështetës dhe duke shmangur me vetëdije ritraumatizimin e viktimave.

Karakteristikat e shërbimeve të informuara nga traumat:

- *Përqendrohen në të kuptuarit e të gjithë individit dhe kontekstit të përvojës së tij/saj të jetës*
- *Të mbushura me njohuri për rolet që dhuna dhe viktimizimi luajnë në jetën e grave*
- *Të projektuara për t'i minimizuar mundësitë e viktimizimit dhe riviktimizimit*
- *Mikpritëse dhe tërheqëse për të mbijetuarit*
- *Lehtësojnë shërimin*
- *Lehtësojnë rritjen, reziliencën dhe shërimin*
- *Respektojnë zgjedhjet e një gruaje dhe kontrollin e saj lidhur me shërimin e saj*
- *Formojnë një marrëdhënie të bazuar në partneritet me të mbijetuarin, duke minimizuar mosbalancimin e fuqisë ndërmjet mbrojtësit dhe të mbijetuarit*
- *Theksojnë pikat e forta të grave*
- *Përqendrohen në besimin dhe sigurinë*
- *Bashkëpunojnë me mbështetjet jotradicionale dhe të zgjeruara të komunitetit (të tilla si komunitetet fetare, miqtë dhe familjet, etj.)*
- *Ofrojnë shërbime kompetente dhe të ndjeshme kulturore.*

*(Praktikat dhe protokollet më të mira të kujdesit të informuar nga traumat për Programet e Dhunës në Familje të Ohajos)*¹³

4. Diversiteti dhe qasja e drejtë

Viktimat e dhunës në familje vijnë nga prejardhje të ndryshme. Sfidat dhe nevojat e tyre të shumta, komplekse dhe konkurruese kërkojnë projektim të shërbimeve të larmishme dhe ndërlidhëse dhe orientim të ofrimit "që marrin parasysh identitetet dhe prioritetet e shumta të të mbijetuarve përtej viktimizimit dhe sigurisë"¹⁴.

Shërbimet e specializuara duhet të ofrohen gjatë gjithë kohës, 24/7, 365 ditë në vit, dhe duhet të jenë të barabarta dhe të qasshme, pa pagesë për të gjitha demografitë dhe prejardhjet. Vëmendje e veçantë duhet t'i kushtohet zonave periferike, periurbane, rurale dhe të largëta, vendbanimeve joformale, minoriteteve dhe një minoriteti brenda minoriteteve, udhëtarëve dhe azilkërkuarve.

5. Avokimi dhe mbështetja

Shërbimet duhet të projektohen dhe të ofrohen përmes qasjeve dhe mekanizmave të mbështetjes së avokimit për të siguruar që të drejtat dhe nevojat e viktimave dhe shfrytëzuesve të shërbimeve të kenë qasje dhe të promovohen. Kërkesat për ndryshimin e sistemeve mbrohen në mënyrë aktive.

Mbështetja dhe avokimi duhet të mbulojnë fushat tradicionale siç janë shërbimet e strehimores, menaxhimi i traumave, mirëqenia sociale dhe vende të tilla si përmes avokimit, edukimit dhe informacioneve në emër të viktimave. Mbrojtësit duhet të edukojnë profesionistë në sisteme dhe institucione për t'i hequr dhe zbërthyer barrierat të cilat tradicionalisht kanë përforcuar praktikat diskriminuese dhe zhgënjyese ndaj grave.

6. Pjesëmarrja dhe konsultimi

Shërbimet e specializuara duhet të jenë nevoja të përqendruara në viktimat dhe shfrytëzuesit e shërbimeve. Të gjitha shërbimet, në të gjitha hapat, duhet të jepen dhe të rrënjosen në nevojat dhe prioritetet, preferencat dhe aspiratat e menjëhershme të secilës viktimë dhe shfrytëzues të shërbimeve (strehimi, streha, ndihma juridike, qasja ekonomike, zhvillimi i punësimit, arsimit, dhe aftësimi profesional).

Shërbimet mbështetëse të viktimave dhe shfrytëzuesve të shërbimeve gjithashtu sfidohen për të mbështetur angazhimin autentik të mbrojtësit me shfrytëzuesit e shërbimeve, për të

¹³ Ferencik, D.S. & Ramirez-Hammond, R. Trauma-informed care best practices and protocols for Ohio's Domestic Violence Programs, financuar nga Ohio Domestic Violence Network.

http://www.ncdsv.org/images/odvn_trauma-informedcarebestbestpracticesandprotocols.pdf

¹⁴ Kulkarni, Sh. (2017). Intersectional Trauma-Informed Intimate Partner Violence (IPV) services: Narrowing the Gap between IPV Service Delivery and Survivor Needs. *Journal of Family Violence* 32 (1) 1-134

investuar në kulturat organizative ku mbrojtësit mund të ushtrojnë autonominë e tyre profesionale të nevojshme për të përmbushur me dhembshuri dhe respekt nevojat unike të të gjitha viktimave".¹⁵

7. Fuqizimi

Shërbimet e përshtatura të fuqizimit i informojnë viktimat dhe shfrytëzuesit e shërbimeve për të drejtat e tyre, forcojnë vetëvlerësimin e tyre duke i trajtuar me respekt, dinjitet dhe ndjeshmëri. Fuqizimi bazohet në njohjen se dhuna në familje dhe dhuna me bazë gjinore ndaj grave është problem kompleks i padrejtësive shoqërore dhe jo deficieti i grave, dhe se ato nuk janë viktimat sipas zgjedhjes së tyre, dhe kur atyre u jepet mbështetja, burimet dhe mundësitë e duhura, ato do të zgjedhin jetën pa dhunë për veten dhe fëmijët e tyre.

8. Konfidencialiteti

Të drejtat e viktimës për konfidencialitet duhet të respektohen gjatë gjithë kohës, dhe viktimat duhet të informohen me kohë dhe siç duhet sa herë që konfidencialiteti është i kufizuar ose mund të mos zbatohet, veçanërisht kur janë të përfshirë fëmijët.

9. Një qasje e koordinuar dhe me shumë agjenci

Dhuna në familje, ajo me bazë gjinore dhe dhuna ndaj grave janë fenomene të përhapura të rrënjosura në strukturat e padrejta shoqërore "të cilat sistemi i drejtësisë penale nuk mund t'i zbulojë vetëm"¹⁶. Dizajni i vetëm efektiv për të luftuar dhunën në familje është një qasje e reagimit me shumë agjenci.

Një qasje e koordinuar e agjencive kërkon t'u sigurojë viktimave qasje gjithëpërfshirëse dhe të përqendruar te viktimat, që u përgjigjet të gjitha agjencive në mbarë komunitetin, si policia, sistemi ligjor, ofruesit e shërbimeve sociale (mbrojtësit), qeveria dhe sistemi i kujdesit shëndetësor, programet arsimore dhe profesionale. Kjo qasje do të zvogëlojë ose eliminojë dhunën nga jeta e tyre, do t'u sigurojë viktimave burimet e nevojshme. Për dallim nga kjo, në një sistem të pakoordinuar, viktimat lihen të kërkojnë vetë shërbime të shumta. Shumë viktimat mund të mos dinë për ekzistencën dhe disponueshmërinë e tyre, duke shkaktuar tendosje dhe barrë të panevojshme mbi viktimat.

10. Kryesit të mbahen përgjegjës

Kryesit e dhunës duhet të mbahen përgjegjës pavarësisht nëse u ofrohen apo jo shërbimet e duhura të trajtimit. Llogaridhënia efektive është jetike për të mbajtur kryesit përgjegjës për të siguruar njohjen e viktimave dhe për t'i parandaluar krimet e ardhshme duke identifikuar rreziqet më herët.

¹⁵ Po aty.

¹⁶ Praxis International (2010). The Blueprint for Safety 12. https://www.stopvaw.org/inter-agency_response

11. Qeverisja dhe llogaridhënia

Stafi i shërbimeve të specializuara duhet të jetë plotësisht i trajnuar dhe i licencuar dhe të pajiset me qasje të barabartë, trajnime të vazhdueshme në punë dhe mundësi për zhvillimin e kapaciteteve. Kriteret e standardeve të cilësisë për punësimin, rolet dhe përgjegjësitë, kualifikimet dhe performancën e tyre duhet të vendosen në nivel kombëtar për të siguruar ofrimin efektiv dhe efikas të shërbimeve për të gjithë shfrytëzuesit e shërbimeve dhe cilësinë e standardizuar të shërbimeve. Performanca e shërbimeve të specializuara duhet të monitorohet nga afër nga subjektet qeveritare përgjegjëse dhe duhet të shqyrtohet puna e tyre nëse shërbimet e tyre të ofruara ndikojnë pozitivisht në jetën e viktimave dhe shfrytëzuesve të shërbimeve.

II. Analiza e kostos dhe përfitimit social të strehimoreve

Ka shumë reagime të politikave përmes të cilave trajtohen kompleksitetet e dhunës në familje, efektet e tyre të menjëhershme dhe pasojat afatgjata. Këto politika përfshijnë politika themelore të reagimit të tilla si strehimi në strehimore për gratë dhe fëmijët e dhunuar, shërbimet e këshillimit dhe avokimit për viktimat, dhe përgjigjet më afatgjata të politikave që përfshijnë ndihmën juridike, strehimin, mirëqenien sociale, mbrojtjen e identitetit, trajnimin e aftësive të jetës, trajnimin për punë dhe referimin dhe vendosjen në punësim. Politika të tjera synojnë trajnimin e zyrtarëve policorë, gjyqtarëve dhe prokurorëve, personelit mjekësor, ofrojnë shërbime për trajtimin e kryesve të dhunës dhe zbatojnë ndërgjegjësimin publik dhe aktivitetet edukative mbi dhunën në familje që synon ndryshimin e normave dhe vlerave shoqërore që tolerojnë fenomenet e dhunës në familje dhe dhunës ndaj grave.

Në dy dekadat e fundit, Kosova ka zbatuar shumë nga politikat e listuara më lart në shkallë të ndryshme. Disa nga këto politika dhe ndërmarrje të aktiviteteve të politikave gjatë viteve janë vlerësuar gjerësisht nga organizatat e shoqërisë civile ⁽¹⁷⁾, ⁽¹⁸⁾ dhe organizatat ndërkombëtare ⁽¹⁹⁾, ⁽²⁰⁾ dhe në shumë raste ato janë vlerësuar me kërkesë të qeverisë së Kosovës,

¹⁷ Rrjeti i Grupit të Grave të Kosovës (2012). Me Çfarë Çmimi? Alokimet Buxhetore për Zbatimin e Kornizës Ligjore kundër Dhunës në Familje në Kosovë.

¹⁸ Rrjeti i Grupit të Grave të Kosovës (2009). Më shumë se vetëm "Fjalë në Letër"? Përgjigja e Organeve të Drejtësisë ndaj Dhunës në Familje në Kosovë https://womensnetwork.org/resources_type/more-than-words-on-paper-the-response-of-justice-providers-to-domestic-violence-in-kosovo/

¹⁹ Fondacioni për Shoqëri të Hapur (2007). Violence against Women: Does the Government care in KOSOVO? <https://womensnetwork.org/wp-content/uploads/2018/10/20130510152804806.pdf>

²⁰ Këshilli i Evropës (2017). Krijimi i Hartës së Shërbimeve Mbështetëse për Viktimat e Dhunës ndaj Grave në Kosovë*. <https://rm.coe.int/mapping-support-services-for-victims-of-violence-against-women-in-koso/168072d125>

përkatësisht ABGJ-së²¹. Të gjitha vlerësimet e ndërmarra të politikave janë përqendruar kryesisht në kostot e drejtpërdrejta të operimit të programeve dhe politikave të pasqyruara në një buxhet, ose kanë kryer kryesisht analizën cilësore. Deri më sot, nuk është kryer asnjë vlerësim i efikasitetit të politikave dhe programeve të ndërmarra dhe të zbatuara, dhe madje edhe ato pak vlerësime rigoroze të politikave kanë kufizimet e tyre sepse nuk krahasojnë përfitimet e politikave me kostot e as nuk e lehtësojnë përkthimin e ndikimeve të politikave në kthimin e investimeve publike.

Vlerësimi i efikasitetit të politikave të tilla komplekse sociale bëhet nevojë edhe më urgjente në kushtet fiskale gjithnjë e më sfiduese dhe zgjedhjet më të vështira që kanë përpara politikëbërësit se si t'i plotësojnë nevojat më urgjente sociale të shoqërisë me zvogëlimin e burimeve dhe në kohë krize të paparë pandemike me pasoja afatgjata socio-ekonomike. Përbushja e detyrimeve dhe përbushja e standardeve të shërbimeve që rrjedhin nga Konventa e Stambollit për operimin e shërbimeve të strehimoreve do të përfshijë kosto të mëdha fillestare të financimit për t'i përbushur standardet e Konventës. Një kosto e madhe fillestare, e kombinuar me mungesën e dëshmive të efektivitetit dhe "një prirje e fortë drejt hartimit të politikave sociale të bazuara në ideologji, futet në të menduarit e zakonshëm se një grup i madh i programeve sociale janë përgjithësisht të kota dhe nuk sjellin përfitime as për individët që kishin për qëllim t'i ndihmonin dhe as për shoqërinë më të gjerë".²² Kjo është veçanërisht e vërtetë kur përfshin politika të ndërhyrjes së hershme që synojnë grupe të veçanta që kërkojnë ndërhyrje të shumta, ndërdisiplinore në natyrë dhe ato me shumë sektore.

Mund të thuhet se jo të gjitha programet sociale duhet t'i nënshtrohen testeve të efikasitetit pasi ato ofrojnë përfitime jo vetëm për pranuesit e tyre të drejtpërdrejtë, por edhe për shoqërinë në përgjithësi. Ato nuk janë politika harxhuese të shpenzimeve të mirëqenies siç shpesh shihen dhe keqinterpretohen. Politikat sociale nën të cilat bien ndërhyrjet kundër dhunës në familje dhe strehimi kërkojnë jo vetëm burime, por edhe ndërhyrje që janë po aq të përgjegjshme, efikase dhe efektive.

Matja e efikasitetit të politikave sociale nuk është në kundërshtim me qëllimet dhe ndërhyrjet e politikave sociale. Nuk është në kundërshtim në rastin e strehimoreve në matjen se sa me efikasitet i përbushin rolet dhe mandatin e tyre për të mbrojtur viktimat e dhunës në familje dhe asaj me bazë gjinore. E sa në mënyrë efektive zbatohen vlerat shoqërore të barazisë,

²¹ Rrjeti i Grupit të Grave të Kosovës (2008). Siguria fillon në shtëpi: Hulumtim për hartimin e strategjisë së parë nacionale dhe të planit të veprimit kundër dhunës në familje në Kosovë https://womensnetwork.org/resources_type/security-begins-at-home-research-to-inform-the-first-national-strategy-and-action-plan-against-domestic-violence-in-kosovo/

²² Wimer, DL & Vining, AR (2009) Investing in the Disadvantaged. Assessing the benefits and cost of social policies. Georgetown University Press. Uashington D.C.

dinjitetit njerëzor, mbrojtjes së jetës, dhe të gjitha vlerat që rrjedhin nga Konventa e Stambollit në mënyrë specifike, dhe konventa e të drejtave të njeriut në përgjithësi, kjo duhet të matet në mënyrë gjithëpërfshirëse. Për fund, është zbuluar se politikat e propozuara që mund të demonstrojnë efikasitet dhe barazi janë politikisht tërheqëse për koalicionet e gjera të ideologjive të ndryshme²³.

Një teknikë në vlerësimin e efikasitetit të politikave sociale janë analizat e kostos dhe përfitimit social përmes të cilave kostot dhe përfitimet sociale të një programi të strehimit mund të identifikohen dhe monetarizohen. Megjithatë, për shkak të mungesës së saktësisë së të dhënave dhe për shkak të mangësisë së të dhënave, kryerja e një analize të kostos dhe përfitimit social të një programi të strehimit në Kosovë nuk mund të funksionojë. Prandaj, seksionet në vijim do të ofrojnë një model përshkrues në bazë të të cilit subjektet e Kosovës mund të bëjnë në të ardhmen një analizë të kostos dhe përfitimit social për të peshuar efikasitetin e strehimoreve, për të propozuar ndërhyrje të reja, për t'i modifikuar ose ndryshuar qasjet aktuale të politikave, shërbimet dhe alokimin e burimeve të strehimoreve dhe për t'i maksimizojnë përfitimet për viktimat e dhunës në familje dhe shoqërinë në përgjithësi.

Duhet të theksohet se aplikimi i analizave të kostos dhe përfitimit social nuk është hulumtuar mirë sa i përket viktimave të dhunuara, grave dhe fëmijëve. Një arsye kryesore për këtë është gama e gjerë e ndikimeve të këtyre politikave me rezultate të ndryshme dhe të larmishme. Si rregull, analizat e kostos dhe përfitimit social kërkojnë parashikime të sakta të efekteve të ardhshme. Sidoqoftë, pasojat e mundshme mund të jenë të gjera (ndikimet/rezultatet shëruese të lidhura me traumat, sjellja, punësimi), afatgjata (që ndikojnë në pjesën tjetër të jetës së viktimave, p.sh. përfundimi i një marrëdhënieje abuzive²⁴ (ndikimet dhe rezultatet mund të rriten ose ulen me kalimin e kohës).

Gjithashtu, shumë ndikime të rëndësishme të ndërhyrjeve të politikave sociale nuk janë të monetarizuara mirë me çmimet e tregut që janë lehtësisht të vëzhgueshme dhe rrjedhimisht kërkojnë çmime nën hije.²⁵ Për shembull, është e vështirë të gjesh një kosto të njësisë për zvogëlimin e dhunës për shkak të shërbimeve të informacionit që një strehimore u ofron viktimave të dhunës në familje. Ato kërkojnë kohë dhe burime për të nxjerrë vlera të monetarizuara nga një ndikim të tillë nëse fillohet nga zero, ndërsa, ndërkohë, pa këto çmime nën hije - në thelb vlerat “plug-in” - është e pamundur të bëhet një analizë e arsyeshme gjithëpërfshirëse e kostos dhe përfitimit (social).²⁶

²³ Po aty.

²⁴ Po aty.

²⁵ Po aty.

²⁶ Po aty

Siç është theksuar tashmë, programet dhe operacionet e strehimit sjellin dobi si për viktimat ashtu edhe për shoqërinë në përgjithësi. Strehimoret e Kosovës marrin fonde nga institucionet shtetërore të Kosovës dhe programet e donatorëve ndërkombëtarë që operojnë në Kosovë. Prandaj, kostoja dhe përfitimet e tyre duhet të shikohen nga pikëpamja e dobive ose përfitimeve të shoqërisë kosovare, pasi kostoja dhe përfitimet e tyre ndikojnë në shoqëri.

Studimi i vetëm zbuloi se përpjekjet për t'i vlerësuar përfitimet e kostos sociale të programit të strehimit propozojnë që:

- a) së pari, të llogaritet efikasiteti neto i programit (përfitimet totale sociale minus kostot totale sociale), që do t'i vlerësojë efektet totale neto ekonomike të strehimores vendore,
- b) së dyti, të llogaritet raporti përfitim-kosto, i cili tregon se sa përfitim ekonomik arrihet nga secili dollar i investimit në një program.²⁷ Nga ana tjetër, raporti përfitim-kosto shpreh efikasitetin ekonomik që kuptohet lehtë dhe është i dobishëm në diskutimet e politikave.²⁸

Pasi të përcaktohet se si të matet kosto-përfitimi social, hapat e ardhshëm kanë të bëjnë me atë se çfarë rezultati i programeve të strehimit, si përgjigje e politikës, duhet të matet? Siç është deklaruar tashmë në këtë dokument, ndërhyrjet e politikave sociale, dhe në këtë drejtim edhe programet e strehimit, prodhojnë një gamë të gjerë ndikimesh dhe rezultatesh, të efekteve të menjëhershme dhe atyre afatgjata. Për këtë dokument, rezultati i propozuar për t'u matur është roli mbrojtës i strehimores nga goditjet, sulmet dhe dëmtimet e mundshme, i cili është edhe qëllimi kryesor i ekzistencës së strehimores. Gjithashtu, meqenëse mbrojtja nga sulmet, dëmtimet dhe humbja e jetës është parim themelor i Konventës së Stambollit, institucionet e Kosovës duhet të fillojnë me këtë rezultat të propozuar, i cili është shumë më i drejtpërdrejtë, i lidhur drejtpërdrejt me mandatin e strehimores, në vend që të fokusohen në rezultate të tjera që janë shumë më komplekse për t'u matur për arsye të ndryshme, domethënë, më shumë se një institucion është përgjegjës, llogaritjet e kostos për njësi kërkojnë llogaritje komplekse që duhet të paraprihen nga kërkime rigoroze dhe metodologji të përcaktuara mirë, etj.

²⁷ Chanley, Sh. A., Chanley Jr., J.J. & Campbell, H.E (2001) Providing Refuge: The Value of Domestic Violence Shelter Services. Publikuar në American Review of Public Administration, Vol. 31. Nr. 4. Dhjetor 2001

²⁸ Welsh, BC, & Farrington, PD (2000) Monetary Costs and Benefits of Crime Prevention Programs, in Tonry, M. (editor), Crime and Justice: A Review of Research, vëllimi 25, University of Toronto Press, Çikago, 1999b.
<https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/652202>

Për sa i përket kohëzgjatjes, vlerësimi i kostove dhe përfitimeve duhet të bëhet kundrejt periudhës njëvjeçare të operimit të strehimores, e cila konsiderohet e mjaftueshme.²⁹

Shifrat që duhet të përdoren për kryerjen e analizës së kosto-përfitimit social duhet në radhë të parë të përfshijnë dhe të bazohen në shifrat e vlerësuara për koston vjetore të operimit të një strehimoreje që ofron shërbime për viktimat e dhunës në familje. Megjithatë, statistikat duhet të bazohen në atë që është aktualisht në dispozicion në Kosovë, me fjalë të tjera, kostot aktuale të strehimoreve. Shifrat duhet të gjenden në kostot e vlerësuara të një strehimoreje që reflekton parimet dhe plotëson standardet e Konventës së Stambollit për strehimoret, përkatësisht projektimin operacional dhe ndërtimor.

Aktualisht, asnjë nga strehimoret në Kosovë nuk i plotëson plotësisht ato standarde. Shifrat duhet të vlerësohen për një shërbim strehimi që ofron dhjetë dhoma gjumi me banjë, me një total prej 35 deri në 40 shtretër, një kuzhinë dhe bufe, me një kënd lojërash për fëmijë në hapësirë të brendshme, një dhomë studimi dhe kompjuteri, një dhomë trajnimi, dhomë mjekësore, një dhomë këshillimi, katër zyra administrative, një dhomë mjekësore, zonë sanitare, dy banjë për stafin dhe një dhomë lavanderie. (Për detaje të mëtejshme të projektimit të ndërtesës, konsultohuni me përmbajtjen e *Pjesës së Dytë* të këtij dokumenti.)

Strehimorja funksionon 24/7, 365 ditë në vit, dhe duhet të punësojë 12 anëtarë të stafit. Gjithashtu, strehimorja mban një linjë telefonike 24-orëshe pa pagesë, e ndarë veçmas nga linja telefonike zyrtare e strehimores. Strehimorja ofron strehim, ushqim, artikuj të kujdesit personal dhe veshmbathje. Për sa i përket shërbimeve, strehimorja ofron për viktimat shërbime këshillimi dhe avokimi, ndihmë juridike falas dhe ndihmë mjekësore dhe shërbime trajnimi, shërbime të ndihmës për edukim dhe shkollim për fëmijët e viktimave të dhunës në familje. Gjithashtu, stafi i strehimores koordinohet me subjektet e tjera lokale si policia, gjykatat, qendra shëndetësore dhe qendra e punës sociale dhe departamenti komunal i strehimit për t'i adresuar nevojat e viktimave në përputhje me rrethanat. Tutje, stafi i strehimoreve ofron trajnim dhe avokim për subjektet e lartpërmendura për t'i rritur kapacitetet e tyre në trajtimin e dhunës në familje sipas mandatit të tyre dhe për t'i ndryshuar qasjet dhe përgjigjet e tyre sipas nevojës. Për fund, strehimorja ofron aktivitete ndërgjegjësuere për komunitetin të cilit i shërben.

Koha e strehimit e kaluar në strehimore nga viktimat e dhunës në familje, si nga gratë ashtu dhe fëmijët, ndryshon. Bazuar në të dhënat e marra nga nëntë strehimore që operojnë në Kosovë, gjatë tri viteve të fundit viktimat i kalojnë në strehimore prej 24 orë deri në dy vjet. Megjithatë, jo të gjitha strehimoret e Kosovës kanë punuar për të njëjtën periudhë vitesh. Disa

²⁹ Chanley, Sh. A., Chanley Jr., J.J. & Campbell, H.E (2001) Providing Refuge: The Value of Domestic Violence Shelter Services. Publikuar në American Review of Public Administration, Vol. 31. Nr. 4. Dhjetor 2001

kanë qenë duke punuar për një kohë më të gjatë, dhe disa janë krijuar dhe kanë operuar kohët e fundit. Shifrat që duhen përdorur për analizën e kosto-përfitimit social duhet të bazohen vetëm në një strehimore dhe për një periudhë njëvjeçare, me të dhëna të marra nga një strehimore që ofron numrin më të madh të shtretërve, trajton numrin më të madh të viktimave në baza vjetore, dhe ofron të gjitha shërbimet ose përfitimet më të mëdha, siç kërkohet nga Konventa e Stambollit.

Një shpenzim i rëndësishëm i programit për operimin e një strehimoreje është strehimi. Siç është përmendur tashmë, ndërtesat e tanishme të strehimoreve nuk i plotësojnë standardet e Konventës. Subjektet shtetërore të Kosovës, në përputhje me detyrimet e Konventës, duhet të sigurojnë infrastrukturën fizike për strehimoret. Ato mund të japin tokën dhe koston e ndërtimit, ose nëse toka dhe objekti ekzistues janë tashmë në dispozicion dhe hapësira fizike e lejon, shteti duhet të sigurojë vetëm koston e rimodelimit dhe rinovimit të ndërtesës ekzistuese, transformimi i së cilës duhet të plotësojë standardet e Konventave. Në secilin rast, kostoja e strehimit duhet të llogaritet veçmas: së pari, kostoja e tokës, nëse blihet ose merret me qira, duhet t'i shtohet koston e ndërtimit ose rimodelimit/rinovimit. Atëherë ajo shumë totale duhet të ndahet për jetëgjatësinë e dobishme të vlerësuar të asetit për të llogaritur koston e amortizimit. Kështu, për shembull, nëse kostoja e tokës dhe ndërtimit vlerësohet 100,000 € dhe jetëgjatësia e dobishme e ndërtesës dhe tokës vlerësohet 20 vjet, atëherë çmimi i amortizimit do të jetë 5,000 € në vit. Kjo shumë përbën koston operative për strehimin. Më tej, literatura vë në pah se kur toka dhe ndërtesat janë të mirëmbajtura, ata e vlerësojnë atë. Kjo vlerë e grumbulluar duhet t'i shtohet koston vjetore të vlerësuar të strehimit, dhe kjo do të përbëjë koston sociale të strehimit të ofruar nga strehimorja.³⁰ Sidoqoftë, meqenëse secila strehimore është e vendosur në sipërfaqe dhe zona të ndryshme gjeografike, vlera e vlerësimit të pronave të paluajtshme (toka dhe ndërtesa) mund të dallojë, dhe këto dallime duhet të merren parasysh dhe llogariten në mënyrë adekuate kur kostoja e strehimit social vlerësohet për secilën strehimore.

Kostoja e dytë e rëndësishme e operimit të strehimores janë pagat dhe përfitimet e personelit. Aktualisht, stafi i strehimoreve të Kosovës marrin paga që janë nën nivelin e pagave të tregut³¹ dhe pagat shumë më të ulëta dhe çmimet e përdorura për shërbimet e specializuara të këshillimit, avokimit, fizioterapisë, etj., nuk mund të përdoren për të matur koston totale sociale të stafit dhe përfitimet e strehimores. Nga perspektiva e kosto-përfitimit, është pikërisht paga

³⁰ Chanley, Sh. A., Chanley Jr., J.J. & Campbell, HE (2001) Providing Refuge: The Value of Domestic Violence Shelter Services. Publikuar në American Review of Public Administration, Vol. 31. No. 4. Dhjetor 2001

³¹ Ky përfundim u nxor pas rishikimit të të dhënave të marra nga dokumentet e aplikimit për grante (seksioni i vlerësimit të koston së buxhetit) të dorëzuara nga strehimoret e Kosovës në Ministrinë e Financave dhe Transfereve me qëllim qasjen në ndihmën financiare të strehimoreve për t'i mbështetur shërbimet dhe programet për viktimat e dhunës në familje.

ose çmimi më i lartë i tregut që duhet të përdoret për të matur koston totale sociale të punësimit në shërbime ose materiale për programet e strehimit.³² Fillimisht, pagat e stafit dhe çmimet e shërbimeve duhet të përshtaten me çmimet aktuale të tregut; propozohet që ato të përshtaten me nivelet e pagave të kategorive ekuivalente të punës në sektorin publik. Përshtatjet e propozuara reflektojnë kërkesat e vlerësimit të koston sociale dhe adresojnë pabarazitë ekzistuese të pagave dhe çmimeve midis dy tregjeve industriale të punës (joqeveritare kundrejt sektorit publik) që kërkojnë që të njëjtat kategori profesionale të kenë të njëjtat aftësi të barabarta. Më tej, trajton fenomenin horizontal të segregimit profesional në industri ku gratë kanë pjesëmarrjen dhe përfaqësimin më të lartë që kërkon një angazhim të gjerë të fuqisë punëtore, ku pagat e ulëta dhe pabarazitë e ardhurave janë të dukshme. Së fundi, trajton segregimin e ndërmarrjeve, ku gratë e punësuar në firma që punësojnë vetëm gra në kategorinë profesionale fitojnë mesatarisht më pak se ato në firma që punësojnë të dy gjinitë.³³

Më tej, kostot e tjera thelbësore për t'u përfshirë në buxhetin e operimit të strehimores janë a) kontributi pensional nga punëdhënësi dhe b) sigurimi i lëndimit dhe sigurimi i jetës për profesionet me rrezik të lartë. Të dyja kostot nuk kanë nevojë të përshtaten për kostot sociale pasi ato përbëjnë shpenzime të buxhetit operacional, dhe paratë shpenzohen në tregun e rregullt. Më tej, buxheti operacional duhet t'i përfshijë kostot në vijim: a) shërbimet komunale dhe mirëmbajtjen, b) pajisjet, c) materialin dhe shërbimet, d) auditimin, e) tarifat bankare, f) fondet e kontigjencës (të vlerësuara në 3 për qind të koston totale të buxhetit vjetor operacional, g) shpenzimet e trajnimit dhe udhëtimit për stafin e strehimores. Aktualisht, shpenzimet për zhvillimin e kapaciteteve të stafit të strehimoreve mbulohen kryesisht nga donatorët ndërkombëtarë dhe herë pas here nga buxheti i Kosovës. Zhvillimi i njohurive, qëndrimeve dhe aftësive të stafit (dhe, kur është e nevojshme, vullnetarëve) janë thelbësore për të krijuar dhe mbajtur shërbime cilësore dhe për të siguruar zbatimin e protokolleve të sigurisë dhe praktikës³⁴ As kostot, siç u përmend më herët, nuk kanë nevojë të përshtaten për koston sociale, dhe paratë shpenzohen në tregun e rregullt. Sidoqoftë, duhet të theksohet se kostoja e trajnimit mund të kërkojë një përshtatje të koston sociale nëse rezultati në fjalë përbën një ndikim ose rezultat afatgjatë të shërbimeve të strehimit në komunitetin që ata operojnë.

³² Chanley, Sh. A., Chanley Jr., J.J. & Campbell, HE (2001) Providing Refuge: The Value of Domestic Violence Shelter Services. Publikuar në American Review of Public Administration, Vol. 31. Nr. 4. Dhjetor 2001

³³ Brenda profesioneve, paga mesatare e grave të punësuar në firmat vetëm për gra do të jetë më e vogël se paga mesatare e burrave të punësuar në firmat e integruara, ndërsa paga mesatare e burrave të punësuar në firmat vetëm për meshkuj do të jetë mbi pagën mesatare të burrave të punësuar në firmat e integruara. Për leximin e mëtejshëm, shihni:

Blau, F.D. (2012). Gender, Inequality and Wages, Oksford, Mbretëria e Bashkuar. Oxford University Press.

³⁴ UNWOMEN (2006). Shelter. Virtual Knowledge Center to end Violence against Women and Girls.

<https://www.endvawnow.org/en/articles/1384-staffing-and-management.html>

Një kosto tjetër buxhetore që duhet të përfshihet dhe përshtatet me koston sociale janë shërbimet e specializuara siç janë ndihma mjekësore, juridike ose çdo ndihmë tjetër që nuk mbulohet nga stafi i strehimores dhe kryhet për çdo rast veç e veç. Nëse paguhen nën vlerën e tregut, këto shërbime do të llogariten me vlerën e tregut dhe do të përshtaten me koston e tyre sociale duke ndjekur të njëjtën metodë të aplikuar për pagat e stafit të strehimores.

Gjatë punëtorisë së mbajtur me rrjetin e stafit të strehimoreve të Kosovës dhe pyetësorit të plotësuar prej tyre, vullnetarizmi nuk u përmend si shërbim nga i cili aktualisht përfitojnë strehimoret. Megjithatë, puna vullnetare është vendimtare për shërbimet dhe programet e vazhdueshme të strehimores dhe kontribuon në mbajtjen e ulët të kostove të shërbimeve dhe programeve. Më tej, vullnetarizmi ndihmon në diversifikimin e burimeve dhe programeve që mund të rezultojnë të dobishme për viktimat e dhunës në familje në planin afatshkurtër dhe afatgjatë. Monetarizimi i punës së vullnetarëve duhet së pari të vlerësohet nga shërbimi që ofrohet së bashku me pagën e profesionit në tregun e punës. Kështu, për shembull, nëse një fizioterapist ofron shërbime vullnetare të fizioterapisë për një strehimore në shumën totale prej 20 orësh në javë, atëherë shuma totale e orëve të punës duhet të shumëzohet me pagën/tarifën për orë të një fizioterapisti në tregun e rregullt. Kjo përshtatje do të përbëjë pagën reale dhe koston sociale të shërbimit të ofruar vullnetar.

Të gjitha vlerësimet e mësipërme kanë të bëjnë me koston e operimit të programit të strehimores. Megjithatë, viktimat e dhunës në familje përfitojnë nga **programet e asistencës publike**. Më së shpeshti, viktimat me të ardhura të ulëta dhe ato me mjete financiare të kufizuara ose pa të ardhura përbëjnë grupin kryesor që përfitojnë nga programet e asistencës publike. Duhet theksuar se në programin e asistencës publike të Kosovës, shuma përfituese është e kufizuar në **të ardhura mujore** prej 110 euro në muaj, që nuk përfshin forma të tjera të asistencës publike siç janë kujdesi mjekësor, kuponat e ushqimit dhe veshjeve dhe strehimi.³⁵ Ekzistenca e programve të ndihmës publike u ofron viktimave mjetet për t'u larguar nga marrëdhënia e dhunshme. **Kostoja e kujdesit shëndetësor** nuk duhet të përbëjë koston e kujdesit mjekësor të trajtimeve të lëndimeve (kjo do të diskutohet në paragrafët e mëposhtëm të këtij seksioni), por përfshin çështje shëndetësore të tilla si kostoja e çrregullimeve të stresit post-traumatik, depresionit, ankthit dhe çështjeve të tjera të kujdesit shëndetësor jo domosdoshmërisht të lidhura me dhunën në familje, abuzimin psikologjik dhe lëndimet fizike. Nuk ka të dhëna mbi koston e kujdesit shëndetësor nga shteti si pjesë e mbështetjes së ofruar për viktimat e dhunës në familje dhe vartësit e tyre.

³⁵ Në shumicën e rasteve, kjo mbështetje mujore e të ardhurave mblidhet kryesisht nga viktimizuesi dhe jo nga viktimat e dhunës në familje. Qendrat e Punës Sociale kanë cituar vështirësi në krijimin e llogarive të ndryshme bankare për viktimat e dhunës në familje. Mungesa e veprimeve nga ana e Qendrave jo vetëm që shkel të drejtat e viktimave, por heq nga viktimat mundësinë për t'u larguar nga marrëdhënia e dhunshme.

Më tej, për të vazhduar me llogaritjen e kostos së programeve të asistencës publike për viktimat e dhunës në familje, nevojiten dy vlerësime të tjera: përqindja më e ulët dhe ajo më e lartë e grave që ka të ngjarë të largohen nga partnerët e tyre me ndihmën e një programi strehimi.³⁶ Këto dy shifra do të ndihmojnë në matjen e vlerësimit më të ulët dhe të lartë të programeve të asistencës publike. Faktorë të tjerë që duhet të merren parasysh janë përqindja e grave me fëmijë që zgjedhin t'i lënë sulmuesit e tyre dhe që kanë të drejtë për asistencë publike për një periudhë njëvjeçare. Shifrat duhet të shumëzohen me koston vjetore të asistencës publike për person. Fatkeqësisht, për shkak të mungesës së të dhënave në lidhje me përqindjen më të ulët dhe atë më të lartë të viktimave që zgjedhin të lënë sulmuesin e tyre në Kosovë, këto vlerësime nuk mund të llogariten, dhe rrjedhimisht, as vlerësimi më i ulët dhe ai më i lartë i kostos së programit të asistencës nuk mund të përcaktohet.

Kostot e tjera që duhet të vlerësohen në mënyrë që të përcaktohet kosto-përfitimi social i strehimoreve janë *kostot e sistemit të drejtësisë* dhe *kostot e produktivitetit*³⁷, kostot e sistemit të drejtësisë nuk mund të përcaktohen. Nga ana pozitive, mendohet se çdo kosto e rritur do të kompensohet plotësisht nga ulja e kostove të sistemit të drejtësisë si rezultat i parandalimit të dhunës në familje.³⁸ Ndërkohë, *kostoja e produktivitetit* duhet të përfshijë humbjet e kostos së produktivitetit të viktimave kur hyjnë në strehimore dhe koston e produktivitetit të pagave të humbura të viktimizuesve, si rezultat i arrestimeve ose procedurave gjyqësore që rezultojnë nga shërbimet e strehimit. Përsëri, këto të dhëna nuk janë në dispozicion aktualisht dhe është e pamundur të përcaktohet nëse kostoja e produktivitetit ka pësuar ndonjë humbje apo jo. Përdorimi i strehimores mund të mos prodhojë humbje të barabartë produktiviteti si për viktimën ashtu edhe për viktimizuesin. Një gjë që duhet mbajtur parasysh është kontekstualiteti i vendit dhe i institucionit dhe ndikimi i tyre në shërbimet e strehimit dhe rezultatet e tyre.

Grupi i fundit i llogaritjeve ka të bëjë me *përfitimet e programit të strehimit*, të cilat përfshijnë komponentët e mëposhtëm: *lëndimet e parandaluara*, përfitimet e shëndetit mendor, kostot e sistemit të drejtësisë dhe *kostoja e produktit*.

Për t'i vlerësuar *lëndimet e parandaluara* si rezultat i rolit kryesor të strehimores për të siguruar një strehë të sigurt për viktimat e dhunës në familje, vlerësimet e mëposhtme duhet të bëhen dhe të regjistrohen në mënyrë përshkruese, pasi të dhënat për të gjitha zonat e regjistruara ose mungojnë ose, për arsye metodologjike, nuk mund të përdoren për këtë ushtrim:

³⁶ Chanley, Sh. A., Chanley Jr., J.J. & Campbell, HE (2001) Providing Refuge: The Value of Domestic Violence Shelter Services. Publikuar në American Review of Public Administration, Vol. 31. Nr. 4. Dhjetor 2001

³⁷ Po aty.

³⁸ Po aty.

- të dhënat për gratë që kanë hyrë në strehimore pa lëndime kundrejt atyre që kanë hyrë në strehimore me lëndime,
- përqindja ose numri i grave që kanë hyrë në strehimore dhe kanë kërkuar ndihmën e strehimores për t'i dhënë fund marrëdhënies abuzive,
- numri i sulmeve për grua i vlerësuar në baza vjetore, duke përfshirë numrin më të ulët dhe atë më të lartë të sulmeve të përjetuara,
- llogaritja e numrit të sulmeve të shmangura nga gratë që hynë në strehimore dhe kishin për qëllim t'i jepnin fund marrëdhënies abuzive,
- numri i sulmeve të përjetuara nga viktimat që kërkuar strehim në strehimore dhe përqindja e atyre të cilat kërkuar kujdes mjekësor në spital për shkak të ashpërsisë së sulmeve,
- numri i sulmeve të parandaluara për fëmijët që shoqëruan nënat e tyre dhe u vendosën në strehimore,
- kombinimi i numrit të sulmeve të parandaluara nga gratë dhe fëmijët,
- vlerësimi i kostos mesatare të sulmeve që rezultojnë në lëndime (kosto direkte shëndetësore + kosto oportune për produktivitetin e humbur + kosto për dhimbjen dhe vuajtjen e përjetuar nga viktimat/viktimat),
- zbatimi i kësaj shifre përkatësisht në numrin më të lartë dhe atë më të ulët të sulmeve të shmangura demonstroi përfitimin e sulmeve serioze të shmangura, dhe së fundi
- një llogaritje për sulmet që nuk shkaktojnë lëndime duhet të vlerësohet dhe të zbatohet për numrin më të ulët dhe atë më të lartë të sulmeve të shmangura që nuk shkaktojnë lëndime.

Duke qenë se strehimoret ofrojnë shërbime këshillimi, rezultatet e këtyre shërbimeve pritet të përmirësojnë shëndetin emocional dhe psikologjik të grave dhe fëmijëve. Këto shërbime përbëjnë *përfitimet e shëndetit mendor* nga shërbimet e këshillimit për strehim për viktimat e dhunës në familje që përmenden si një nga shërbimet më të dobishme ⁽³⁹⁾, ⁽⁴⁰⁾ që strehimoret u ofrojnë viktimave të dhunës në familje. Monetizimi i vlerës së *qenësishme* (mirëqenie më e madhe) dhe vlerës *instrumentale* (aftësia për të funksionuar në jetën e përditshme për shkak të një investimi) të shërbimeve të shëndetit mendor të ofruara nga strehimorja nuk është një trajektore e drejtë. Ka metodologji dhe modele të ndryshme. Në këtë dokument, monetizimi i vlerave të shërbimeve të shëndetit mendor propozohet të vlerësohet përmes kombinimit të

³⁹ Crabtree-Nelson, S.V. (2010) How Counseling Helps: An In-Depth Look at Domestic Violence Counseling. Loyola University Chicago. https://ecommons.luc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1262&context=luc_diss

⁴⁰ Sullivan, C.M., Warshaw, C., Rivera, E.A. (2013). Counseling Services for Domestic Violence Survivors A Review of the Empirical Evidence. National Resource Center on Domestic Violence (NRC DV) <https://www.dvevidenceproject.org/wp-content/uploads/CounselingResearchSummary.pdf>

dy modeleve të cituara nga dy burime të literaturës ⁽⁴¹⁾, ⁽⁴²⁾ që, shkurtimisht, i bie të pyesni se çfarë çmimi njerëzit janë të gatshëm të paguajnë për të qenë më mirë dhe pastaj shikoni çmimin aktual të tregut. Konkretisht, monetarizimi i shërbimeve këshilluese të një strehimoreje në Kosovë duhet të vlerësohet duke marrë parasysh çmimin e tregut të këshillimit psikologjik privat nga këshilluesit e licencuar. Çmimi i tregut të këshillimit për orë duhet të shumëzohet me numrin e përgjithshëm të orëve javore të këshillimit për viktimë. Përveç kësaj, çmimi i këshillimit për shërbimet e këshillimit për fëmijët llogaritet me të njëjtën metodë. Shuma totale e fituar përbën koston e shërbimeve të këshillimit.

Monetarizimi i *përfitimeve të sistemit të drejtësisë* redukton koston e ndërhyrjeve nga sundimi i ligjit dhe institucionet e drejtësisë. Në mungesë të shifrave për kostot e vlerësuara të sistemeve të shërbimit policor, gjykues dhe korrektues, këto përfitime nuk mund të monetarizohen në këtë moment. Në parim, nëse këto shifra do të ishin në dispozicion, ato duhet të maten kundrejt numrit të përgjithshëm të sulmeve të shmangura në një vit.⁴³

Për fund, llogaritja e *përfitimeve të produktivitetit* është komponenti i fundit për matjen e përfitimeve sociale të shërbimeve të strehimit. Vlera e përdorimit social të këtij përfitimi duhet të përfshihet në vlerën e vlerësuar të shmangies së këtyre sulmeve.⁴⁴

Në fund duhet të krahasohen kostot dhe përfitimet afatshkurtra. Në mënyrë tipike, përfitimet totale sociale duhet t'i tejkalojnë kostot totale sociale për vlerësimet më të ulëta dhe ato më të larta të këtyre vlerave, duke demonstruar në të dy rastet se përfitimi neto i zgjedhjes së politikës tejkalon kostot. Prandaj, mbështetja e strehimoreve duhet të konsiderohet një ndërhyrje e fuqishme e politikave.

Siç u theksua përgjatë gjithë këtij seksioni, për shkak të kufizimeve të të dhënave, vlerësimi i kosto-përfitimit social të strehimoreve ishte i pamundur të bëhej. Përpjekja për të zhvilluar një model përshkrues se si të kryhet një analizë e kosto-përfitimit social rritet rëndësinë parësore të mbledhjes së të dhënave dhe nevojën jetike për zhvillimin e metodologjive gjithëpërfshirëse për mbledhjen e të dhënave dhe krijimin e një sistemi të menaxhimit të informacionit të bazave të të dhënave të ndërlydhura dhe të lidhura, që janë të qasshme dhe të përditësuara rregullisht.

Çështja e mungesës së të dhënave siguron një pikënisje të mirë për përpjekjet e reja të mbledhjes së të dhënave. Këto përpjekje do të ndihmojnë në kapërcimin e sfidave të politikave

⁴¹ Organizata Botërore e Shëndetësisë (OBSh). (2021) MENTAL HEALTH INVESTMENT CASE: A GUIDANCE NOTE. <https://apps.who.int/iris/rest/bitstreams/1336737/retrieve>

⁴² Chanley, Sh. A., Chanley Jr., J.J. & Campbell, H.E. (2001) Providing Refuge: The Value of Domestic Violence Shelter Services. Publikuar në American Review of Public Administration, Vol. 31. Nr. 4. Dhjetor 2001

⁴³ Po aty.

⁴⁴ Po aty.

të shërbimeve dhe në galvanizimin e përpjekjeve të Kosovës për të trajtuar dhunën në mënyrë aktive. Më tej, ato do të zhvillojnë ndërhyrje praktike të politikave që mbështesin operacionet e strehimoreve, sigurojnë ndarjen e burimeve adekuate dhe rrisin efikasitetin dhe efektivitetin e shërbimeve të tyre.

III. Buxheti operativ i strehimores sipas kategorisë së shpenzimeve

Viktimat e dhunës në familje kërkojnë mbështetje në çdo fazë dhe hap që ndërmarrin për të ndërprerë ciklin e dhunës. Në të shumtën e rasteve, ky udhëtim është një udhëtim i gjatë dhe gratë dhe fëmijët kërkojnë mbështetje në çdo fazë të këtij udhëtimi: nga raportimi i abuzimit deri te qasja në siguri dhe mbështetje, dhe përballimi dhe shërimi nga abuzimi. Është e mirënjohur deri tani se lënia e një marrëdhënieje ose situatë të dhunshme, ose raportimi i përvojave të abuzimit, mund të zgjasë një kohë të gjatë. Prandaj, funksionimi i strehimoreve është jetik për t'i ndihmuar gratë dhe fëmijët gjatë periudhave të krizës, të cilat "kanë nevojë për lloje të ndryshme të mbështetjes së specializuar dhe shërbimeve të specializuara" që "duhet të jenë të përshtatura dhe të koordinuara mirë"⁴⁵, për t'i mbështetur ato t'i kuptojnë dhe njohin dinamikat e abuzimit, t'i përballojnë dhe të shërohen nga përvojat e tyre të dhunës.

Në rolin e tyre si organizata të specializuara, strehimoret janë edhe agjentë të ndryshimeve shoqërore edhe ofrues të shërbimeve. Ndërsa ofrojnë mbështetje për viktimat e dhunës në familje, ato punojnë pa pushim për të ndryshuar qëndrimet publike, për të rritur ndërgjegjësimin profesional, për t'i edukuar fëmijët dhe të rinjtë, për të mbajtur përgjegjësit kryesit dhe për të parandaluar dhunën në të ardhmen.

Ndërsa burrat dhe gratë përjetojnë dhunë në familje dhe dhunë seksuale dhe praktika të dëmshme, shumica dërrmuese e viktimave janë gra dhe kryesit janë burra. Burrat që kanë qenë viktimat e dhunës kanë nevojë të ndryshme. Pa dyshim, nevojat e tyre duhet të merren parasysh pa kompromentuar specializimet e shërbimeve të grave. Megjithatë, llogaritjet e buxhetimit të paraqitura në këtë seksion u referohen nevojave të grave dhe fëmijëve.

Nuk ka asnjë formulë për projektimin dhe financimin e programeve të shërbimeve për strehimoret kundër dhunës në familje. Sidoqoftë, është thelbësore të identifikohen kostot operacionale fillestare dhe të vazhdueshme të ofrimit të shërbimeve të specializuara siç janë strehimoret, qysh në fillim të procesit të planifikimit. Buxheti i kujdesshëm dhe realist i lejon strehimoret, financuesit dhe përfituesit e shërbimeve, dhe politikëbërësit që t'i artikulojnë më mirë shpenzimet dhe të qëndrojnë të vëmendshëm ndaj nënvlerësimit të mundshëm ose

⁴⁵ Këshilli i Evropës (2021). Udhëzues cilësie për strehimoret e viktimave të dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje. Përmirësimi i shërbimeve për viktimat në Kosovë *. Logar, R. dhe Qosaj-Mustafaj, A.
<https://rm.coe.int/shelter-guideline-eng/1680a24ced>

shpërfilljes së burimeve të nevojshme të kërkuara për të krijuar dhe menaxhuar infrastrukturën e strehimoreve dhe shërbimet përkatëse. Projektionet buxhetore të ndjeshme dhe të orientuara drejt gjinisë, të bazuara në parimet e Konventës, mund të ofrojnë informata për vendimin e strehimoreve për t'i përmirësuar dhe diversifikuar shërbimet e tyre dhe për t'i forcuar përpjekjet e tyre për mbledhjen e fondeve.

Projektionet e buxhetimit të paraqitura më poshtë llogariten bazuar në një qasje të kostos fillestare dhe shumë prej tyre janë shpenzime të njehershme. Ato përfshijnë grupet e mëposhtme të buxhetit:

- Kostot e personelit dhe kostot e ndërlidhura (pagat, përfitimet, trajnimi dhe orientimi),
- Materialet dhe furnizimet e nevojshme për të planifikuar, iniciuar dhe realizuar operacionet e strehimores,
- Mobilimi dhe pajisjet,
- Teknologjia dhe pajisjet e sigurisë.

Projektionet e buxhetimit të paraqitura më poshtë nuk përfshijnë kostot e zhvillimit të objekteve siç janë blerja ose marrja me qira e tokës ose ndërtesës, rinovimi dhe rimodelimi. Kjo duhet të adresohet veçmas duke marrë parasysh udhëzuesin e paraqitur në Pjesën e Dytë të këtij dokumenti, në konsultim me të gjithë akterët e përfshirë dhe duke iu referuar parimeve dhe standardeve të Konventës dhe kornizës ligjore të Kosovës në lidhje me organizatat e shërbimeve të specializuara kundër dhunës në familje, përgjegjësitë e financimit dhe përgjegjësitë e institucionit shtetëror të Kosovës në lidhje me veprimet e mbështetjes së strehimit.

Projektionet e paraqitura të buxhetit llogariten bazuar në një strehimore që menaxhon gjithsej 35 deri në 40 shtretër. Gjithashtu, gjatë procesit të projeksioneve të buxhetit, tri dokumente kryesore kanë shërbyer si shtylla udhëzuese mbi standardet dhe kriteret e cilësisë për drejtimin dhe menaxhimin e strehimoreve dhe materialet referuese që tërheqin vëmendjen mbi mangësitë e strehimoreve dhe shërbimet që mungojnë, përkatësisht ato janë:

- *Combating violence against women: minimum standards for support services (shqip: Luftimi i dhunës ndaj grave: standardet minimale për shërbimet mbështetëse)* - zhvilluar nga Këshilli i Evropës⁴⁶,

⁴⁶ Këshilli i Evropës (2008). Combating violence against women: minimum standards for support services. Kelley, L. & Dubois, L. [https://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/EG-VAW-CONF\(2007\)Study%20rev.en.pdf](https://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/EG-VAW-CONF(2007)Study%20rev.en.pdf)

- *Udhëzues cilësie për strehimoret e viktimave të dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje. Përmirësimi i shërbimeve për viktimat në Kosovë**⁴⁷,
- *Krijimi i hartës së shërbimeve mbështetëse për viktimat e dhunës ndaj grave në Kosovë**⁴⁸

Përveç kësaj, informacioni i mbledhur gjatë takimit/punëtorisë së qershorit të vitit 2021 me përfaqësuesin e rrjetit të strehimoreve të Kosovës mbi nevojat e strehimit për shkak të krizës me COVID-19 ose para saj, u përfshi dhe udhëhoqi procesin e projektimit të buxhetimit. Të gjitha çmimet e përdorura për vlerësimin e projeksioneve bazohen në çmimet mesatare aktuale të tregut të Kosovës. Duhet të theksohet se projeksionet e buxhetimit të programit nuk përfshihen në vlerësimet e mëposhtme pasi ato duhet të identifikohen nga vetë strehimoret për të siguruar përgjigje të synuar ndaj nevojave të viktimave të dhunës në familje dhe ndërhyrjeve të ndërlidhura me komunitetin të ndërmarrë nga strehimoret, dhe për t'i shmangur ndërhyrjet shabllon për të gjitha rastet. E fundit dhe më e rëndësishmja, strehimoret duhet të financohen për një periudhë jo më pak se tre vjet. Buxheti i tyre duhet të rishikohet nëntë muaj para fillimit të vitit të ri fiskal dhe të përshtatet në përputhje me rrethanat nëse është e nevojshme. Financimi i strehimoreve për një periudhë më të gjatë kohore siguron shërbime efektive, të përgjegjshme dhe të pandërprera për viktimat e dhunës në familje dhe ky duhet të jetë qëllimi përfundimtar i institucioneve shtetërore të Kosovës si bartës të detyrës.

Shuma totale e buxhetit për të mbështetur aktivitetet bazë të funksionimit të një strehimore është vlerësuar në **€ 231,671.10**

A. PERSONELI DHE ASISTENCA E SPECIALIZUAR

A.1 Pagat

Shërbimet efektive të strehimit kërkojnë një ekip stafi me role dhe përgjegjësi të ndryshme që duhet të përcaktohen mirë dhe të menaxhohen mirë. Planifikimi efektiv i burimeve njerëzore, menaxhimi i mirë i përgjegjësive të stafit dhe ngarkesës së tyre të punës janë kritike për funksionimin e strehimoreve dhe ofrimin e shërbimeve cilësore për viktimat e dhunës në familje. Megjithatë strehimoret në Kosovë ofrojnë shërbime 24/7 për viktimat, ato duhet të jenë në gjendje të punësojnë një numër adekuat të anëtarëve të stafit të trajnuar mirë, me formime të ndryshme arsimore dhe që mund të ofrojnë shërbime të specializuara.

⁴⁷ Këshilli i Evropës (2021). Udhëzues cilësie për strehimoret e viktimave të dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje. Përmirësimi i shërbimeve për viktimat në Kosovë*. Logar, R. dhe Qosaj-Mustafaj, A. <https://rm.coe.int/shelter-guideline-eng/1680a24ced>

⁴⁸ Krijimi i hartës së shërbimeve mbështetëse për viktimat e dhunës ndaj grave në Kosovë*. <https://rm.coe.int/mapping-support-services-for-victims-of-violence-against-women-in-koso/168072d125>

I gjithë stafi i strehimores duhet të pranojë dhe lehtësojë nevojat e grave dhe fëmijëve sapo të arrijnë ose të futen në objektin e strehimores. I gjithë stafi i strehës duhet të jetë i përgatitur mirë dhe i trajnuar për procedurat e pranimit, përfundimin e pranimit fillestar të dokumenteve dhe të sigurojë informacion dhe orientim mbi shërbimet e ofruara nga strehimorja dhe homologët e saj. Stafi duhet të trajnohet për aftësitë komunikuese dhe të demonstrojë dhembshuri, ndjeshmëri dhe mirëkuptim gjatë gjithë procesit të asistencës së viktimave, veçanërisht gjatë procesit të pranimit të viktimave, për të krijuar besim tek viktimat. Pagat e propozuara bazohen në shkallën ekzistuese të pagave të punonjësve të shërbimit publik të Kosovës. Përshtatja e pagave të strehimoreve në shkallën aktuale të pagave të administratës publike siguron që pagat e punonjësve të strehimores të jenë në përpjesëtim me ngarkesën e tyre të punës, rolet dhe përgjegjësitë dhe të reflektojnë kompleksitetin e tyre të punës. Gjithashtu, kjo përshtatje pasqyron problemin e stërzgatur që kompensimi i punës për punonjësit e strehimoreve është nënvlerësuar vazhdimisht dhe është nën pagat e tregut. Më tej, duke qenë se ata që punojnë në strehimore janë të gjitha gra, këto përshtatje trajtojnë pabarazitë gjinore në sektorin e kujdesit dhe pabarazitë e "segregimit brenda segregimit sektorial".

Përshkrimet e punës, me një përshkrim të detajuar të roleve dhe përgjegjësiave dhe kualifikimeve të kërkuara për punonjësit e strehimoreve, duhet të standardizohen dhe të përbëjnë një nga komponentët e shumtë për kërkesat e dhënies së licencës shtetërore për strehimoret. Gjithashtu, të gjithë punonjësit e strehimoreve duhet t'i nënshtrohen një programi trajnimi të plotë, të bazuar në test dhe gjithëpërfshirës para se të licencohen. Punonjësit e strehimoreve pritët të punojnë me një orar të ndërrimit me rotacion, pesë ditë në javë. Punonjësit e tjerë të strehimores pritët të punojnë 24 orë në një fundjavë ose ditë jave dhe të kompensohen me një ditë pushimi. Kjo do ta mbajë koston e stafit të ulët dhe do të sigurojë që qendra të funksionojë 24/7 pa ndërprerje. Pastruesja pritët të punojë pesë ditë në javë, ndërsa pozita e rojës mund të ndahet midis dy individëve, dhe ata gjithmonë do të punojnë në një orar të ndërrimit të tretë. Gjatë ditës, strehimorja do të ruhet përmes sistemit të plotë të mbikëqyrjes së strehimores dhe sistemit të alarmit të lidhur drejtpërdrejt me stacionin më të afërt të policisë. I gjithë stafi i strehimores duhet të trajnohet për masat e sigurisë dhe të ketë një protokoll sigurie, i cili merr parasysh kontekstin specifik operacional të secilës qendër.

Tabela 1. Pagat e personelit

Emri/pozita	Llogaritja	Kosto
Drejtoreshë ekzekutive	€637.24/muaj x 12 muaj x 1 person	€ 7,646.88
Koordinatorë e programit	€575.89/muaj x 12 muaj x 1 person	€ 6,910.68
Menaxhere administrative	€455.05/muaj x 12 muaj x 1 person	€ 5,460.60

Asistente financiare	€514.54/muaj x 12 muaj x 1 person	€ 6,174.48
Punëtore e strehimores	€393.7/muaj x 12 muaj x 3 persona	€ 14,173.20
Specialiste avokimi	€546.15/muaj x 12 muaj x 1 person	€ 6,553.80
Këshilluese	€546.15/muaj x 12 muaj x 1 person	€ 6,553.80
Specialiste e kujdesit për fëmijët	€546.15/muaj x 12 muaj x 1 person	€ 6,553.80
Pastruese	€12/ditë x 22 ditë/muaj x 1 person x 12 muaj	€ 3,168
Roje/-t	€15/ditë x 365 ditë	€ 5,475
Totali		€ 67,156.04

Koordinatorja e programit do të jetë përgjegjëse për funksionimin e përditshëm të strehimores dhe do të sigurojë funksionimin e qetë të saj dhe do t'i koordinojë të gjitha shërbimet e ofruara nga stafi i strehimores. Gjithashtu, koordinatorja e programit duhet të mbështesë drejtoreshën ekzekutive në çështjet e mbledhjes së fondeve për strehimoren. Menaxherja administrative duhet të ofrojë shërbime administrative për të gjithë stafin e strehimores sipas nevojës. Ajo do të jetë përgjegjëse për menaxhimin e inventarit të strehimores, menaxhimin e parave të imëta dhe do të sigurojë që punëtoreve të strehimores t'u sigurohen të gjitha burimet e nevojshme gjatë ndërrimeve të tyre për t'u dhënë viktimave që mbërrijnë dhe atyre tashmë të strehuar të gjitha shërbimet e nevojshme. Përshkrimi i mësipërm duhet të shërbejë si udhëzues dhe nuk është përfundimtar. Përshkrimi i punës së stafit të strehimoreve duhet të hartohet me konsiderata të mëdha si për viktimat si pranues të shërbimeve ashtu edhe për stafin e strehimores si një ekip me ngarkesë të jashtëzakonshme pune dhe emocionalisht të lodhshme.

A.2 Përfitimet

Vlerësimi i kostos për sigurimin e aksidenteve në punë, një politikë sigurimi që siguron përfitime për punonjësit e strehimores ose familjet e punonjësve që janë lënduar ose mbytur në aksidente që lidhen me punën, nuk ishte e mundur të llogaritet gjatë përgatitjes së këtij dokumenti. Të gjithë ofruesit e kontaktuar të sigurimeve, tre në total, kërkuar informacion të detajuar për të ofruar propozime për oferta. Megjithatë, institucionet shtetërore të Kosovës duhet të planifikojnë dhe buxhetojnë burimet financiare në përputhje me rrethanat për blerjen e sigurimit të aksidenteve në punë për punonjësit e strehimores duke marrë parasysh ekspozimin me rrezik të lartë të punonjësve të strehimores në vendin e punës.

A.3 Asistenca profesionale

Tabela 2. Asistenca e specializuar

Lloji i asistencës së specializuar	Llogaritja	Kosto
Infermiere	20 orë/javë x 56 javë x €2.58 (@€454/pagë mujore)	€ 2,889.09
Asistencë juridike	20 orë/javë x 56 javë x €3.27 €/javë (@€575.89/pagë mujore)	€ 3,664.75
Totali		€ 6,553.84

A.4 Trajnimi i personelit

Kostoja e trajnimit të personelit mbulon dhe ka të bëjë me koston e trajnimit të stafit të strehimores për të siguruar pjesëmarrjen e tyre në trajnimet brenda vendit dhe ato rajonale dhe ngjarjet e ngritjes së kapaciteteve. Ende ka një bollëk fondesh të alokuara nga donatorët në ngritjen e kapaciteteve për të luftuar dhunën në familje, drejtpërdrejt ose tërthorazi. Megjithatë, burimet duhet të vihen në dispozicion çdo vit për të mundësuar pjesëmarrjen e stafit të strehimores në ngjarje të tilla në një numër më të madh përfaqësimi ose për të siguruar që ato të mos anulohen për shkak të mungesës së burimeve. Kostoja e parashikuar e trajnimit nuk duhet të ngatërrohet me koston e trajnimit për të gjithë stafin e strehimoreve para dhënies së licencës së operimit. Autoritetet e Kosovës përgjegjëse për dhënien e licencave të shërbimeve sociale për programet e specializuara siç janë strehimoret duhet të hartojnë një program trajnimi dhe orientimi të detyrueshëm për personelin e strehimoreve dhe ta llogarisin koston veç e veç.

Tabela 3. Trajnimi i personelit

Zëri financiar	Llogaritja	Kosto
Hoteli	€80 (mesatarja)/natë x 3 net x 3 persona	€ 720
Mëditja	€30 (mesatarja) x 3 ditë x 3 persona	€ 270
Transporti	€10/person x 3 persona	€ 30
Përshtatja për transport	@50% x €10/person x 3 persona	€ 15
Totali		€ 1,035

Totali i personelit: € 74,744.88

B. MBËSHTETJA E ZYRËS

B.1 Pajisjet dhe furnizimet e zyrës

Në mënyrë të këshillueshme, entitetet shtetërore të Kosovës duhet të konsiderojnë financimin e tarifave të garancisë së strehimoreve për pajisjet e zyrave dhe shpenzimet e blerjes për planet e sigurimit të policave.

Tabela 4. Pajisjet, mobiliat dhe furnizimet e zyrës

Pajisjet dhe furnizimet e zyrës	Llogaritja	Kosto
Kompjuterë	€900/njësi x 14 njësi	€ 12,600
Softuer	€1,200	€ 1,200
Makinë fotokopjimi	€12,000/njësi x 1	€ 12,000
Printerë	€300 x 2 njësi	€ 600
Projektor	€400/njësi x 1 njësi	€ 400
Kasafortë e papërshkueshme nga zjarri	€200 x 1 njësi	€ 200
Tavolina pune	€120 x 12 njësi	€ 1,440
Karrige zyre	€110 x 12 njësi	€ 1,320
Rafte	€80/njësi x 15 rafte	€ 1,200
Furnizime zyre	€60/muaj x 12 muaj	€ 720
Mirëmbajtja dhe tarifat e garancisë për pajisjet	€1,800/vit	€ 1,800
Sigurimi (zjarri dhe përmbytjet)	€1,200/vit x 1 njësi	€ 1,200
Karrige të palosshme për dhomën e trajnimit	€11/njësi x 40 njësi	€ 440
Tabelat e trajnimit	€110/njësi x 8 njësi	€ 880
Shpenzimet e telefonit	€120/muaj x 12 muaj	€ 1,440
Mirëmbajtja e ndërtesës	€100 x 12 muaj	€ 1,200
Kostoja e dezinfektimit dhe kanalizimit	€600 x 2/dy herë në vit	€ 1,200
Ngrohës me rreze infra të kuqe DR-122 Ngrohës Bedbug	€200/njësi x 1 njësi	€ 200
Depozita e ujit	€1,200/njësi x 1 njësi	€ 1,200
Gjenerator energjie	€3,000 x 1 njësi	€ 3,000
Video kamera dhe pajisjet e instalimit	€900	€ 900
Automjet	€20,000 x 1 njësi	€ 20,000
Sigurimi i automjetit	€700/vit x 1 njësi	€ 700
Karburanti	€200/muaj x 12 muaj	€ 2,400

Mirëmbajtja e automjetit	€80/muaj x 12 muaj	€ 960
Regjistrimi i automjetit	€250 x 1 njësi	€ 250
Shërbimi i internetit	€27/muaj x 12 muaj	€ 324
Dizenjimi i faqes në internet	€3,000/njësi x 1 njësi	€ 3,000
Mirëmbajtja e faqes në internet dhe blerja e domenit	€80/muaj x 12 muaj	€ 960
Totali		€ 59,934

B.2 Shërbimet komunale

Për të mbajtur koston e shërbimeve komunale të ulët dhe funksionimin e strehimoreve në mënyrë miqësore ndaj mjedisit, subjektet shtetërore të Kosovës mund ta konsiderojnë si option instalimin e pajisjeve të energjisë me kosto të ulët që mbështeten në teknologjinë e energjisë së ripërtëritshme dhe mirëmbajtjen e ulët.

Tabela 5. Kostoja e shërbimeve komunale

Shërbimet komunale të strehimores	Llogaritja	Kosto
Uji	€25/muaj x 12 muaj	€ 300
Ngrohja	€250/muaj x 7 muaj	€ 1,750
Energjia elektrike	€70/muaj x 12 muaj	€ 840
Tarifa e grumbulluesit të plehrave dhe mbeturinave	€3/muaj x 12 muaj	€ 36
Totali		€ 2,926

Mbështetja totale e zyrës: 62,860 €

C. MBËSHTETJA PËR BANORËT

Vlerësimet e kostove të zërave në linjën buxhetore të mëposhtme pasqyrojnë shërbimet dhe standardet e atyre shërbimeve që duhet t'u ofrohen viktimave të dhunës në familje dhe personave që janë nën vartësinë e tyre që nga momenti kur ata hyjnë në strehë dhe gjatë gjithë qëndrimit të tyre, pavarësisht nga kohëzgjatja e tyre. periudha e qëndrimit në strehimore. Shërbimet duhet të ofrohen pa ndërprerje dhe duke respektuar standardet e vendosura të cilësisë pa ndërhyrje. Kostot duhet të rregullohen të paktën çdo tre vjet dhe duhet të përshtaten me normën e inflacionit dhe ndryshimet e koston së jetesës. Shkalla e banimit është vlerësuar për një strukturë strehimore me dyzet shtretër me staf dhe shërbime 24/7, 365

ditë në vit. Shkalla e banimit është vendosur në 25% bazuar në supozimin se një strehë me dyzet shtretër do të ketë zënë çdo natë 25% të sasisë totale të shtretërve.⁴⁹

C.1 Kujdesi për banorët

Tabela 6. Kostoja e kujdesit

Emri i asistencës	Llogaritja	Kosto
Ushqimi	€8 persona/ditë x 10 persona x 365 ditë	€ 29,200
Shtrati i ekzaminimit mjekësor	€400 € x 1 njësi	€ 400
Furnizimet mjekësore për një përdorim	€80 €/muaj x 12 muaj	€ 960
Furnizimet e higjienës personale	€10 €/muaj x 1 person x 12 muaj x 16 persona	€ 1,980
Furnizimet e higjienës për fëmijët	€2,500 €/vit	€ 2,500
Totali		€ 41,840

C.2 Infrastruktura e jetesës dhe mbështetjes së banorëve

Tabela 7. Kostoja e pajisjeve dhe mobilieve

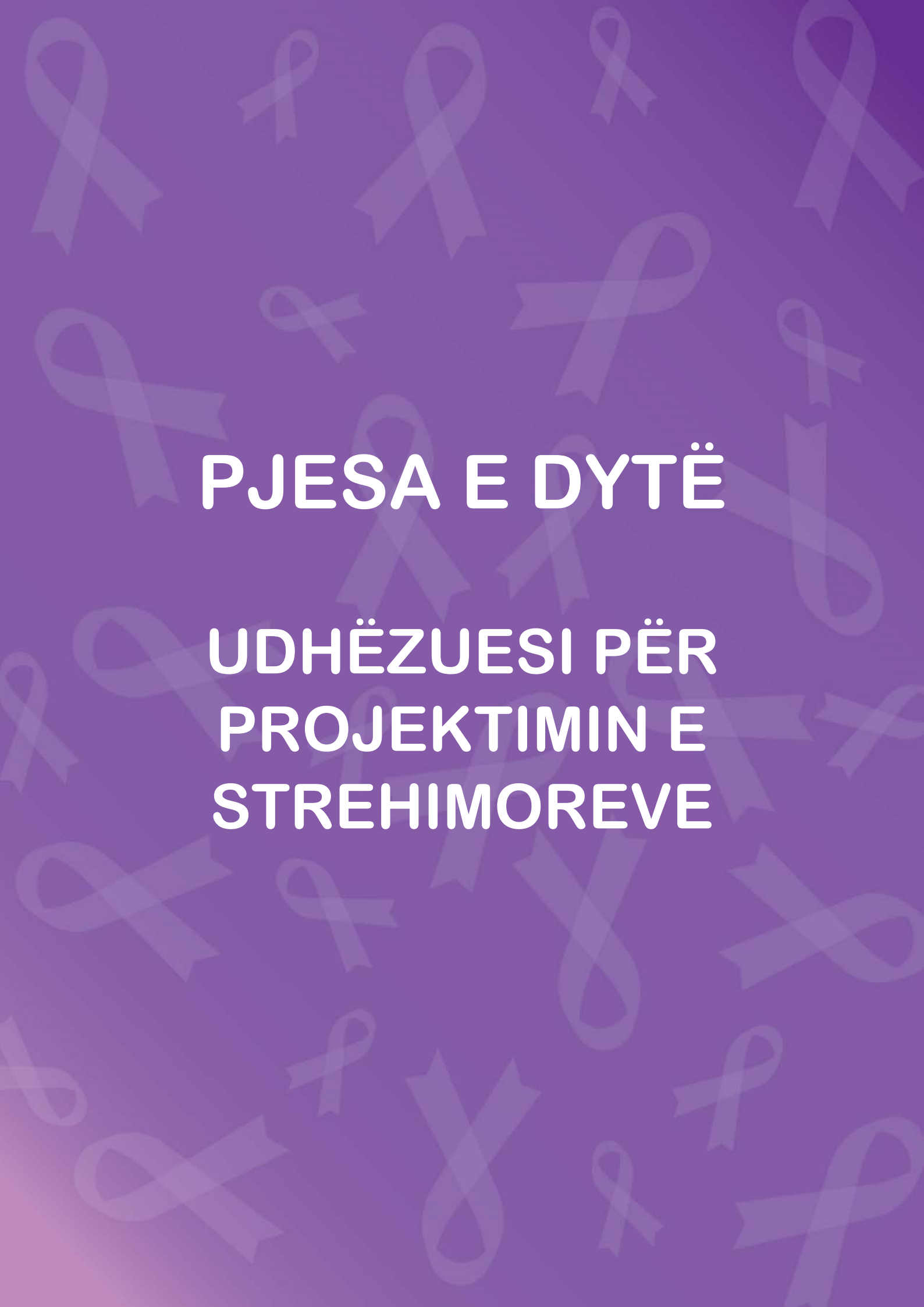
Emri i pajisjes	Llogaritja	Kosto
Pajisje kuzhine		
1. Mikrovalë	€95/njësi x 2 njësi	€ 190
2. Toster	€30/njësi x 2 njësi	€ 120
3. Çajnik	€20/njësi x 2 njësi	€40
4. Blender	€70/njësi x 2 njësi	€ 140
5. Makinë kafeje	€20/njësi x 2 njësi	€ 40
6. Set me tenxhere dhe tigan	€90/njësi x 3 njësi	€ 270
7. Set (takëm) me lugë, pirunë etj.	€150	€ 150
Totali		€ 950
Mobilie kuzhine dhe zona e ngrënies		
1. Dollapë	€3,000	€3,000
2. Karrige	€35/njësi x 40 njësi	€1,400
3. Tavolina ngrënie	€80/njësi x 10 njësi	€800

⁴⁹ Kosova nuk ka një sistem të organizuar të mbledhjes dhe raportimit të të dhënave për shkallën e zënies së shtretërve, kohëzgjatjen e zënies bazuar në të cilën mund të bëhen vlerësimet e sakta aktualisht. Norma e propozuar 25% e zënies për këtë vlerësim të koston bazohet në informacionin e përfaqësuesve të strehimoreve në seminarin e qershorit 2021 dhe kërkimin e literaturës.

4. Karrige e lartë me tabaka (për fëmijë)	€40/njësi x 4 njësi	€ 160
5. Mbrojtëse për ulëse për karrige të lartë	€35 x 4 njësi	€ 140
Totali		€ 5,500
Pajisje shtëpiake elektrike		
1. Frigorifer	€1,100/njësi x 1 njësi	€ 1,100
2. Furrë me sobë	€300/njësi x 2 njësi	€ 600
3. Ventilator kuzhine	€100/njësi x 2 njësi	€ 200
4. Pjatararëse	€400/njësi x 1 njësi	€ 400
Totali		€ 2,300
Mobilie gjumi dhe mbulesa shtrati		
Kornizë krevati (90cm x 200cm)	€90/njësi x 35 njësi	€ 3,150
Komodinë	€40/njësi x 20 njësi	€ 800
Gardërobë	€130/njësi x 12 njësi	€ 1,560
Dyshek	€250/njësi x 35 njësi	€ 8,750
Batanije (verore)	€25/njësi x 35 njësi	€ 875
Batanije (dimërore)	€50/njësi x 35 njësi	€ 1,750
Jorgan	€35/njësi x 35 njësi	€ 1,225
Çarçaf shtrati i sheshtë me montim elastik	€5/njësi x 70 njësi	€ 350
Çarçaf mbrojtës për dyshek	€15/njësi x 40 njësi	€ 600
Mbrojtës jastëku	€3/njësi x 40 njësi	€ 120
Jastëkë	€7/njësi x 40 njësi	€ 210
Çarçafi i sheshtë (veror)	€12/njësi x 70 njësi	€ 840
Set i mbulesës së jastëkut + çarçaf i këllëfit të jorganit	€15/njësi x 40 njësi	€ 600
Pasqyrë	€25/njësi x 10 njësi	€ 250
Krevat fëmijësh	€140/njësi x 4 njësi	€ 960
Set i çarçafëve dhe batanijeve për krevat fëmijësh	€50/njësi x 8 njësi	€ 200
Varëse rrobash	€100(blerje me shumicë)	€ 100
Shtrat i palosshëm	€120/njësi x 5 njësi	€ 620
Dollap për ruajtjen e këpucëve	€50/njësi x 5 njësi	€ 250
Totali		€ 23,110
Dhoma e ndenjes dhe dhoma kreative e fëmijëve		

Divan (i bërë me porosi)	€3000	€ 3,000
Kolltuk	€120/njësi x 10 njësi	€ 1,200
Televizor (55 inç)	€650/njësi x 1 njësi	€ 650
Televizor (43 inç) tek dhoma e fëmijëve	€400/njësi x 1 njësi	€ 400
Rafte dhe organizatorë për dhomën e fëmijëve	€500	€ 500
Tavolinë për fëmijë	€60/njësi x 8 njësi	€ 240
Lodra dhe materiale pune/kreative	€2,000	€ 2,000
Libra	€1.000	€1,000
Kuti ruajtjeje	€3/njësi x 10 njësi	€ 30
Stole	€6/njësi x 32 njësi	€ 192
Totali		€ 9,212
Banjë dhe lavanderi		
Peshqir (për fytyrë)	€3/njësi x 80 njësi	€ 300
Peshqir (për trup)	€6/njësi x 80 njësi	€ 240
Varëse rrobash për tharje	€25/njësi x 8 njësi	€ 200
Tavolinë hekurosjeje	€30/njësi x 4 njësi	€ 120
Hekur për hekurosje	€40/njësi x 4 njësi	€ 160
Shporta për lavanderi	€10/njësi x 10 njësi	€ 100
Vaskë për fëmijë	€10/njësi x 4 njësi	€ 40
Kovë për lavanderi	€3/njësi x 10 njësi	€ 30
Furçë tualeti	€3/njësi x 20 njësi	€ 60
Mbajtës i furçës së dhëmbëve	€5/njësi x 10 njësi	€ 50
Organizues i artikujve të banjës	€10/njësi x 10 njësi	€ 100
Detergjent për lavanderi	€50/muaj x 12 muaj	€ 600
Totali		€ 2,000
Mobilie për ambiente të jashtme		
Hije kopshti, tavolina, karrige	€1,000	€ 1,000
Totali		€ 1,000

Mbështetja totale për banorët: € 85,912

The background of the entire page is a solid purple color. Overlaid on this background is a repeating pattern of white ribbons. Each ribbon is tied in a loop, with the ends trailing off, and they are scattered across the page in various orientations and positions.

PJESA E DYTË

**UDHËZUESI PËR
PROJEKTIMIN E
STREHIMOREVE**

An illustration on the left side of the page shows a pink hand with fingers spread, holding a white ribbon that loops upwards and then down. The background is a solid orange color with a white curved shape at the top.

SEKSIONI I

Standardet e Konventës
së KE-së, Profili i Viktimës
dhe Tipologjia e Strehimit
Mbrojtës

1. Parimet udhëzuese
2. Modelet e strehimoreve të viktimës
3. Profili i viktimës dhe qasja në strehimore

SEKSIONI I

1. Vendosja e parimeve udhëzuese

Programi i Strehimit Mbrojtës dhe i Mbështetjes i shërben qëllimit kryesor për t'i ndihmuar gratë⁵⁰ - me dhe pa individë në varësi⁵¹ - të cilat kanë përjetuar dhunë ose janë në rrezik ta përjetojnë atë, dhe të cilave u sigurohet qasje e barabartë në shërbime të sigurta, konfidenciale dhe gjithëpërfshirëse.

Literatura thotë se një mjet thelbësor për përmbushjen e detyrimit për t'i mbrojtur viktimat është sigurimi i qasjes së menjëhershme dhe gjatë gjithë kohës në akomodim të sigurt për gratë dhe fëmijët e tyre si dhe vartësit e tjerë.⁵² Me kalimin e viteve, grupi në rritje i studimeve dhe literaturës hulumtuese mbi dhunën në familje, dhunën kundër grave dhe dhunën me bazë gjinore është rritur në mënyrë eksponenciale. Më pas, hulumtimi ka ndikuar në zhvillimin e kornizave teorike përkatëse që zgjerojnë të kuptuarit se kush preket nga dhuna. Në ditët e sotme, kuptimi i përbashkët se kush dhe si preket nga dhuna po zgjerohet. Ky udhëzues përpiqet të pasqyrojë këtë kuptim të informuar të dhunës.

Gratë vijnë nga të gjitha shtresat e jetës, moshat, përkatësitë etnike, racat, orientimet seksuale, nivelet e arsimit, fetë, statuset socio-ekonomike dhe statuset e shtetësisë. Si gratë ashtu edhe fëmijët kanë nevojat të ndryshme për mbështetje që përcaktohen nga aftësitë/paafësitë e tyre fizike, nevojat shëndetësore, problemet e shëndetit emocional dhe mendor, ose problemet me përdorimin e substancave.

Nga ana tjetër, ofruesit e shërbimeve, ata shtetërorë dhe ata joqeveritarë ndryshojnë në burimet, orientimet e funksionimit dhe kapacitetet profesionale organizative dhe individuale. Dallime të tilla luajnë një rol unik dhe kontekstual, dhe në fund të fundit, ato ndikojnë në mënyrën se si ofrohet mbështetja për viktimat e dhunës në familje përmes strehimit mbrojtës dhe shërbimeve mbështetëse. Disa ofrues u shërbejnë të gjitha viktimave dhe vartësve të tyre në rrezik nga çdo lloj dhune, ndërsa të tjerët preferojnë të ofrojnë shërbime të kufizuara ose më të specializuara. Sidoqoftë, duhet të ketë një shkallë të standardeve minimale të aranzhimit, organizimit të hapësirës fizike të strehimit mbrojtës për viktimat dhe vartësit e tyre

⁵⁰ Gratë janë të prekura në mënyrë disproporcionale nga dhuna në familje dhe dhuna ndaj grave, dhe aktet e dhunës me bazë gjinore. Termi 'viktimë' është një term më i gjerë, më përfshirës që përfshin vetëm gratë si viktimat e dhunës. Sidoqoftë, udhëzimet e programit për mbrojtjen dhe mbështetjen e viktimës nuk përjashtojnë identitete/orientime të tjera me bazë gjinore, të cilët do të kenë qasje të barabartë në sistemin e strehimit mbrojtës dhe programet mbështetëse.

⁵¹ Individët në varësi mund të jenë fëmijë, por edhe të moshuar.

⁵² Këshilli i Evropës (2008). Final Activity Report - Council of Europe Task Force to Combat Violence against Women, including Domestic Violence (EG-TFV) (shqip: Raporti Përfundimtar i Aktivitetit - Task Forca e Këshillit të Evropës për të Luftuar Dhunën kundër Grave, përfshirë Dhunën në Familje (EG -TFV)). Marrë nga https://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/Final_Activity_Report.pdf

që të gjithë duhet të synojnë t'i arrijnë. Vendosja e standardeve të cilësisë për aranzhimet e strehimit mbrojtës dhe organizimi i hapësirës së tyre fizike kontribuojnë drejtpërdrejt në **realizimin e disa të drejtave themelore** të grave dhe vartësve të tyre, ndër to:

- e drejta për jetë;
- e drejta për të mos iu nënshtruar torturës ose trajtimit ose ndëshkimit mizor, çnjerëzor ose poshtërues;
- e drejta për mbrojtje të barabartë sipas normave humanitare në kohë konflikti të armatosur ndërkombëtar ose të brendshëm;
 - e drejta e personit për liri dhe siguri;
 - e drejta për mbrojtje të barabartë sipas ligjit;
 - e drejta për barazi në familje;
 - e drejta për standardin më të lartë të arritshëm të shëndetit fizik dhe mendor.

Ekziston gjithashtu një e drejtë për të marrë trajtim të barabartë në kujdesin shëndetësor - ofrimin e shërbimeve falas aty ku është e nevojshme (neni 12);

- e drejta për kushte të drejta dhe
- të favorshme të punës.⁵³

Vendosja e standardeve të cilësisë për aranzhimet e strehimit mbrojtës dhe organizimin e hapësirës së tyre fizike kontribuon më tej në materializimin e paragrafit 3 të nenit 18 të Konventës së Stambollit që kërkon që shërbimet mbështetëse të bazohen në **një kuptim gjinor të dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje** se dhuna është edhe shkak edhe pasojë e pabarazisë ndërmjet grave dhe burrave dhe mosbalancimit të fuqisë. Aranzhimi i hapësirës fizike do të kontribuojë në dekonstruktimin e mosbalancimit të fuqisë gjinore dhe efektet zhgënjyese të marrëdhënieve të pabarabarta.

Aranzhimi hapësinor i strehimit mbrojtës dhe funksionimi i tij duhet të jetë një hapësirë që reflekton parimet e **fuqizimit** dhe **vetëvendosjes**. Ata duhet të promovojnë dhe inkurajojnë viktimat të rifitojnë dinjitetin e tyre, integritetin fizik dhe mendor, të rifitojnë ose zhvillojnë aftësinë e tyre për të bërë zgjedhje dhe për të marrë vendime.

Kuptimi gjinor i dhunës si fenomen dhe trajtimi i tij është i ndërlidhur me të kuptuarit e **diversitetit** dhe aspektet e **ndërsektorialitetit** të gjinisë. Prandaj, çdo projektim i aranzhimit hapësinor duhet të sigurojë akomodimin e aspekteve të diversitetit gjinor dhe ndërsektorialitetit të viktimave. Funksionimi i aranzhimit hapësinor duhet t'i marrë parasysh këto aspekte. Aranzhimet e tij të projektimit duhet të kontribuojnë në mbështetjen dhe nxitjen

⁵³ Komiteti i Kombeve të Bashkuara për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave (1992). Rekomandimi i Përgjithshëm nr. 19, Sesioni i 11-të, 1992, paragrafët 6-7.
https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/INT_CEDAW_GEC_3731_E.pdf

e diversitetit dhe ndërsektorialitetit si vlera thelbësore të operimit dhe funksionimit të objekteve të strehimit të mbrojtjes.

Standardet e cilësisë së aranzhimeve hapësinore gjithashtu luajnë një rol të madh në **aspektet e sigurisë** dhe përsëri paragrafi 3 i nenit 18 të Konventës së Stambollit kërkon që shërbimet mbështetëse të marrin parasysh sigurinë e viktimës. Vendndodhja e ndërtesës, aranzhimet hapësinore të brendshme dhe të jashtme të lidhura me protokollin e sigurisë dhe procedurat e operimit të përditshëm të strehimit mbrojtës duhet të sigurojnë sigurinë fizike të viktimave dhe hap pas hapi të kontribuojnë gjithnjë e më shumë në fitimin dhe rifitimin e ndjenjës së sigurisë së viktimës që është zvogëluar për shkak të dhunës së kaluar.

Viktimat e dhunës në familje dhe dhunës ndaj grave duhet të kenë qasje në shërbimet e duhura dhe të kenë një sërë opsionesh mbështetëse që marrin parasysh nevojat e veçanta të qasjes së grave që përballen me diskriminim të shumëfishtë⁵⁴. Prandaj, projektimi hapësinor dhe aranzhimi i objekteve të strehimit mbrojtës duhet të bëhet në atë mënyrë që merr parasysh dhe lejon zbatimin e **qasjes së integruar** në trajtimin dhe funksionimin e viktimës të akomoduar në sistemin e strehimit të mbrojtjes dhe zbatimin e shërbimeve mbështetëse që synojnë fuqizimin dhe riintegrimin e viktimave. Zbatimi i qasjes së integruar si standard i cilësisë për strehimin mbrojtës lidhet drejtpërdrejt me kërkesën dhe zbatimin e paragrafit 3 të nenit 18 të Konventës së Stambollit që kërkon që shërbimet mbështetëse të bazohen në qasjen e integruar e cila merr parasysh marrëdhënien ndërmjet viktimave, kryesve, fëmijëve dhe mjedisit të tyre më të gjerë shoqëror.

Konfidencialiteti dhe **privatësia** janë dy parime të tjera kryesore që duhet të udhëheqin standardet e cilësisë së vendndodhjes së objekteve të strehimit mbrojtës dhe aranzhimet dhe projektimin e tyre hapësinor. Ofruesit e shërbimeve duhet të respektojnë të drejtën e shfrytëzuesve të shërbimit për konfidencialitet dhe privatësi dhe të gjitha viktimat si shfrytëzues të shërbimit informohen për situatat ku konfidencialiteti ose privatësia mund të jenë të kufizuara. Vendndodhja, aranzhimi hapësinor dhe projektimi i objekteve të strehimit mbrojtës duhet të pasqyrojnë gjithashtu këto parime.

Objektet e strehimit mbrojtës duhet të parashikohen si një vend që ofron **qasje të drejtë** dhe është **jodiskriminues** dhe **pa pagesë**. Jo vetëm që vendndodhja fizike e objekteve të strehimit mbrojtës duhet të jetë lehtësisht e arritshme, por funksionimi i tij dhe disponueshmëria e hapësirës dhe shërbimeve duhet të jenë të arritshme nga të gjithë,

⁵⁴ Speed, A., Callum, T. & Richardson, K. (2020) Stay Home, Stay Safe, Save Lives? An Analysis of the Impact of COVID-19 on the Ability of Victims of Gender-based Violence to Access Justice. The Journal of Criminal Law. [Vëllimi: 84 çështja: 6](https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0022018320948280), faqe: 539-572. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0022018320948280>

pavarësisht nga prejardhja, orientimi, identiteti dhe statusi i viktimës dhe vendndodhja gjeografike.

Projektimi dhe madhësia e hapësirës së strehimit mbrojtës duhet të parashikohen në atë mënyrë që të lejojë marrjen e **shërbimeve holistike** pa ndërhyrje, që konsiderohet si një parim parësor dhe praktikë e mirë në punën në forma të ndryshme të dhunës kundër grave dhe dhunës në familje.

Fëmijët përbëjnë numrin më të madh të banorëve në sistemin e strehimit mbrojtës. Prandaj, projektimi dhe aranzhimet e hapësirës së strehimit mbrojtës duhet t'i mirëpresin fëmijët dhe të ofrojnë **hapësira miqësore për fëmijët** dhe shërbime për t'i ndihmuar fëmijët të kthehen në një rutinë normale të jetës duke krijuar hapësira ku ata mund të funksionojnë lehtë si familje dhe të kenë qasje në një hapësirë ku munden të luajnë dhe mësojnë.

Një dizajn dhe aranzhim i mirë i hapësirës duhet të marrë parasysh harmonizimin e shumë rregullave dhe parimeve kundërshtuese të cilat duhet të ndiqen me besnikëri nga funksionimi dhe menaxhimi i sistemit të strehimit mbrojtës. Kështu, për shembull, dizajni i hapësirës duhet të "balancojë nevojën për hapësira më të mëdha (dhe "më të zhurmshme") në grup dhe ato për një ose dy individë që të ulen në një stol dhe të lexojnë, të flasën në telefon dhe të shoqërohen."⁵⁵

2. Modelet e strehimoreve të viktimës

Rishikimi i literaturës mbi dhunën në familje dhe dhunën ndaj grave zbulon se objekte të ndryshme ofrojnë strehim ose shërbime strehimi për viktimat e dhunës në familje dhe dhunës kundër grave. Gama e gjerë e shumëllojshmërisë duket se përcaktohet nga madhësia e vendit, dendësia e popullsisë, konteksti i vendit, korniza politike, grupet e synuara të cilave u shërbejnë, kapacitetet e ofruesve të shërbimeve dhe shkalla e ofrimit të shërbimeve, dhe burimet, thjesht sa për t'i përmendur disa.⁵⁶ Duhet të theksohet se nuk ka përkufizime standarde për llojet e objekteve të strehimit mbrojtës dhe, rrjedhimisht, nuk ka ndonjë kategorizim të rreptë. Sidoqoftë, bazuar në informacionin e siguruar nga rishikimi i literaturës⁵⁷, duke u mbështetur në tiparet e përbashkëta të llojeve të strehimoreve të përshkruara, mund të identifikohen kategoritë e mëposhtme të objekteve:

⁵⁵ Building Dignity: Design strategies for Domestic Violence Shelter. [Site Design: Harmonize \(wscadv.org\)](https://www150.statcan.gc.ca/n1/pub/85-002-x/2015001/article/14207-eng.htm#r1)
Beattie, S. and Hutchins, H. 2015. Shelters for abused women in Canada, 2014. Juristat. Statistics Canada catalogue no. 85-002-X. <https://www150.statcan.gc.ca/n1/pub/85-002-x/2015001/article/14207-eng.htm#r1>

⁵⁷ Kjo përpjekje për kategorizim mbështetet shumë në dy burime të rëndësishme të rishikimit të literaturës mbi strehimoret, përkatësisht:
Beattie, S. dhe Hutchins, H. 2015. Shelters for abused women in Canada & Gierman T. & Liska, A. (2011). Shelter for Women and Girls at Risk of or Survivors of Violence.

2.1 Shtëpi të sigurt/emergjente

Një strehimore e sigurt ose emergjente është një objekt që ofron pushim afatshkurtër që shërben si një strehim urgjent i fazës së parë, që siguron akomodim të sigurt dhe mbështetje emocionale për gratë që hyjnë vullnetarisht me ose pa fëmijë dhe jeta e të cilave konsiderohet në rrezik të lartë.⁵⁸ Këto lloje të strehimoreve operojnë me staf 24/7. Akomodimi zakonisht zgjat nga disa ditë deri në disa muaj. Njëkohësisht me shërbimin e strehimit, këto lloj strehimore mund të ofrojnë shërbime shtesë që përfshijnë, por nuk kufizohen në, transportimin e viktimës dhe/ose fëmijëve të saj në qendrat mjekësore për t'i trajtuar nevojat mjekësore nëse është e nevojshme, sigurimin e gjësendeve personale, këshillimin, referimet, avokimin dhe programe ndërgjegjësimi për komunitetet, ofruesit e shërbimeve, etj., mbështetje telefonike gjatë krizës, planifikim sigurie, programe për fëmijët e prekur dhe veprime përcjellëse për ish-banorët.⁵⁹

Strehimoret e sigurt po ofrohen në mënyra të ndryshme, dhe disa funksionojnë si një apartament i vetëm, dhomë hoteli, vendbanim privat, ndërsa disa ofrues të tjerë preferojnë një kombinim të llojeve të objekteve që synojnë t'i shërbejnë një game të larmishme dhe të madhe të nevojave të viktimave. Disa ofrojnë jetesë të pavarur për viktimat, disa ofrojnë një kombinim të gëzimit thelbësor të privatësisë dhe jetës së përbashkët përmes pjesëmarrjes në aktivitete dhe shfrytëzimit të përbashkët të zonave të përbashkëta.

2.2 Strehimi kalimtar

Strehimoret e strehimit kalimtar ofrojnë strehim të përkohshëm që ndryshon nga disa javë deri në një vit për t'i përmbushur rrethanat dhe nevojat individuale të viktimës. Ato ofrojnë shërbime gjatë gjithë kohës dhe operojnë me staf 24/7. Këto lloje strehimore ndryshojnë në përbërjen dhe llojin e objektit, por ato ofrojnë kushte të konsiderueshme banimi të ngjashme me shtëpinë, me dhoma gjumi të veçanta dhe mundësi për personalizimin e aranzhimit të hapësirës. Ato gjithashtu ofrojnë zona të përbashkëta për përgatitjen e ushqimit, për ngrënie, lavanderi, zona të përbashkëta të jetesës dhe shërbime mbështetëse.

Këto lloje të objekteve zakonisht strehojnë viktimat dhe/ose vartësit e tyre që përballen me rrezik të ulët ose pa rrezik nga abuzuesi dhe janë në procesin e rifitimit të pavarësisë së tyre dhe presin të zhvendosen në strehim afatshkurtër. Aty ku është e mundur, njësitë mund të kenë masa të shtuara të sigurisë siç janë dyert dhe dritaret e kyçura, sistemet e alarmit ose sistemet e reagimit; dhe objektet mund të ofrojnë shërbime anonime dhe konfidenciale (siç

⁵⁸ Beattie, S. dhe Hutchins, H. 2015. Shelters for abused women in Canada, 2014. Juristat. Statistics Canada catalogue no. 85-002-X. <https://www150.statcan.gc.ca/n1/pub/85-002-x/2015001/article/14207-eng.htm#r1>

⁵⁹ Gierman T. & Liska, A. (2011). Shelter for Women and Girls at Risk of or Survivors of Violence. F. 9-10. <https://www.endvawnow.org/uploads/modules/pdf/1363538451.pdf>

është mbështetja e vazhdueshme emocionale për banorët, përfshirë grupet e grave dhe fëmijëve).⁶⁰

2.3 Strehimi i fazës së dytë

Strehimi i fazës së dytë është strehim i sigurt dhe afatshkurtër dhe ofron hapësirë të pavarur jetese. Kohëzgjatja e qëndrimit shkon nga 18 deri në 24 muaj, por mund të zgjatet bazuar në rrethanat individuale të viktimave. Më shpesh, këto lloj objektesh ofrojnë mundësi që viktimat të kenë njësinë e tyre të apartamentit dhe shumica e viktimave janë në rrugë për t'u bërë të pavarura. Stafit është në dispozicion për të ofruar mbështetje emocionale, planifikim të sigurisë dhe referime. Gjithashtu, prezenca e stafit në ndërtesën e përbashkët është e disponueshme kur strehimoret ofrojnë shërbime të tjera për banorët dhe në mbarë komunitetin përmes programeve të kontaktimit (ang. "outreach") ose duke ofruar shërbime të tipit "one-stop-shop".

2.4 Strehimi afatgjatë

Objektet e strehimit afatgjatë janë strehim afatgjatë i sigurt dhe i pavarur, pa asnjë kufizim në sasinë e kohës që një grua mund të jetojë në këtë lloj objekti. Këto janë zakonisht objekte me kosto të ulët dhe të pavarura të përdorura nga viktimat që kanë fituar një shkallë të caktuar të pavarësisë ekonomike dhe janë në rrugën e tyre për t'u bërë plotësisht të pavarura. Elementet e rritura të mbrojtjes dhe sigurisë mund të kenë ende nevojë të adresohen. Këto objekte menaxhohen nga njësitë e shërbimit të strehimit dhe janë pjesë e programit të trajtimit të viktimave dhe shërbimeve të ofruara. Qasja në këtë lloj objekti duhet të marrë parasysh statusin e rrezikut të viktimave. Supozojnë se statusi i rrezikut është i ulët ose i papërfillshëm në kohën e vlerësimit, por ai konsiderohet i rrjedhshëm për shkak të historisë së dhunës paraprake ose procedurave të divorcit që kanë qenë duke vazhduar në atë kohë. Në atë rast, ky lloj objekti mund të jetë i përshtatshëm pasi ofron në të njëjtën pavarësi në kohë dhe mbështetje për viktimën në një fazë tjetër domethënëse të fuqizimit të viktimës. Shërbimet mbështetëse përfshijnë mbështetjen me këshillim dhe mbështetjen terapeutike, ndihmën ligjore, ndihmën financiare dhe ekonomike dhe mundësitë ekonomike (punë praktike, trajnim, shkollim me orar të pjesshëm, etj.).

3. Profili i viktimës dhe qasja në strehimore

Dhuna është një përvojë e thellë personale, një përvojë e lidhur me shtresa të shumta. Ato kryqëzohen thellësisht me identitetet e tjera të viktimave si etnia, klasa, feja, raca dhe orientimi seksual, të ndikuara nga faktorë kontekstualë dhe rrethanorë si statusi ligjor, moshë, shëndeti, kapacitetet fizike dhe kognitive, vendndodhja gjeografike, niveli gjuhësor, arsimor, lidhjet me

⁶⁰ Po aty.

komunitetin. Këto elemente përcaktojnë nevojat e tyre, llojin e shërbimeve dhe mënyrën se si ata duhet t'i marrin ato. Popullatat rezidente përfshijnë:

- Beqaret
- Gratë me fëmijë
- Gratë shtatzëna
- Adoleshentët dhe vajzat
- Vajzat adoleshente shtatzëna
- Gratë nga komunitetet pakicë
- Gratë që u përkasin bashkësive të rrepta fetare
- Gratë nga komunitetet rurale
- Gratë me nivele të ndryshme të aftësive fizike, aftësi të kufizuara fizike ose probleme të lëvizshmërisë, aftësi të kufizuara kognitive
- Të moshuarit që përjetojnë gjendje shëndetësore kronike dhe të lidhura me moshën, të tilla si diabeti, insuficienca renale, çrregullimet progresive të sistemit nervor (demenca, Parkinsoni, Alzheimeri, etj.)
- Individët nga komuniteti LGBTQI
- Azilkërkuesit, refugjatët, viktimat e trafikimit me njerëz
- Gratë që abuzojnë me substanca.

Kjo listë e banorëve të mundshëm nuk pretendon të shterojë çdo profil të mundshëm të të gjitha viktimave të mundshme që mund të trokasin në derën e sistemit të strehimit. Profili i viktimave që kërkojnë strehim dhe mbështetje përmes programeve të strehimit mbrojtës dhe mbështetjes formon llojin dhe gamën e shërbimeve të ofruara dhe aranzhimin dhe akomodimin e hapësirës. Objektet e strehimit mbrojtës shpesh duhet t'i balancojnë parimet e përfshirjes dhe respektimit të orientimit seksual të individëve nga komuniteti LGBTQI dhe të demonstrojnë konsideratë për preferencat e viktimave të tjera (e kuptojnë: lirinë e zgjedhjes) për të mos u përzier me individët LGBTQI.

Gjithashtu, individët LGBTQI që banojnë në qendër mund të shoqërohen nga fëmijët e tyre. Në të dy rastet, strehimoret duhet të planifikojnë dhe ofrojnë hapësira private për ata që nuk ndihen mirë t'i shfrytëzojnë bashkë me individët LGBTQI zonat e përbashkëta ose nëse këta të fundit preferojnë privatësinë para shoqërimit. Çfarëdo qasjeje që menaxherët e objekteve vendosin të ndjekin për t'i zgjidhur parimet dhe interesat kundërshtuese, çelësi për t'u mbajtur në mend është se qëllimi përfundimtar për sigurimin e strehimit është mbrojtja e jetës, rimarrja e dinjitetit dhe fuqizimi i secilës viktimë.

Viktimat e shoqëruara nga kafshë shtëpiake dhe kafshë të tjera

Për fund, gjatë projektimit dhe menaxhimit të hapësirës, objektet e strehimit mbrojtës duhet të marrin parasysh që kafshët, veçanërisht qentë, mund të shoqërojnë viktimat që vuajnë nga

dëmtimi i shikimit. Shumë viktime zgjedhin t'i sjellin kafshët e tyre me vete në këto objekte pasi kanë frikë se kafshët e tyre shtëpiake do të vuajnë nëse janë në dorë të abuzuesit. Hulumtimet tregojnë se kur të mbijetuarit e dhunës në familje kërkojnë të ikin nga shtëpitë e tyre abuzive, ato nuk përballen vetëm me sfidën e gjetjes së strehimit për veten dhe fëmijët e tyre, por edhe për kafshët e tyre. Meqenëse shumë strehimore nuk kanë mjete për të strehuar kafshë shoqëruese, shumë të mbijetuara përballen me vendimin e vështirë për t'i lënë kafshët e tyre apo për të mbetur në një mjedis abuziv.

Mjerisht, shumë të mbijetuara qëndrojnë në shtëpi abuzive nga frika se mos i nënshtrojnë kafshët e tyre ndaj abuzimit të vazhdueshëm nëse lihen pas.⁶¹ Sigurimi i akomodimit për kafshët shtëpiake të viktimave ndihmon në trajtimin e traumave dhe shqetësimeve emocionale gjatë një kohe krize⁶² (Jalongo, 2004; Melson, 2001) dhe mund t'i ndihmojë viktimat të ndihen më shumë si në shtëpi. Për të projektuar një ndërtesë miqësore për kafshët, materialet e ndërtesës të tilla si eliminimi i tepihut si një opsion i dyshemesë dhe sigurimi i njësive ose dhomave miqësore me kafshët shtëpiake dhe i hapësirave të mbrojtura në ambient të jashtëm duhet të merret parasysh, krahas konsideratave për kujdesin mjekësor të kafshëve shtëpiake dhe kafshëve të tjera, statusin e vaksinimit, etj.

⁶¹ Domestic Violence and Pets (2021). <https://redrover.org/resource/domestic-violence-and-pets/>

⁶² Jalongo, MR (2004). The world's children and their companion animals: Developmental and educational significance of the child/pet bond.

Melson, GF (2001). Why the wild things are: Animals in the lives of children. Cambridge, MA: Harvard University Press.

SEKSIONI II

Procesi i Projektimit
dhe Planifikimit
të Ndërtesës

1. Puna përgatitore
2. Procesi i projektimit, ekipi i planifikimit dhe projektit

SEKSIONI II

1. Puna përgatitore

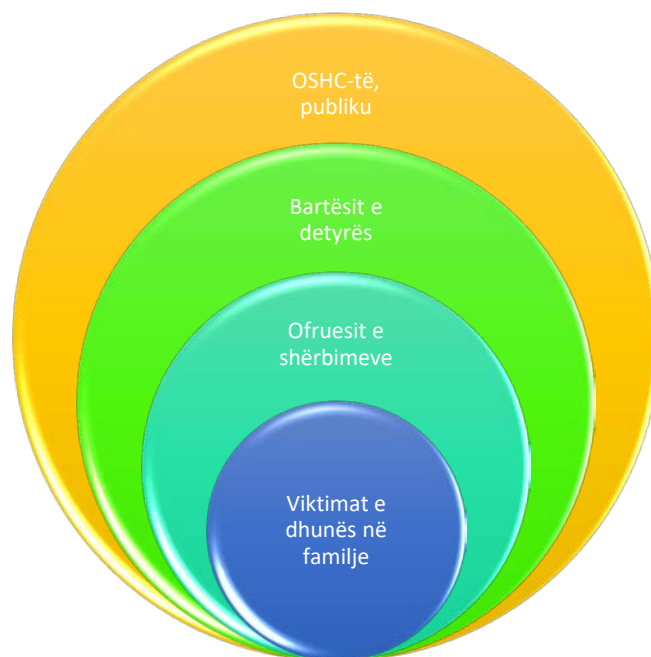
Ndërtimi i një ndërtese të re ose rinovimi i një të vjetre janë procese komplekse dhe të shtrenjta, me ndikim afatgjatë. Ndërtimi ose rinovimi i objekteve që i shërbejnë një grupi banorësh të ndryshëm dhe që kanë nevoja të përbashkëta dhe specifike, me një kohëzgjatje të banimit që ndryshon nga disa ditë në disa muaj, në disa vjet, dhe të cilët kërkojnë shërbime të vazhdueshme të specializuara mbështetëse, kërkon një proces të detajuar të punës përgatitore me pjesëmarrjen e akterëve të shumtë. Më e rëndësishmja, të gjitha këto elemente duhet të merren parasysh para fillimit të punës ndërtimore. Ky seksion veçon disa hapa thelbësorë që duhet të ndërmerren gjatë procesit.

1.1 Konsultimet me akterët

- Si pjesë e punës përgatitore, procesi i konsultimit me akterë të ndryshëm mbetet i një rëndësie të madhe. Kuptimi dhe marrja e pikëpamjeve, nevojave dhe vizionit të akterëve dhe përmbushja e parimeve dhe kërkesave të Konventës së Stambollit për mbrojtjen dhe fuqizimin e viktimave të dhunës në familje është një proces kompleks dhe ndonjëherë mund të duket i frikshëm. Ndërtimi është një ndërmarrje e shtrenjtë dhe shpesh ndërtimi është zhvilluar pa marrë parasysh shfrytëzuesit e shërbimeve ose banorët e tyre. Prandaj, përfshirja e akterëve në zhvillimin e projektimit të objekteve dhe ekzekutimin e tij ndihmon në formësimin e një procesi dhe, përfundimisht, produktit të tij përfundimtar që është në harmoni me planet, aspiratat dhe nevojat e shfrytëzuesve. Por gjithashtu shmang projektimet dhe planet që nuk përputhen me standardet e objekteve dhe rezultojnë në një rishikim të kushtueshëm të planeve.
- Lista e propozuar e akterëve më poshtë synon të mbulojë çështje dhe aspekte të tilla si dhuna me bazë gjinore, qasja e bazuar në viktimë, ndërsektorialiteti, shërbime me shfrytëzuesin në qendër, mandatet institucionale, bartësit e detyrave, ofruesit e shërbimeve, avokimin e bazuar në të drejta dhe monitorimin e organizatave joqeveritare. Lista përcakton standardet minimale për akterët e përfshirë në procesin e planifikimit. Sidoqoftë, akterët e listuar mund të përshtaten në përputhje me kontekstin:
- Organizatat e shërbimeve që ofrojnë programe të strehimit mbrojtës dhe mbështetjes për viktimat e dhunës në familje, dhunës ndaj grave dhe dhunës me bazë gjinore dhe për edukimin publik,
- Viktimat e dhunës në familje,
- Ish-banorët e objekteve të programeve të strehimit mbrojtës dhe mbështetjes,
- Departamentet e Mirëqenies Sociale dhe ministria/ministritë e linjës përgjegjëse,

- Agjencia për Barazi Gjinore,
- Policia,
- Departamenti i Zonimit dhe Planifikimit Urban,
- Organizata për të Drejtat e Grave,
- Organizata për të Drejtat e Fëmijëve,
- Organizata për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuar,
- Organizata për të Drejtat e Minoriteteve,
- Organizata LGBTI.

Figura 1.

1.2 Vlerësimi i nevojave

Gjatë procesit të konsultimit me akterët, duhet të bëhet një vlerësim i nevojave. Gjetjet e tij duhet të pasqyrohen në hartimin e planit të ndërtimit të ri të objektit ose planin e rindërtimit të një objekti ekzistues, përfshirë planin e objektit. Prosesi i vlerësimit duhet të sigurojë që çështjet e mëposhtme jetike të mbulohen gjatë konsultimit me akterët:

- madhësia e objektit,
- mbrojtja dhe siguria (lloji i sigurisë së lartë ose të ulët të objektit),
- nevojat e viktimave dhe vartësve të tyre,
- grupi/et i synuar i viktimave të parashikuara për të fituar qasje në objekt,
- lloji i shërbimeve të ofruara aktualisht, që pritet/parashikohet të ofrohet,
- lloji i objektit të strehimit mbrojtës, dhe së fundi,

- kohëzgjatjen e qëndrimit të viktimave në objekt.

Përveç këtyre, çështjet e mëposhtme duhet të eksploroehen gjatë kësaj faze që kanë të bëjnë me sa vijon:

- politikat e funksionimit,
- buxhetet operative,
- efikasiteti i përdorimit të ndërtesës dhe hapësirës, dhe
- zonat e fjetjes dhe zonat e përbashkëta dhe qarkullimi midis zonave private dhe të përbashkëta.

1.3 Lokacioni, Lokacioni, Lokacioni

Literatura për strehimin mbrojtës për viktimat e dhunës në familje thekson se është thelbësore të identifikohet një lokacion të përshtatshëm të strehimores për të siguruar që objekti të sigurojë mbrojtje maksimale për gratë dhe fëmijët e tyre. Është mirë që hapësira e strehimores të mbahet sekrete, edhe pse kjo mund të mos jetë e realizueshme në të gjitha mjediset (p.sh., komunitetet e vogla ose rurale).⁶³ Kur identifikoni një lokacion të ri për një ndërtesë të re ose vlerësoni një ndërtesë ekzistuese, duhet t'i kushtohet vëmendje komunitetit përreth dhe sesi ai mund t'i mbështesë viktimat në kërkimin e tyre për dinjitet dhe fuqizim. Literatura vëren se konsideratat e mëposhtme mund të ndihmojnë në përcaktimin nëse një vend i caktuar është i përshtatshëm për një strehimore.

Kështu, për shembull, lokacioni i objektit duhet të jetë afër shërbimeve për të cilat mund të kenë nevojë gratë dhe vajzat dhe të gjitha viktimat e dhunës në familje në përgjithësi, rrugë dhe rrugica të ndriçuara mirë dhe të sigurta. Këto shërbime përfshijnë:

- Shërbimet shëndetësore,
- Transport publik i qasshëm,
- Stacion policie,
- Institucionet arsimore, si: kopshti dhe shkollat,
- Tregjet dhe shërbimet tregtare.

Objekti duhet të sigurojë dhe të ketë qasje të pandërprerë në shërbimet themelore të tilla si:

- ujë
- energji elektrike
- komunikimi dhe ngrohja
- qasje në një telefon fiks ose celular në raste emergjence dhe buton alarmi.

⁶³Gierman, T. Liska, A. & Reimer, J. Canadian Network of Women's Shelter & Transition Houses. Shelter for Women and Girls at Risk of or Survivors of Violence. Fq. 41.
<https://www.endvawnow.org/uploads/modules/pdf/1363538451.pdf>

Ekipi i planifikimit dhe projektimit, së bashku me akterët, duhet ta planifikojnë hapësirën dhe të ndajnë burime për rezervuarët e ujit dhe gjeneratorët e energjisë, veçanërisht në zonat ku shërbimet publike nuk janë plotësisht të besueshme.

Literatura rekomandon që objekti të integrohet brenda komunitetit dhe mundësi të afërta për gratë që të përfshihen në aktivitete lokale (aty ku është e sigurt) dhe të ndiejnë një ndjenjë përfshirjeje shoqërore. Më tej, objekti duhet të ketë qasje në komunitetet e tjera dhe mundësi rekreative të disponueshme përmes mjeteve të transportit publik ose të përballueshëm (p.sh., midis zonave rurale dhe urbane) për ta lehtësuar udhëtimin dhe lëvizshmërinë e grave).⁶⁴

1.4 Ndërtimi, rindërtimi, rimodelimi - rruga përpara

Ndërtimi, rindërtimi dhe rimodelimi i objekteve të strehimit mbrojtës për viktimat e dhunës në familje është një detyrim i bartësit të detyrës dhe mision fisnik. Megjithatë, si çdo detyrim tjetër ose mision fisnik i kryer mbi të bëhet shpesh një detyrë e frikshme. Para së gjithash, parashikimi i dhunës në familje, me bazë femërore dhe gjinore nuk është një shkencë e saktë dhe as një fenomen i parashikueshëm. Për fat të keq, shërbimi dhe akomodimi për planifikimin e viktimave bëhet në një kontekst pas dhunës. Sidoqoftë, kjo sfidë nuk duhet ta pengojë misionin fisnik të strehimit mbrojtës për viktimat dhe mbrojtjen e jetës dhe dinjitetit të tyre.

Nevoja për më shumë hapësirë akomodimi për strehimore mund të lindë shpejt dhe në mënyrë të paparashikueshme. Prandaj, është shumë e rëndësishme që opsionet më të mira të ndërtimit të merren parasysh në lidhje të ngushtë dhe vëzhgimin e disponueshmërisë së fondeve, lokacionin, kohëzgjatjen e zbatimit të ndërtesës, funksionalitetin dhe shërbimet operacionale të strehimores, dhe numrin e banorëve që do të shërbehen dhe përdoruesit e jashtëm të shërbimit. Për t'i përmbushur të gjitha të lartpërmendurat, faqja në internet **"Ndërtimi i dinjitetit - Hartimi i strategjive për strehimin e personave të dhunës në familje"**⁶⁵ sugjeron t'i merrni parasysh opsionet e mëposhtme të mundshme:

- Rimodelimi i një ndërtese ekzistuese për t'iu përshtatur më mirë numrit të viktimave dhe profilit të tyre,
- Rindërtimi i një ndërtese ekzistuese përmes rinovimeve të mëdha dhe ndërtimeve të reja, ose
- Ndërtesë e re.

Përveç numrit të viktimave që do të banojnë në objekt, tipit të preferuar të objektit të strehimit mbrojtës, lokacionit, etj., elementë të tjerë duhet të merren parasysh dhe të informojnë

⁶⁴Po aty, fq. 41

⁶⁵Building Dignity. Design Strategy for Domestic Violence Shelter (2021). (2021).<https://buildingdignity.wscadv.org/resources/case-studies/>

vendimin përfundimtar për opsionin e preferuar. Karakteristikat e mëposhtme që mund të ndikojnë në preferencat e opsioneve janë renditur më poshtë. Sidoqoftë, ato nuk përbëjnë në asnjë rast një listë shteruese që mund të alternohet ose zgjerohet për t'iu përshtatur nevojave dhe procesit:

- ✓ **Konfidencialiteti** – çështja që duhet të ngrihet ka të bëjë me faktin nëse objekti i propozuar do të jetë konfidencial apo jo.
- ✓ **Shkalla e krimit në zonë** - nëse gratë dhe vajzat ka të ngjarë të takojnë individë ose grupe të cilat mund të përbëjnë rrezik për to.
- ✓ **Materialet e rrezikshme dhe kontaminimi i tokës** - Ndërtesat e vjetra dhe toka e përdorur më parë shpesh përmbajnë materiale të rrezikshme ose janë të kontaminuara. Para ndërtimit ose rindërtimit, specialistët duhet të angazhohen dhe të vlerësojnë shkallën e kontaminimit ose llojin e materialeve të rrezikshme të përdorura. Ndërtesat e vjetra shpesh përmbajnë plumb dhe asbest, ndërsa tokat e përdorura më parë në industri ose parcelat e hedhjes përmbajnë plumb dhe kimikate të tjera që mund të ndikojnë fatalisht në shëndetin e banorëve të ardhshëm. Dekontaminimi i tokës dhe heqja e materialeve të rrezikshme nga ndërtesat e vjetra është një veprimtari që kërkon punë dhe kohë që rrit koston e ndërtimit dhe rimodelimit.
- ✓ **Vlerësimi mjedisor hapësirës** - Një rishikim gjithëpërfshirës i çdo rreziku mjedisor dhe fizik të hapësirës së zgjedhur duhet të bëhet në lidhje me çështjet e përmytjeve të mundshme, zjarrit, shpateve të pjerrëta, afërsisë me ligatinat, rrugët ujore, depozitat e karburantit, etj., dhe duhet të përfundojë gjatë fazës para projektimit dhe duhet të propozohen masa lehtësuese të nevojshme për t'i menaxhuar këto rreze.
- ✓ **Disponueshmëria e hapësirës** - Madhësia e një ndërtese ekzistuese, pjesa e përparme dhe oborri i saj, ose toka përreth duhet të jetë mjaft e gjerë për t'i akomoduar të gjitha ndryshimet dhe planet e nevojshme të objektit të ri. Vëmendje e veçantë duhet t'i kushtohet disponueshmërisë së zonës së parkimit dhe sasisë së kërkuar dhe nëse planet e objekteve të reja i plotësojnë kërkesat e zonimit të komunave, dhe nëse jo, cilat ndryshime dhe opsione duhet të merren parasysh.
- ✓ **Çështjet e pronësisë** - Çështjet e pronësisë të tokës së dhuruar ose ndërtesave ekzistuese duhet të adresohen dhe zgjidhen para fillimit të projektimit, planifikimit dhe zbatimit të ndërtimit.
- ✓ **Efikasiteti i ndërtimit** - Gjatë procesit të vlerësimit, çështjet e efikasitetit të energjisë, përdorimit të ujit, problemet sanitare dhe higjienike, përdorimit dhe qëndrueshmërisë së materialeve të përshtatshme të brendshme duhet të trajtohen tërësisht për t'i shmangur pengesat e procesit.

- ✓ **Lokacionet, hapësirat dhe shërbimet e përbashkëta** - Shpesh është e dobishme të punosh përmes shërbimeve të përbashkëta dhe të konsiderosh bashkë-ndarjen e objekteve të strehimit mbrojtës. Kjo qasje ofron përfitime ekonomike, shërbime të ofruara në kohën e duhur dhe të integruara, menaxhim më të mirë të detyrave të stafit, etj. Për këtë qëllim, planifikuesit, ofruesit e shërbimeve, institucionet shtetërore dhe donatorët mund të marrin parasysh bashkimin e llojeve të objekteve sipas nevojave të viktimave, misionit të ofruesve të shërbimeve dhe grupeve të synuara, natyrën e shërbimeve të disponueshme, madhësinë e lokacionit, etj.

2. Procesi i projektimit, ekipi i planifikimit dhe projektit

Është e këshillueshme, ekipi i projektit dhe të gjithë akterët duhet t'i qasen zhvillimit të objektit përmes një qasjeje të integruar. Ata duhet të përpiqen të vizatojnë një dizajn ndërtese që arrin performancë të lartë që merr parasysh qëllimet specifike shoqërore, parimet mjedisore, standardet e ndërtimit dhe i kombinon të gjitha brenda mjeteve buxhetore të llogaritura mirë dhe caktimit të afateve.

Qasja e integruar kërkon një projektim të integruar që nënkupton konceptimin e një qasjeje të “projektimit të të gjithë ndërtesës” në vend të akumulimit të komponentëve të veçantë (hapësira, struktura, sistemet dhe përdorimi) për t'u siguruar që të gjithë anëtarët dhe sistemet të punojnë në harmoni, plotësojnë njëra tjetrën. Kjo qasje e integruar është e rrënjësuar në arkitekturën me përgjegjësi shoqërore që përfshin njerëzit, projekte për njerëzit dhe u jep atyre një ndjenjë përkatësie, përfshirjeje, sigurie dhe fuqizimi.

Një qasje e integruar e projektimit duhet të ndiqet për të tri kategoritë e ndërtimit të objekteve: rimodelimi, rindërtimi dhe ndërtimi i ri, dhe përmes të pesë fazave të procesit të ndërtimit: **faza para projektimit, projektimi skematik, vlerësimi dhe zhvillimi i projektimit, ndërtimi dhe faza pas ndërtimit.**

2.1 Procesi i projektimit dhe planifikimi

Faza para projektimit

Gjatë kësaj faze, ekipi i projektimit dhe planifikimit duhet të sigurojë që përmes vlerësimit të nevojave dhe konsultimit të akterëve, nevojat, shqetësimet dhe vizioni i tyre të kuptohet nga ekipi dhe të përkthehet në qëllime dhe objektiva të qarta dhe të hartëzohen në një plan të detajuar pune.

Projektimi skematik

Në fazën e projektimit skematik, ekipet e projektit shqyrtojnë opsionet dhe zgjidhjet inovative që pasqyrojnë nevojat dhe vizionin e akterëve për objektin e ri, optimizojnë opsionet e projektimit dhe ofrojnë aspektet funksionale dhe operacionale të objektit të strehimit, të shoqëruar nga një buxhet i detajuar i vlerësuar me kosto. Vlerësimi i opsioneve duhet të jetë sa më holistik dhe i bazuar në ciklin jetësor sa më shumë që të jetë e mundur, duke marrë parasysh veçoritë e mundësive, veçanërisht strategjitë dhe kufizimet pasive të projektimit unike për projektin.⁶⁶ Gjithashtu, gjatë kësaj faze duhet të hetohet edhe identifikimi i rreziqeve dhe faktorëve zbutës të rrezikut.

Vlerësimi dhe zhvillimi i projektimit

Gjatë kësaj faze, ekipi i projektit do të paraqesë modelin skematik tek akterët dhe do ta zgjedhë opsionin optimal, do ta finalizojë projektin dhe do ta rishikojë buxhetin e ndërtimit. Projektimi përfundimtar duhet t'u paraqitet akterëve dhe autoriteteve për miratim.

Ndërtimi

Dokumentacioni i ndërtimit duhet të përfshijë udhëzime për ndërtimin që pasqyrojnë vizionin dhe shqetësimet e akterëve. Anëtarët e ekipit të projektimit dhe grupit të akterëve, përmes monitorimit dhe konsultimit të rregullt, sigurojnë që puna e ekipit të ndërtimit të mbetet brenda kompetencave të projektimit të propozuar. Nëse ndonjë ndryshim konsiderohet i nevojshëm, modifikimet e propozuara nuk ndikojnë në funksionalitetin dhe aspektet operacionale të objektit të ri.

Figura 2. Nga nevojat për projektim deri te ndërtimi - Pesë faza të ndërtimit të strehimoreve⁶⁷

⁶⁶ [BC Housing Design Guidelines & Construction Standards](#) (Maj 2019).

⁶⁷ Miratuar nga Udhëzimet e Strehimit të KB dhe Standardet e Ndërtimit, (2019).

<https://www.bchousing.org/publications/BCH-Design-Guidelines-Construction-Standards.pdf>

Faza pas ndërtimit

Anëtarët e grupit të akterëve, ekipi i projektimit dhe ndërtimit sigurojnë që të gjitha mangësitë e mundshme të adresohen para procesit të dorëzimit. I gjithë dokumentacioni i dorëzohet me shënime shpjeguese të mjaftueshme dhe udhëzime të duhura ekipit të menaxhimit dhe stafit të mirëmbajtjes së strehimores. Nëse është e nevojshme, trajnimi duhet t'i ofrohet stafit të mirëmbajtjes për çështje të ndjeshme ose kritike, kryesisht të lidhura me materialet e reja të ndërtimit dhe teknologjitë e reja. Të gjitha ekipet e përfshira në ndërtimin e objektit mbajnë përgjegjësinë për këto aktivitete.

2.2 Ekipi i projektimit

Një objekt strehimi mbrojtës duhet të jetë i qëndrueshëm, efikas, i përshtatshëm për të gjitha nevojat, pa barriera dhe i arritshëm, i sigurt, pa trauma dhe të inkurajojë pavarësinë. Prandaj, përbërja e ekipit të projektimit do të jetë ndërdisiplinor dhe përfaqësues gjinor. Sjellja e arkitektëve më të mirë në ekip nuk do ta japë domosdoshmërisht projektimin e nevojshëm më të mirë. Para së gjithash, ekipi i projektimit duhet të jetë i gatshëm të dëgjojë dhe të jetë mendjehapur ndaj nevojave të viktimave, shërbimeve dhe programeve mbështetëse që do të ofrohen përmes objekteve të strehimit mbrojtës dhe modaliteteve të punës së stafit të objektit.

Duke pasur parasysh se gjinia ende nuk është bërë pjesë gjithëpërfshirëse e programit të studimeve universitare të arkitekturës dhe urbanistikës, shumë arkitektëve u mungon kuptimi gjinor dhe perspektiva gjinore në hartimin e arkitekturës. Para takimit me akterët, do të merret parasysh dhe do të mbahet një sesion orientimi ose njohjeje i ekipit të projektimit me dhunën në familje dhe fenomenin e dhunës në baza gjinore, për t'i mbuluar të paktën çështjet më themelore. Pyetjet, shqetësimet dhe stereotipet do të adresohen në masën më të madhe të mundshme. Një ekspert i dhunës me bazë gjinore do të jetë pjesë e ekipit të projektimit dhe do të shërbejë si burim informacioni për të siguruar që projektimi i objektit i përmbushë metodikisht nevojat e viktimave të dhunës në familje dhe parimet e Konventës së Stambollit përfshihen në projektimin e objektit të propozuar.

An illustration of a hand with pink skin and orange sleeves holding a white ribbon that loops across the top of the page. The background is a solid orange color.

SEKSIONI III

Harmonizimi i Parimeve Udhëzimeve dhe Kërkesave për Projektim

1. Mbrojtje dhe siguri
2. Shëndet, mirëqenie dhe hapësira të mirëseardhjes
3. Projektim i bazuar në informacione për traumën
4. Projektim me fëmijët në mendje
5. Fleksibilitet dhe minimizim i konflikteve
6. Rezistencë dhe masa të përgjegjshme
7. Model ndërtimi

SEKSIONI III

HARMONIZIMI I PARIMEVE UDHËZUESE DHE KËRKESAVE PËR PROJEKTIM

Mjedisi i jetesës ndikon në zhvillimin dhe evolucionin tonë individual. Është po aq e vlefshme që hapësirat mund të kontribuojnë në forcimin e ndjenjës sonë të vetëvlerësimit, vetëvendosjes dhe kënaqësisë, pasi është e vërtetë se: “mund ta vrasësh njeriun me një apartament si me sëpatë - zgjat vetëm pak më shumë.”⁶⁸ Projektimi i arkitekturës i paplanifikuar me kujdes dhe paraqitja e hapësirës, së bashku me zgjedhjen e materialeve të ndërtimit dhe lyerjen e jashtme dhe të brendshme, mund të shkaktojnë stres dhe simptoma psikosomatike dhe të krijojnë siklet dhe lodhje fizike.

Përderisa këto efekte mund të mos shfaqen menjëherë, ndërgjegjësimi për pasojat e projektimit të arkitekturës të paplanifikuar me kujdes te banorët e saj duhet të nxisë veprime që përmbysin efekte të tilla. Objektet e strehimit duhet të ndërtohen me një arkitekturë që mund t'i përshpejtojë proceset e shërimit, ta forcojë vitalitetin dhe besimin, aftësitë emocionale dhe njohëse, aftësitë ndërvepruese shoqërore dhe komunikuese. Me këtë në mendje, “hapësira dhe mjedisi i strehimores duhet t'i ndihmojnë gratë ta kalojnë përvojën e tyre të krizës dhe t'i kapërcejnë efektet traumatike të dhunës.”⁶⁹ Harmonizimi midis themelimit të standardeve që formojnë parimet udhëzuese të krijimit dhe funksionimit të programeve të strehimit mbrojtës dhe mbështetjes dhe parimet e projektimit duhet t'i formësojnë kërkesat dhe konsideratat e projektimit.

1. Mbrojtja dhe siguria

Krijimi i mbrojtjes, sigurisë dhe mirëqenies është i domosdoshëm për viktimat që kërkojnë strehim të përkohshëm në objektet e strehimit. Mbrojtja dhe siguria duhet të jenë elementë me rëndësi të madhe në projektimin e ndërtesës dhe aranzhimet e saj operationale. Viktimat dhe personat në vartësi të tyre duhet të jenë në gjendje të fitojnë një ndjenjë sigurie kur të hyjnë në objektet e strehimit mbrojtës. Po aq e rëndësishme është që të sigurohet e njëjta gjë për stafin që drejton objektin e strehimit çdo ditë dhe ofron shërbime për viktimat e strehuara dhe ato që vijnë për të marrë përfitime përmes programeve mbështetëse të zbatuara nga strehimorja.

⁶⁸Wechsberg, J. (1958, Dhjetor). Letter from Berlin. *The New Yorker*. Fq. 168.

<https://www.newyorker.com/magazine/1958/12/13/letter-from-berlin>

⁶⁹Gierman, T. Liska, A. & Reimer, J. Canadian Network of Women's Shelter & Transition Houses. Shelter for Women and Girls at Risk of or Survivors of Violence. Fq. 43

<https://www.endvawnow.org/uploads/modules/pdf/1363538451.pdf>

Projektimi i ndërtesës me mbrojtje dhe siguri si qëllimi kryesor i ekzistencës së strehimores siguron realizimin e drejtpërdrejtë të disa të drejtave themelore të grave dhe vartësve të tyre, për të përmendur disa:

- e drejta për jetë;
- e drejta për të mos iu nënshtruar torturës ose trajtimit ose ndëshkimit mizor, çnjerëzor ose poshtërues;
- e drejta për mbrojtje të barabartë sipas normave humanitare në kohë konflikti të armatosur ndërkombëtar ose të brendshëm;
- e drejta për liri dhe siguri të personit;
- e drejta për mbrojtje të barabartë sipas ligjit;
- e drejta për barazi në familje;
- e drejta për standardin më të lartë të arritshëm për shëndetin fizik dhe mendor.

Mbrojtja dhe siguria e duhur e planifikimit, ndërtimit dhe projektimit të hapësirës mund të arkivohen duke përdorur parimet e Parandalimit të Krimit përmes Projektimit Mjedisor (CPTED), një qasje shumëdisiplinore e parandalimit të krimit që përdor projektimin urban dhe arkitektonik dhe menaxhimin e ndërtimit dhe mjedisit natyror.⁷⁰ Strategjitë e CPTED ndikojnë në vendimet që i paraprijnë akteve kriminale dhe veprimeve të bezdisshme përmes projektimit të duhur, përdorimit praktik dhe mirëmbajtjes së mjedisit të ndërtuar, shoqëror dhe administrativ. Duke kuptuar se ekziston një lidhje e drejtpërdrejtë midis mjedisit fizik, sjelljes së njerëzve, përdorimit produktiv të hapësirës dhe parandalimit të krimit/humbjes, CPTED është ndërtuar mbi parimet e mëposhtme:

1. Territorialiteti
2. Mbikëqyrja natyrore
3. Kontrolli i qasjes
4. Mbështetja e aktivitetit
5. Mirëmbajtja.⁷¹

Këto parime strategjike në projektimin e ndërtesës synojnë t'i zvogëlojnë ose heqin mundësitë mjedisore që nxisin rrezikimin ose sjelljet kriminale dhe promovojnë ndërveprim pozitiv dhe të patrembur me hapësirën nga përdoruesit e ligjshëm përmes një modeli parandalues dhe jo një reaktiv. Tabela e miratuar e listës kontrolluese të performancës CPTED dhe parimet e saj të ndërlidhura mund të gjenden në shtojcën e këtij dokumenti. Mund të përdoret për ta

⁷⁰Shoqata Ndërkombëtare e Parandalimit të Krimit përmes Projektimit Mjedisor (2021). Faqja e internetit e Shoqatës CPTED. <https://www.cpted.net/>

⁷¹BC HOUSING Design Guidelines and Construction Standards (2019). <https://www.bchousing.org/publications/BCH-Design-Guidelines-Construction-Standards.pdf>

lehtësuar projektimin e ndërtesës së objekteve të strehimit në të gjitha fazat. Ndërkohë, disa rekomandime themelore për rritjen e sigurisë janë si më poshtë:

- **Pamje dhe dukshmëri të qartë** midis dhe brenda hapësirave të zëna nga personeli dhe përdoruesi i strehimores, përveç në zonat që synohen të jenë private;
- **Hapësira që minimizojnë ose zvogëlojnë konfliktin** ku ndërveprimet midis personelit dhe përdoruesve të strehimores mund të ndodhin më së shpeshti;
- **Rrugët alternative për arratisje** për rastet kur lind konflikti, siç është dalja e dytë nga hapësirat;
- **Sisteme që mundësojnë ndihmë të shpejtë** kur zgjidhja e konfliktit ka nevojë për mbështetje shtesë;
- **Hyrja kryesore e siguruar me një lidhje të dëgjueshme** para se të lejoni hyrjen e mysafirëve ose banorëve të rinj në zonën kalimtare dhe mund të kontrollohet në mënyrë elektronike nga zyra e pritjes/pranimit;⁷²
- **Shmangni çelësat dhe sistemin e monitorimit gjatë gjithë kohës nga stafi.**⁷³ Banorët viktimë⁷⁴ mund të kenë token-a (fobs), kartela për një lexues kartelash ose thjesht akses numerik që përdoret me tastierë (në varësi të preferencës së operatorit) që do të lejojë hyrjen në ndërtesë, qasjen në dhomat e tyre dhe zonat e përbashkëta;
- **Sigurori një sistem të brendshëm të video mbikëqyrjes** që adreson kërkesat e sigurisë së operatorit. Opsionet e sistemit të sigurisë përfshijnë Sistemet e Kontrollit Dixhital (DAC), Zbulimin e Ndërhyrjes dhe Sistemet e Video Mbikëqyrjes (d.m.th. CCTV). Shtrirja e lokacioneve të kamerave brenda ndërtesës do të varet nga nevojat dhe kërkesat e operatorit, duke marrë parasysh privatësinë e grave dhe fëmijëve;
- **Sigurohuni që të mos ketë hapësira që nuk mund të shihen në pjesën e jashtme të ndërtesës** dhe kamerat janë instaluar në përputhje me rrethanat;
- **Projektimi lejon lehtësinë e mbikëqyrjes** dhe të siguron pamje të mirë për mbikëqyrjen e stafit që përfshijnë zona në natyrë, hyrje(-t), qarkullimin, tubimin ose programet;
- **Maksimizoni instalimin e xhamave** për zyrat e stafit, zyrat mbështetëse të programeve dhe dyert e dhomave të përbashkëta, siç janë dhomat e TV, dhomat me

⁷²Përshtatur nga: Hildich Architect Inc. (2021). City of Toronto Shelter Design and Technical Guidelines. <https://www.toronto.ca/wp-content/uploads/2021/01/8cea-shelter-design-and-technical-guidelines.pdf>

⁷³ Çelësat mund të humbasin dhe çelësi i humbur mund të nënkuptojë ndryshimin e të gjitha bravave, ndërsa token-i (fob) ose kartela e humbur thjesht mund të fshihet nga sistemi.

⁷⁴ Banorët viktimë i referohet viktimave që banojnë në strehim të sigurt, kalimtar dhe të fazës së dytë.

shumë qëllime, dhomat e lojërave për fëmijë dhe dhomat e lavanderisë, për dukshmëri më të madhe.⁷⁵

2. Shëndet, mirëqenie dhe hapësira të mirëseardhjes

Objektet e strehimit mbrojtës nuk janë vetëm hapësira ku viktimat kërkojnë strehim të përkohshëm. Ato janë vende ku viktimat kërkojnë të shpëtojnë nga trauma, abuzimi dhe dhuna, të gjejnë siguri dhe të marrin mbështetje, ndjeshmëri dhe rehati. Promovimi i mirëqenies është fokus thelbësor i strehimoreve dhe programeve të strehimit mbrojtës dhe mbështetëse. Projektimi i ndërtesës mund të jetë nxitës kritik i shëndetit dhe mirëqenies së viktimave dhe fëmijëve të tyre.

- **Mbështetje për gjumë optimal.** Projektimi i ndërtesës është kritik për një gjumë të mirë dhe krijon vende të qeta që ofrojnë një ndjenjë të sigurisë personale dhe intimitetit. Projektimi i mirë i ndërtesës duhet t'u japë viktimave kontroll mbi mjedisin, temperaturat, dritat dhe akustikën përreth.
- **Mbajtja e familjeve së bashku** duke siguruar vende të zgjerueshme për të akomoduar familje të mëdha dhe të vogla.
- **Hapësira rikuperuese.** Projektimi i ndërtesës duhet të sigurojë hapësira rikuperuese ku viktimat mund të përfitojnë dhe të lehtësohen nga simptomat negative të ankthit, dhimbjes, çrregullimeve të stresit dhe depresionit dhe të kenë mundësi për të pushuar dhe medituar.
- **Ndarja e hapësirave.** Akomodimet për fjetje duhet të ndahen nga zonat kolektive dhe zyrat e personelit.
- **Dhomat e këshillimit** duhet të mbrohen nga zhurmat dhe duhet të projektohen për të minimizuar transferimin e zërit në hapësirat ngjitur.
- **Lyerja e hapësirë së brendshme.** Zgjedhjet e ngjyrave për muret, mobiliet dhe dyshemetë duhet ta japin ndjenjën e mikpritjes, si dhe të jenë të përshtatshme për njerëzit që vuajnë nga dëmtime të ndryshme.
- **Ekspozimi ndaj fuqisë shëruese të natyrës.** Projektimi biofilik që siguron kontakt të drejtpërdrejtë me natyrën mund ta përmirësojë mirëqenien. Qasja në ujë, dritë natyrore dhe bimë, qoftë brenda një hapësire ose në një zonë të jashtme ngjitur dhe pamje dytësore nga natyra, gjithashtu mund ta përmirësojë shëndetin dhe mirëqenien.⁷⁶ Fëmijët gjithashtu mund të përfitojnë nga kontakti me natyrën, pasi është gjithnjë e më

⁷⁵ Përshtatur nga BC HOUSING Design Guidelines and Construction Standards (2019).

<https://www.bchousing.org/publications/BCH-Design-Guidelines-Construction-Standards.pdf>

⁷⁶ Stephen R. Kellert dhe Elizabeth F. Calabrese, (2015) "The practice of Biophilic Design",

<https://www.biophilic-design.com>

e qartë se ekspozimi ndaj natyrës na ndihmon të jemi qenie njerëzore më të mira, më të kujdesshme dhe të dhembshura.⁷⁷

- **Qasja në dritën natyrale të ditës** ka efekte terapeutike dhe si terapia e dritës natyrale ashtu edhe e asaj artificiale zvogëlojnë në mënyrë efektive llojet e depresionit.
- **Qasja në barna** duhet t'u jepet viktimave gjatë gjithë kohës dhe gjithashtu raftë me kyçje në dhomën e tyre për t'i mbajtur barnat të sigurta larg fëmijëve, por jo vetëm. (viktimave të dhunës në familje të cilët janë abuzues të substancave dhe atyre që kanë mendime vetëvrasëse duhet t'u jepet pavarësi e plotë në menaxhimin e barnave të tyre).

Është thelbësore që viktimat të ndiejnë se nuk janë institucionalizuar gjatë gjithë qëndrimit të tyre në strehimore.

3. Projektim i bazuar në informacione për traumën

Nevojat dhe situatat e viktimave të dhunës në familje kërkojnë shërbime të përgjegjshme holistike. Projektimi i mjedisit fizik luan një rol jetësor në ofrimin e suksesshëm të këtyre shërbimeve holistike. Viktimat që banojnë në strehim mbrojtës nuk janë vetëm viktima të thjeshta, por edhe individë të traumatizuar, me efekte negative të qëndrueshme në funksionimin e tyre: mendor, fizik, emocional dhe mirëqenien. Shërbimet e ofruara duhet të përfshijnë qasjen e kujdesit të bazuar në informacione për traumën⁷⁸ dhe kështu duhet të jetë edhe projektimi i mjedisit fizik të strehimoreve.

Projektimi i bazuar në informacione për traumat është koncepti përmes të cilit punojnë arkitektët dhe stilistët e brendshëm integrojnë parimet të

kujdesit të bazuar në informacione për traumat në praktikën e tyre dhe të eksplorojnë idenë e mjedisit të ndërtuar që përfshin parimet e kujdesit të bazuar në informacione për traumën.

ÇFARË ËSHTË KUJDESI I BAZUAR NË INFORMACIONE PËR TRAUMËN?

NJË PROGRAM, ORGANIZATË OSE SISTEM I BAZUAR NË INFORMACIONE PËR TRAUMËN KUPTON NDIKIMIN E PËRHAPUR TË TRAUMAVE DHE RRUGËT E MUNDSHME PËR SHËRIM; NJEH SHENJAT DHE SIMPTOMAT TE KLIENTËT, FAMILJET, STAFI DHE TË TJERËT TË PËRFSHIRË NË SISTEM; DHE PËRGJIGJET DUKE I INTEGRUAR PLOTËSISHT NJOHURITË RRETH TRAUMËS NË POLITIKAT, PROCEDURAT, PRAKTIKAT DHE KËRKON T'I REZISTOJË NË MËNYRË AKTIVE RITRAUMATIZIMIT.

⁷⁷Beatley, T. (2016) Handbook of Biophilic City Planning & Design. IslandPress.

⁷⁸ Përkufizimi i përfshirë në kutinë është përshtatur nga: Substance Abuse and Mental Health Services Administration, SAMHSA's Concept of Trauma and Guidance for a Trauma-Informed Approach (Rockville, MD: Substance Abuse and Mental Health Services Administration, 2014), <https://store.samhsa.gov/system/files/sma14-4884.pdf>

- **Paraqitja hapësinore** ka një ndikim të thellë në perceptimin individual të hapësirës, humorit dhe sjelljes. Hapësira e thjeshtë lineare dhe e lehtë për t'u menaxhuar është qetësuese dhe së bashku me disponueshmërinë hapësinore rrisin ndjenjën e sigurisë dhe zbusin perceptimin se grumbullimi i njerëzve dhe barrierat janë elemente të induktorëve të traumave.
- **Theksimi i hapësirës personale.** Trajtimi i hapësirës si personale dhe lejimi i banorëve të riorganizojnë një karrige ose pjesë të tjera të vogla mobilie rrit ndjenjën e tyre të kontrollit dhe pavarësisë.
- **Interesi vizual.** Simetria, rregullsia në rregullimin e objekteve dhe ngjyrosja e përshtatshme e objekteve në harmoni me ngjyrat dhe kontrastin. Piktura Kaleidoskopi dhe fotografi të pemëve, ujit, peizazhit me ngjyra qetësuese dhe meditative. Kompleksiteti vizual të mbahet i thjeshtë, jo i mbushur me njerëz për të mos rritur stresin dhe ankthin.
- **Ndriçimi.** Të gjitha dhomat duhet të kenë dritare për të lejuar depërtimin e dritës natyrore. Ndriçimi nuk duhet të gumëzhijë, të zhurmtojë ose të dridhet pasi mund të shkaktojë reagime traumatike, sjellje dhe veprime vetëdëmtuese. Dritat e forta fluoreshente duhet të shmangen. Ndriçimi duhet të vijë në shtresa, të jetë indirekt dhe i kontrollueshëm përmes zbehjes, çelësave të dritës, zonave të personalizuar dhe zonave të mëdha përmes çelësave të ndryshëm të dritës. Natën, banorët e strehimores duhet të lejohen t'i kontrollojnë dritat e tyre në dhomat e tyre të gjumit përmes llambave të krevatit ose llambave të dhomës kryesore, ndërsa korridoret, banjat e përbashkëta, shkallët duhet të kenë dritat e natës dhe dritat e urgjencës.
- **Art.** Krijoni interes vizual, një shpërqendrim vizual që lehtëson stresin, përmirëson gjendjen shpirtërore dhe siguron rehati. Pikturat e peizazhit që shfaqin ngjyra të qeta, gazmore dhe qetësuese rrisin pozitivitetin dhe rehatinë. Imazhet që përcjellin domethënie

Çfarë është projektimi i bazuar në informacione për traumën?

- Të kuptuarit se si mjedisi fizik ndikon në ndjenjën e identitetit të individit, vlerën, dinjitetin dhe fuqizimin e tij.
- Njohja se mjedisi fizik ka një ndikim në qëndrimin, gjendjen shpirtërore dhe sjelljen dhe se ekziston një lidhje e fortë midis gjendjes sonë fiziologjike, gjendjes sonë emocionale dhe mjedisit fizik.
- Përgjigja duke projektuar dhe mbajtur mjedise mbështetëse dhe shëruese për banorët ose klientët me përvojë në traumë që t'i rezistojnë ri-traumatizimit.

(2014 Substance Abuse and Mental Health Services Administration, SAMHSA's Concept of Trauma and Guidance for a Trauma-Informed Approach)

simbolike ose pasqyrojnë momente të dhimbshme njerëzore duhet të shmangen më së miri pasi ngjallin ndjenja negative.

- **Ngjyra.** Ngjyrat e ftohta (si p.sh **kaltër**, **gjelbër**, **vjollcë**, etj.) kanë efekte qetësuese në dhomën e gjumit, banjën dhe zonat e zakonshme. Shmangni ngjyrat e ngrohta (si p.sh. **e kuqe**, **portokalli**, **e verdhë**, etj.) që mund të ndezin emocione negative. Shmangni muret e bardha të zymta në zonat që nuk kanë dritare. Dekorojini ato me arte dhe shpërqendrim vizuale që thyejnë zymtësinë e mureve të bardha në hapësira të kufizuara.
- **Mobilitet.** Investoni në mobilie të lehta që mund të lëvizin për të lejuar banorët të shprehen, të ndërtojnë dhe të tregojnë për vetëvendosjen e tyre, të kërkojnë pavarësinë dhe të bëjnë zgjedhje të lira. Shmangni mobilitet me tehe të mprehta dhe jepni përparësi atyre me skaj të rrumbullakët, qoshe dhe forma, gjë që mban aksidentet e fëmijëve në minimum dhe minimizon perceptimin e blloqeve dhe barrierave. Mobilitet duhet të jenë të qëndrueshme dhe të lehta për t'u pastruar.
- **Ulëset.** Duhet të organizohen për të rritur shoqërizimin për të ndihmuar viktimat të lidhen, të ndërtojnë një rrjet social dhe të ndërveprojnë me individë të rinj si pjesë e kalimit të tyre në shoqëri.

4. Projektim me fëmijët në mendje

Viktimat që vendosin të hyjnë në strehim mbrojtës shpesh shoqërohen nga fëmijët e tyre, dëshmitarë dhe viktimë të dhunës dhe abuzimit. Hapësirat miqësore për fëmijët i ndihmojnë fëmijët të kthehen në normalitet duke u ndjerë të mirëpritur, të ngushëlluar dhe të mbështetur. Për fat të keq, disa fëmijë mund të qëndrojnë në strehimore për një periudhë të zgjatur. Për këta fëmijë, këto janë edhe vitet e tyre formuese. Mjedisi i strehimores do të ketë një ndikim të rëndësishëm në formimin e tyre. Mbështetja e ofruar në këto hapësira është vendimtare në zhvillimin dhe rritjen e fëmijëve që kalojnë vitet e para të jetës së tyre në një strehimore.

- **Shumëllojshmëria.** Nevojat e fëmijëve ndryshojnë ndjeshëm pasi mund të jenë nga 0 deri në 16 vjeç, dhe të gjithë do të kenë nevojë për hapësira të dedikuara atyre për rritje të pavarur dhe vetëkontroll. Moshë, demografia, nevojat fizike dhe aftësitë njohëse e tyre, krahas ndërthurjeve, duhet të merren parasysh gjatë projektimit të hapësirës së strehimores. Në këto hapësira duhet bërë një dallim midis mbështetjes për fëmijët e moshës parashkollore (nën pesë vjeç) dhe fëmijëve të moshës shkollore (5-15 vjeç).
- **Zonat e programit për fëmijët dhe hapësirat në ambientin e jashtëm** duhet të projektohen dhe ndërtohen me materiale dhe lyerje që mund ta përballojnë ndikimin e lojës së fëmijëve dhe të kontribuojnë në ndjenjën e hapësirës për fëmijët duke përfshirë

ngjyrën, format dhe modelet për të ndihmuar mësimin dhe ndërveprimin. Masat e sigurisë në lidhje me materialet e ndërtimit dhe aranzhimet e tjera duhet të përfshihen në projektim për të shmangur aksidentet dhe dëmtimin e fëmijëve. Projektoni zona dhe mobilie të shoqëruara me fleksibilitet për t'ia lejuar mundësinë e stafit për ta riorganizuar dhe modifikuar hapësirën dhe për të siguruar një sipërfaqe të rekomanduar prej 2.8 m² për fëmijë.⁷⁹ Siguroni një hapësirë gjithëpërfshirëse të lojës, siguroni fleksibilitet në përdorim dhe inkurajoni të mësuarit përmes aktiviteteve.

- **Masat e sigurisë për mbrojtjen e fëmijëve** duhet ta udhëheqin procesin e projektimit në çdo kohë dhe për të gjitha fushat. Të gjitha mobiliat duhet të kenë skaje të rrumbullakëta ose të mbushura dhe pa karakteristika të dëmshme të projektimit. Disa mobilie, të tilla si raft librash, duhet të fiksohen në mur ose dysheme për t'i shmangur aksidentet e rrezikshme dhe dollapë të ulët duhet të sigurohen gjatë gjithë kohës. Lyerja e tyre duhet të jetë prej materialeve të rrezikshme pa pagesë. Të gjitha prizat e energjisë duhet të kenë mbulesa. Perdet e dritareve duhet të jenë pa tela dhe litarët si tipar i projektimit duhet të shmangen. Pajisjet kundër djegieve duhet të instalohen në banjë për të rregulluar temperaturën e ujit. Takëmet duhet të mbahen gjatë gjithë kohës në hapësira ku nuk mund të arrihen. Furnizimet për pastrim duhet të mbahen në raftet e sipërme.
- **Projektim për përcjellje dhe mbikëqyrje të pandërprerë.** Prindërit dhe personeli në strehimore duhet të jenë në gjendje t'i përcjellin dhe mbikëqyrin fëmijët gjatë gjithë kohës pa qenë domosdoshmërisht në të njëjtin vend. Planet me hapësirë të hapur dhe dyer ose mure me xham u japin nënave dhe stafit një pamje të pandërprerë të vendndodhjes dhe veprimeve të fëmijëve të tyre gjatë përgatitjes së ushqimit, larjes së rrobave, takimeve, etj. Pikat e shikimit me dukshmëri maksimale duhet të sigurohen midis hapësirave të përbashkëta, si p.sh. dhoma e TV, dhoma e lojërave për fëmijë, sheshi i lojërave dhe kopshti në natyrë, kuzhina, zonë e lavanderisë, zona e kafshëve dhe dhoma e këshillimit. Nuk duhet të ketë pamje ose qasje direkte në këtë hapësirë nga rruga ose hyrja e hapësirës. Shqyrtojeni me kujdes për të siguruar që nuk ka pjesë që nuk mund shihen brenda hapësirës.

⁷⁹Hildich Architect Inc. (2021). City of Toronto Shelter Design and Technical Guidelines.

<https://www.toronto.ca/wp-content/uploads/2021/01/8cea-shelter-design-and-technical-guidelines.pdf>

- **Banjat.** Banjat duhet të jenë të projektuara për të qenë të përshtatshme për prindërit me fëmijë të të gjitha moshave dhe nevojave.

🔧 **Disponueshmëria e banjave.** Banjat duhet të jenë në dispozicion në njësitë e familjes, ngjitur me dhomën e lojërave, zonën e ngrënies, dhomën e televizorit dhe dhomën e bibliotekës. Banjat duhet të përfshijnë dysheme elastike, jo të rrëshqitshme me shtrirje në mur dhe drenazhë të dyshemesë. Kabinat e dushit mund të instalohen në/ose pranë zonave të ngrënies ose dhomës së lojërave/këndit të lojërave kur në strehimore banojnë disa fëmijë. Banja për fëmijët me dëmtime fizike duhet të vihet në dispozicion dhe të jetë e ndarë nga ajo e projektuar për të rriturin/t me dëmtim fizik.

🔧 **Pajisjet e përshtatshme për lartësinë e fëmijës.** Në tualetet që do të përdorin fëmijët e vegjël, keni parasysh pajisjet e përshtatshme për lartësinë e fëmijës ose hapësirën për një karrige në mënyrë që fëmijët të kenë qasje në të gjitha zonat. Për kabinat e dushit, është e preferueshme të zgjidhni dyer individuale pa çelësa ose bravë. Në këto raste, përdorni shulat që hapen lehtë nga jashtë, duke treguar nëse kabina është e lirë apo e zënë. Për më tepër, forma e rubinetit është e një rëndësie parësore, pasi doreza ose leva e rubinetit duhet të jetë e lehtë për t'u përdorur për fëmijët, koordinimi motorik i të cilëve nuk është zhvilluar ende plotësisht. Projektuesit madje mund të shmangin sistemet e rregullimit të temperaturës së ujit në mënyrë që të mos shtojnë vështirësi shtesë në këtë fazë të mësimin të kujdesit për veten.

🔧 **Zonat e dushit.** Ekzistojnë tre lloje të përdoruesve në tualetet e fëmijëve: foshnjat, fëmijët e vegjël dhe fëmijët më të mëdhenj. Secili nga këta fëmijë ka nevoja të ndryshme pasi janë në periudha të veçanta të zhvillimit. Për foshnjat, është thelbësore që të sigurohen zona me banja të nxehta dhe rubinete, në mënyrë që kujdestarët t'i lajnë ato me lehtësi. Një dhomë e mbushur me material të butër gjithashtu duhet të jetë e pajisur për veshjen e fëmijëve dhe ndërrimin e pelenave. Për fëmijët nga 1 deri në 3 vjeç, instalimi i ndarjeve të ngritura rreth 40 centimetra të larta mund të lehtësojë ndihmën e kujdestarit gjatë banjës. Për ata mbi pesë vjeç (të cilët kanë tendencë të lahen vetë), dyshemeja duhet të jetë tërësisht e pa rrëshqitshme dhe, kur është e mundur, shufrat mbështetëse duhet të instalohen në lartësinë e duarve të fëmijës.

5. Fleksibiliteti dhe minimizimi i konflikteve

Objektet e strehimit mbrojtës duhet të projektohen me fleksibilitetin maksimal të përdorimit dhe renditjes, kështu duke mbajtur koston e këtyre ndryshimeve të mundshme të ulët. Fleksibiliteti në përdorim duhet të përfshijë:

- **Hapësirë për rritje** që do të thotë se aty ku lejon buxheti dhe hapësira, një pjesë e zbrazët e hapësirës mund të renditet në zonat ku programet pritet të rriten menjëherë ose së shpejti.
- **Projektimi i dhomës me shumë funksione** duhet t'i parashikojë ndryshimet e përdorimit, ndërsa hapësirat me një qëllim duhet të vlerësohen për jetëgjatësi. Përshtatshmëria ndaj ndryshimeve të ardhshme të programit ose shërbimit të popullatës shërbehet më së miri duke krijuar lidhje të zonave ngjitur që lejojnë që dhomat të kombinohen ose të ndahen me kosto minimale përmes dyerve të ndërlidhjes, mureve të lëvizshëm, etj.
- **Sistemet strukturore dhe shërbimet e ndërtimit:**
 - 🔧 **Shërbime hidraulike dhe elektrike** duhet të vendosen nën pllaka betoni në vend se brenda pllakave të betonit dhe duhet të jenë të projektuara për të lejuar bashkimin e hapësirave në dhomë gjumi ose njësi të mëdha.
 - 🔧 **Konsideroni rrjetin e rregullt të shtyllave** në vend të mureve pasi rrjeti i shtyllave siguron fleksibilitet më të mirë në lokacionin e ndarjeve të brendshme.⁸⁰

Efikasiteti i fleksibilitetit të projektimit të ndërtuar duhet të lidhet jo vetëm me materialet, inovacionet teknologjike dhe metodat e zbatimit. Çështjet kulturore dhe marrëdhëniet e njerëzve me habitatin e tyre do të pasurojnë dhe rrisin fleksibilitetin e modelit dhe do të thellojnë në mënyrë të favorshme pasojat e modifikimit të hapësirës për banorët e tij⁸¹ dhe minimizojnë konfliktet e mundshme. Përveç rregullave dhe udhëzimeve të nevojshme për të menaxhuar rutinën e përditshme të funksionimit të strehimoreve, dizajni, qasja dhe disponueshmëria e shërbimeve publike, zonave dhe shërbimeve kontribuojnë në minimizimin e konflikteve dhe një mjedis të këndshëm:

- **Ndani zonat me aktivitete të larta dhe të zhurmshme** nga hapësirat e qeta, siç janë zonat e fjetjes, dhomat e këshillimit, etj. Hapësira me pajisje për gjenerimin e zhurmës, siç janë dhomat mekanike dhe elektrike, duhet të jenë të projektuara për ndarje.
- **Siguroi një numër të madh të banjave.** Çdo njësi për fjetje duhet të ketë banjën e saj. Kur kjo është e pamundur, atëherë të sigurohet një numër i mjaftueshëm i banjave. Vëmendje e veçantë duhet t'i kushtohet zgjidhjeve të projektimit që adresojnë çështjet e qasjes dhe diversitetit të banorëve (të moshuarit, fëmijët, individët me sëmundje ose dëmtime fizike).

⁸⁰ Po aty

⁸¹De Paris Ritter, S. and Lopes L.N. C. Housing flexibility problem: Review of recent limitations and solutions. Publikuar në Frontiers of Architectural Design, [Vëllimi 7, Botimi 1](#), Mars 2018, Faqet 80-91. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2095263517300742>

- **Siguroni dollapët dhe zonat e magazinimit** për banorët ku mund t'i ruajnë gjërat e vlefshme ose dokumentet e tyre. Gjithashtu, kur zonat e fjetjes janë të vogla ose të ndara, zona e magazinimit ku mund të ruhen valixhet ndihmon me problemet me mbushjen e tepërt.
- **Kuzhina dhe hapësira e përbashkët për ruajtjen e ushqimit** duhet të ofrojnë hapësirë të bollshme për banorët për t'i përgatitur ushqimet e tyre dhe për ta ruajtur ushqimin e tyre. Gjithashtu, duhet të sigurohen vende të veçanta për ruajtjen e ushqimit për njerëzit me alergji ushqimore. Ngjitëset e etiketimit duhet të mbahen në dispozicion për ta etiketuar ushqimin dhe për t'i shmangur konfliktet e mundshme për ushqimin e humbur dhe kufizimet dietike. Projektimi duhet t'i adresojë çështjet e qasshmërisë në pajisje e kuzhinës dhe ruajtjes së veglave për individët në karrige me rrota.
- **Mundësitë për akomodimin e individëve me sjellje përçarëse**, p.sh., përmes një pjese të dhomave teke dhe zonave me ulëse jashtë dhomave të gjumit.⁸²
- **Lavanderi pa stres.** Dhomat e lavanderisë duhet të pajisen me makina larëse dhe tharëse duke marrë parasysh numrin maksimal të banorëve në strehimore. Zona e lavanderisë duhet të jetë e përshtatshme për fëmijët dhe e arritshme për ata që janë në karrige me rrota.

6. Rezistenca dhe masat e përgjegjshme

Ashtu si objektet e tjera rezidenciale, edhe objektet e strehimit mund të përballen me emergjenca që lidhen me fatkeqësitë natyrore dhe mosfunksionimin e teknologjisë. Projektimi me parimin e elasticitetit në mendje 'zvogëlon ndikimet në funksionimin e strehimores nga ngjarje dhe rrethana të paparashikuara.⁸³ Ndryshe nga banorët e tjerë të ndërtesave rezidenciale dhe komerciale, të cilët mund të zhvendosen ose kanë aftësi më të jashtëzakonshme për t'i përballuar efektet negative, pak mundësi të tilla ekzistojnë për njerëzit që shërbejnë nga sistemi i strehimit, prandaj ekziston dëshira për të siguruar elasticitet më të madh për strehimoret sesa për ndërtesat tipike komerciale ose rezidenciale.⁸⁴

Këto masa të elasticitetit përfshijnë, por nuk kufizohen në:

- Pajisjet të blihen nga shërbimet vendore të autorizuara, të cilat mund të ofrojnë zëvendësime të shpejta ose korrigjim të situatës,

⁸² BC Housing Design Guidelines and Construction Standards (2019).

<https://www.bchousing.org/publications/BCH-Design-Guidelines-Construction-Standards.pdf>

⁸³ Hildich Architect Inc. (2021). City of Toronto Shelter Design and Technical Guidelines.

<https://www.toronto.ca/wp-content/uploads/2021/01/8cea-shelter-design-and-technical-guidelines.pdf>

⁸⁴ Po aty

- Pajisjet mekanike duhet të vendosen në zona që nuk mund të arrihen nga përmytjet e mundshme,
- Sistemet rezervë dhe pajisjet zëvendësuese duhet të kalojnë përmes kontrollit rutinë, testimit dhe kontrollit të inventarit për të siguruar elasticitetin dhe besueshmërinë e tyre të pajisjeve në çdo kohë,
- Dhomat e TI-së dhe dhomat elektrike duhet të veçohen nga sistemi i tubacioneve të ujit,
- Dhoma elektrike nuk duhet të vendoset kurrë në nivelin e tokës,
- Rezervuarët e ujit në vend duhet të lidhen me sistemin shtëpiak të ujit të ftohtë në kokën kryesore dhe të pastrohen rregullisht,
- Gjeneratorët emergjentë portativë të energjisë në vend sigurohen në atë mënyrë që objekti i vazhdon funksionet e tij gjatë një ndërprerje të zgjatur të energjisë. Gjeneratori duhet të mundësojë deri në 66% të aktiviteteve të strehimit gjatë një ndërprerje të energjisë.
- Sigurohuni që ka fuqi të mjaftueshme të pandërprerë për ta ruajtur sigurinë, kontrollin e qasjes, TI dhe telefonia mund të vazhdojnë funksionimin derisa të jetë aktivizuar kapaciteti rezervë i gjenerimit.⁸⁵

7. Qasshmëria

Qasshmëria e shkallëve	Brenda ndërtimeve të reja mund të jetë e qartë se në shkallët kërkohen shirita paralajmërues të prekshëm dhe skajore kundër rrëshqitjes, megjithatë, kjo nevojitet gjithashtu edhe gjatë rinovimit të ndërtesave ekzistuese.
Dhoma trajnimi	Lejoni hapësirë të përshtatshme për ta akomoduar qasshmërinë e njerëzve që përdorin pajisje për lëvizje.
Kuzhinë e qasshme	Kudo që një njësi private përmban një shtrat të qasshëm, edhe kuzhina e vogël ose kuzhina gjithashtu duhet të jenë të qasshme.
Banjë e qasshme	Numri i banjave që janë të qasshme duhet të jetë proporcional me numrin e shtretërve që janë të qasshëm për shembull nëse 10% e shtretërve janë të qasshëm, atëherë 10% e banjave duhet gjithashtu të jenë të qasshme; kudo që ndodhen shtretërit e qasshëm, banjat më të afërta me to duhet të jenë të qasshme; atëherë kur një shtrat i qasshëm ofron hapësirë manovrimi për një pajisje lëvizëse me një rreth kthyes prej 2500 mm, ky shtrat ka edhe nga një banjë dhe dush të përshtatshëm për pajisje për lëvizje.
Njësi private të qasshme	Të gjitha instalimet dhe pajisjet e qasshme brenda një diapazoni të qasshëm dhe njësitë e magazinimit janë të barasvlershme në vëllim me njësitë e magazinimit jo të qasshme.

⁸⁵Përshtatur nga: Hildich Architect Inc. (2021). City of Toronto Shelter Design and Technical Guidelines. <https://www.toronto.ca/wp-content/uploads/2021/01/8cea-shelter-design-and-technical-guidelines.pdf>

Dhomë ngrënieje e qasshme	Vendi i dhomës së ngrënies që kanë qasshmëri 10%, e cila do të përfshijë marrjen parasysh të hapësirës për vendin e tryezës dhe/ose banakun e qasshëm pa karrige ose me më pak karrige që të ketë hapësirë për pajisjet lëvizëse, gjerësi në mes të ulëseve dhe rrugë qarkullimi midis tavolinave dhe rrugë qarkullimi nëpër dhomë Me
Kuzhina e qasshme	Numri i pajisjeve dhe mobilieve të kuzhinës që janë të qasshme duhet të jetë proporcional me numrin e shtretërve që janë të qasshëm për shembull nëse 10% e shtretërve janë të qasshëm, atëherë 10% e pajisjeve të kuzhinës dhe mobilieve duhet të jenë të qasshme.
Hapësira e jetesës dhe korridoret e qasshme	Shtigje të mjaftueshme të kalimit për përdoruesit e strehimores në një sërë pajisjesh për qasje,
Dhoma(-t) e pranimit	Dhoma e pranimit e qasshme ku mund të përdoren pajisjet për qasje.
Hapësira e qasshme për pastrimin e karrigeve me rrota	Kjo është një dhomë e qasshme vetëm për stafin që t'i pastrojë pajisjet për lëvizje të përdoruesve të strehimoreve. Dhoma duhet të mbështesë aktivitetet e pastrimit dhe dezinfektimit duke përfshirë: veshjen dhe heqjen e PPM (doreza) ▪ larjen e duarve ▪ trajtimin e kimikateve pastruese dhe dezinfektuese.
Peizazh i qasshëm	I gjithë peizazhi që synohet për shtigjet e kalimit duhet të jetë i dizajnuar që të jetë i qasshëm.

8. Modeli i ndërtimit

Ekziston nevoja e madhe për strehim të sigurt dhe të përbalueshëm për viktimat e dhunës në familje që mund të ofrojnë mbështetje dhe shërbime të përgjegjshme, të cilat mund t'i adresojnë gjërat thelbësore të viktimës pas dhunës për të ndërtuar vetëbesimin, pavarësinë dhe fuqizimin e tyre. Është dokumentuar mirë se pa qasje në strehim dhe shërbime mbështetëse, gratë, duke ikur nga një marrëdhënie abuzive dhe dhuna kërcënuese për jetën, shpesh detyrohen ose të kthehen në marrëdhënien e tyre abuzive ose të jetojnë në kushte nën standarde.

Duke njohur nevojat për strehim të viktimave të dhunës në familje dhe të dhunës me bazë gjinore, shumë ofrues të shërbimeve të dhunës në familje synojnë të ofrojnë programe mbrojtëse afatshkurtra dhe afatgjata për viktimat dhe fëmijët e tyre. Siç u theksua në këtë dokument, modelet aktuale në përdorim të programeve të strehimit mbrojtës dhe mbështetjes bien në katër kategori: **shtëpi të sigurt/emergjente**, **strehimi kalimtar**, **strehimi i fazës së dytë** dhe **strehimi i përhershëm**.

Preferencat për secilën nga këto modele ndryshojnë. Struktura e tyre është e lidhur ngushtë me misionin e ofruesve të shërbimeve dhe vullnetin e shtetit për t'i zgjeruar shërbimet dhe për t'i rritur burimet e kapaciteteve profesionale për t'i adresuar nevojat e viktimave dhe për t'i mbështetur programet e shtrirjes në komunitet për ta luftuar dhunën në bazë gjinore dhe në familje.

Gjithashtu, thelbësorë për vendimin për formën e ndërtimit janë komponentë të tjerë domethënës, të tillë si analiza e nevojave, programi funksional, ndërhyrja në lloj, ndërhyrja në ndërtesë (e reja kundrejt rimodelimit), madhësia dhe disponueshmëria e hapësirës, dhe lloji i jetesës (e përbashkët vs. ajo private vs. njësisë së pavarur).

Duhet theksuar se në ditët e sotme, preferenca po i jepet modeleve të objekteve që ofrojnë dhe kombinojnë mundësitë e privatësisë së hapësirës me ndërveprimin dhe aktivitetet e shoqërimit në hapësira të përbashkëta. Hapësirat e përbashkëta ofrojnë mundësi për shoqërim dhe rrjetëzim, shërim dhe solidaritet. Në të kundërtën, hapësirat private të jetesës dhe njësitë e pavarura u sigurojnë viktimave zgjedhje dhe mundësi vendimmarrjeje dhe ndërtojnë pavarësinë e tyre dhe inkurajojnë vetëvendosjen. Tabela më poshtë rendit tiparet më themelore, elementet organizative dhe shërbimet e ofruara nga secili prej këtyre modeleve të strehimit mbrojtës. Këto karakteristika, së bashku me rezultatet e vlerësimit të nevojave dhe komunikimi me akterët, si dhe burimet në dispozicion mund të ndihmojnë në formësimin e funksionimit dhe operimit të objekteve të strehimit në mënyra të ndryshme.

Kështu për shembull, **shtëpitë e sigurt** mund të drejtohen vetëm si një objekt i sigurt, shumë i siguruar dhe konfidencial që, përveç qasjes në akomodimin privat, duhet të ofrojë shërbime të tjera, të tilla si këshillimi, kujdesi për fëmijët, shërbimet e mbështetjes mjekësore dhe ligjore, etj., hapësira të përbashkëta, si kuzhina dhe zona ngrënie/kafene, dhomë meditimi, kënd lojërash i siguruar në ambient të brendshëm dhe në ambient të jashtëm dhe zona pushimi, dhomë kompjuteri dhe dhomë studimi për fëmijë, dhomë/lavanderi, etj. Megjithatë, i njëjti objekt ndërtimi mund të shërbejë si për strehim të **sigurt** ashtu edhe për **strehim kalimtar**. Në një rast të tillë, objekti i ndërtesës duhet të ketë hyrje të veçanta për zonën e strehimit të sigurt dhe zonën e strehimit kalimtar për të ofruar sigurinë maksimale për viktimat dhe vartësit e tyre që zënë njësitë e strehimit të sigurt.

Gjithashtu, ofruesit e shërbimeve, duke pasur parasysh periudhën relativisht të shkurtër që viktimat banojnë në objektet e strehimit të sigurt, mund të zgjedhin të ofrojnë shërbime strehimi të sigurt dhe akomodim individual dhe të vendosin ta bashkojnë strehimin kalimtar me strehimin e fazës së dytë. Në këtë mënyrë, ata maksimizojnë përdorimin e shërbimeve të ofruara nga një strukturë relativisht e madhe që ofron shërbime dhe aktivitete me shumë qëllime. Pavarësisht nga objektet e strehimit **kalimtar** dhe **strehimit në fazën e dytë**, njësi të tyre private dhe të pavarura duhet të projektohen dhe rinovohen duke i respektuar standardet e përcaktuara për të dyja modelet.

Në fund, **strehim afatgjatë** mund të jenë apartamentet e rregullta të vendosura në ndërtesa banimi të qasura nga viktimat dhe vartësit e tyre, bazuar në madhësinë e familjes, nevojat për strehim dhe të ardhurat. Apartamentet mund të menaxhohen nga ofruesit e shërbimeve ose

nga komunat. Të gjitha akomodimet, pavarësisht nga modeli i strehimit, duhet të jenë të qasshme në çdo kohë nga viktimat me dëmtime fizike dhe sëmundje shëndetësore.

Tabela

Karakteristikat dhe shërbimet Lloji i strehimit	Shtëpi e sigurt/emergjente	Strehimi kalimtar	Strehimi i fazës së dytë	Strehimi i përhershëm
Siguri	E lartë në çdo kohë	E lartë në çdo kohë	E mesme (të ndiqen rekomandimet e rregullta të vlerësimit të rrezikut)	Mesatar në të ulët
Konfidencialiteti	E lartë në çdo kohë	Lartë në të mesme (të ndiqen rekomandimet e rregullta të vlerësimit të rrezikut)	Lartë në të mesme (të ndiqen rekomandimet e rregullta të vlerësimit të rrezikut)	E drejta mesatare e privatësisë
Kontroll	Viktimat kanë kontroll mbi hapësirën e tyre, stafi ka kontrollin e përgjithshëm të objektit	Viktimat kanë kontroll mbi njësitë e tyre dhe hapësirën private, stafi ka kontrollin e përgjithshëm të objektit	Viktimat kanë kontroll mbi njësitë e tyre dhe hapësirën private dhe kanë qasje në çdo kohë në zona të tjera të përbashkëta.	Viktimat kanë kontroll të plotë mbi njësitë e tyre.
Disponueshmëria	Gjithmonë në dispozicion në një njoftim të shkurtër dhe përgjigje 24/7	E disponueshme brenda një periudhe të shkurtër kohore.	Disponueshmëria dhe qasshmëria duhet t'i ndjekin rekomandimet e vlerësimit të rrezikut.	Aksesueshmëria duhet të ndjekë rekomandimet e vlerësimit të rrezikut dhe nevojat për strehim të viktimave.

Qasja në akomodim	Njësi me banjë, zonë për t'u ulur dhe hapësirë për gjumë. Njësi të pavarura (kuzhinë, banjë, dhomë gjumi, dhomë e ndenjes) për familjet e mëdha ose për ato me fëmijë/fëmijë meshkuj mbi 14 vjeç.	Njësi me banjë, zonë për t'u ulur dhe hapësirë për gjumë. Njësi të pavarura (kuzhinë, banjë, dhomë gjumi, dhomë e ndenjes) për familje të mëdha ose për ato me fëmijë/fëmijë meshkuj mbi 14 vjeç.	Njësi të pavarura si studio, një, dy ose tri dhoma gjumi me një kuzhinë, tualet, dhomë e ndenjes.	Njësi të pavarura si studio, një, dy ose tre dhoma gjumi me një kuzhinë, tualet, dhomë e ndenjes.
Qasja në Transport	Parkim i sigurt, i vëzhguar nga kamerat, i ndriçuar mirë, në çdo kohë. Ndodhet brenda një distance të arsyeshme nga transporti publik dhe shërbime të tjera publike.	Parkim i sigurt, i vëzhguar nga kamerat, i ndriçuar mirë, në çdo kohë. Ndodhet brenda një distance të arsyeshme nga transporti publik dhe shërbime të tjera publike.	Parkim i sigurt, i vëzhguar nga kamerat, i ndriçuar mirë, në çdo kohë. Ndodhet brenda një distance të arsyeshme nga transporti publik dhe shërbime të tjera publike.	Parkim i sigurt, i vëzhguar nga kamerat, i ndriçuar mirë, në çdo kohë. Ndodhet brenda një distance të arsyeshme nga transporti publik dhe shërbime të tjera publike.
Zonat e komoditetit	Dhomë/a për lavanderi, dhomë me shumë qëllime, një karrige me rrota me 3 copë, banjë e përbashkët e qasshme, telefona fiks, zona të përbashkëta për ngrënieje.	Dhomë/a për lavanderi, dhomë me shumë qëllime, një karrige me rrota me 3 copë, banjë e përbashkët e qasshme, telefona fiks, zona të përbashkëta ngrënieje.	Dhomë/a për lavanderi, dhomë me shumë qëllime, një karrige me 3 copë, tualet i zakonshëm i arritshëm, telefona fiks, zona të përbashkëta për ngrënieje.	Shihni tekstin nën strehimin e përhershëm.
Lloji i formës së ndërtimit	Model i shpërndarë, ose pjesë e shërbimeve dhe objektit të programit me shumë qëllime me akomodim të veçantë dhe të sigurt	Kombinim i hapësirës me shumë qëllime me program strehimi dhe mbështetje të sigurt ose të fazës së dytë.	Kombinim i hapësirës me shumë qëllime me programin e strehimit dhe mbështetjes në fazën e dytë.	Apartament pjesë e ndërtesave të tjera të banimit, në lagje me rrezik të ulët.

SEKSIONI IV

Elementet e Aranzhimeve
të Projektimit dhe
Hapësirës

1. Projektimi i hapësirës
2. Zonat e programit

SEKSIONI IV

1. Projektimi i hapësirës

Projektimi i hapësirave të strehimit mbrojtës do të paraqesë sfida unike bazuar në përmbushjen e qëllimit të objektit, kontekstin, kërkesat dhe burimet. Ky seksion prezanton disa standarde dhe rekomandime thelbësore për projektimin e hapësirës, të cilat mbulojnë çështjet e mëposhtme: strehimorja në kontekstin e lagjes, hyrjet e ndërtesave, qasjet në hapësira, hapësira dhe peizazhi në ambient të jashtëm dhe parkimi.

1.1 Strehimi mbrojtës dhe konteksti i lagjes

Duhet të merret parasysh zgjedhja e një lokacioni për objektin e strehimit mbrojtës dhe si kombinohet me lagjen përreth. Para së gjithash, lagja e zgjedhur për ngritjen e strehimit mbrojtës duhet të jetë një lagje ku nuk ndodhin krime ose shkalla e krimit jo të dhunshëm është e vogël. Së dyti, projektimi i hapësirës duhet ta adresojë nevojën për pranimin e komunitetit për të siguruar një përvojë respektuese dhe dinjitoze për strehimoret, përdoruesit, stafin dhe vizitorët.⁸⁶ Parimet e Parandalimit të Krimit përmes Projektimit Mjedisor (CPTED) duhet ta udhëheqin punën e projektimit për ta siguruar sigurinë, besimin në vetvete dhe fuqizimin e përdoruesve të strehimit dhe për t'i parandaluar aktet e dhunshme dhe keqdashëse të shkelësve të mundshëm. **Elementet** e mëposhtme **themelore** rekomandohen për komponentët kritikë të hapësirës së strehimit mbrojtës dhe lagjes:

- **Shënjimi territorial:**
 - Përdorimi i rrethojave, murit të rrugës dhe vijave të pjesëve të shtruara për ta shënjuar dhe ndarë hapësirën publike dhe private,
 - Përdorimi i modeleve krijuese dhe veprave të jashtme të artit që i bëjnë përdoruesit e strehimores të jetojnë dhe të mos i tjetërsojnë ato.⁸⁷
- **Pamja:**
 - Shqyrtoni se sa mund të shihet nga pronat e fqinjëve në privatësinë e përdoruesve të strehimores dhe nga përdoruesit e strehimores në pronat e fqinjëve,
 - Hapësirat e përbashkëta të brendshme, të tilla si hapësirat e grumbullimit të përdoruesve të strehimores dhe hapësirat e komunitetit, mund të vendosen përgjatë balloreve të ndërtesës për ta gjallëruar skajin e rrugës dhe për të

⁸⁶Përshtatur nga: Hildich Architect Inc. (2021). City of Toronto Shelter Design and Technical Guidelines.<https://www.toronto.ca/wp-content/uploads/2021/01/8cea-shelter-design-and-technical-guidelines.pdf>

⁸⁷ Po aty

krijuar një prag midis pjesës së jashtme publike dhe asaj të brendshme private,⁸⁸

- Hapësirat që zakonisht konsiderohen publike, të tilla si zonat e pritjes dhe sallat, nuk duhet të jenë të dukshme nga jashtë kur përdoren për *programe alternative hapësinore* dhe kërkojnë privatësi për *përdoruesit e strehimores*,
- Elementet që bllokojnë pamjen e fqinjëve në strehimore, duke penguar kështu edhe pamjen e *përdoruesve të strehimores* jashtë, të tilla si xhami i marrtë, nuk duhet të përdoren.⁸⁹

- **Projektimi arkitektonik i jashtëm:**

- Projektimi arkitektonik i jashtëm duhet të jetë në përputhje dhe i përzier me modelin arkitektonik të lagjes. Duhet të shmangen projektimet e ndërtesës që e bëjnë strehimoren të duket e thjeshtë dhe me projektim të dobët ose të japin përshtypjen e një institucioni të thjeshtë utilitar.

1.2 Hyrjet e ndërtesës

Elementet themelore të projektimit të propozuara për hyrjen e ndërtesës zbatohen në mënyrë të barabartë qoftë nëse hyrja e ndërtesës dhe hyrja në hapësirë janë komponentë të ndryshëm apo kur hyrja e ndërtesës shërben gjithashtu si hyrje në hapësirë. Hyrja e ndërtesës është një prag kritik për një *përdorues të strehimores* që hyn në strehimore dhe duhet të jetë gjithëpërfshirëse, e qasshme, mikpritëse dhe ftuese. Ajo duhet t'i shmangë kthinat e fshehura të jashtme dhe pjesët e padukshme dhe të jetë e përshtatshme për mbikëqyrje nga stafi të pjesës së përparme të ndërtesës kur është e mundur, në mënyrë që ata të mos shkëputen nga ajo që ndodh jashtë ndërtesës.⁹⁰

- **Përdoruesit e strehimores.**

- Qasja për këmbësorët duhet të mbetet mënyra më substanciale e rekomanduar e transportit krahas zbritjes dhe marrjes së përdoruesve të strehimores me automjet.
- Projektimi i duhur i hapësirës duhet të përdoret për t'i mundësuar të dyja mënyrat e transportit.
- Qasja për këmbësorët duhet të mbetet mënyra më substanciale e rekomanduar e transportit krahas zbritjes dhe marrjes së përdoruesve të strehimores me automjet. Projektimi i duhur i hapësirës duhet të përdoret për t'i mundësuar të dyja mënyrat e transportit.

- **Hyrja për shërbime**

⁸⁸ Po aty

⁸⁹ Po aty

⁹⁰ Po aty

- Duhet të sigurohet një hyrje e veçantë për shërbim për ngarkimin dhe dërgesat.
- **Shtigjet e hyrjes dhe qarkullimit.** Qasja për këmbësorët duhet të mbetet mënyra më substanciale e rekomanduar e transportit krahas zbritjes dhe marrjes së përdoruesve të strehimores me automjet. Projektimi i duhur i hapësirës duhet të përdoret për t'i mundësuar të dyja mënyrat e transportit.
 - **Qasja për këmbësorët** duhet të jetë e dukshme nga rruga dhe me pika të ndryshme hyrëse të përcaktuara të automjeteve. Të gjitha ato duhet të jenë të qasshme dhe duhet të çojnë në hyrjen kryesore publike. Përdorni sinjalistikën e duhur për t'i informuar përdoruesit e strehimores për hyrjen e duhur sipas nevojave të tyre kur strehimorja shërben si objekt për shumë qëllime dhe kërkohet ndarja e hyrjeve.
 - **Zbritja dhe marrja e udhëtarëve.** Duhet të vendoset një zonë e zbritjes dhe marrjes së udhëtarëve pranë hyrjes kryesore dhe zona duhet të përcaktohet dhe përdoret ekskluzivisht në çdo kohë pa pengesa për automjetet e urgjencës, automjetet e mëdha me rrota dhe veturat dhe taksitë që përdoren si mjete transporti për viktimat ose për t'u ofruar shërbime atyre. Qasja për automjetet e tjera duhet të sigurohet në zonat e përcaktuara sipas shërbimit që ata ofrojnë.
 - **Gjetja e rrugës dhe sinjalistika.** Projektimi i duhur dhe i qëndrueshëm i gjetjes së rrugës dhe sinjalistikës duhet të bëhet gjatë gjithë kohës. Gjetja e rrugës dhe sinjalistika gjatë gjithë rrugës duhet të jenë të papenguara, të dukshme pasi të errësohet me ndriçim plotësues nëse është e nevojshme dhe të dallohen shpejt dhe të shihen nga distanca e synuar. Projektimi i sinjalistikës së jashtme duhet të jetë në përputhje me atë të brendshme.

1.3 Hapësirat e objekteve në ambiente të jashtme

Hapësirat e objekteve në ambiente të jashtme, qoftë këndet e lojërave për fëmijë, kopshtet apo hapësirat për kafshët shtëpiake, duhet të projektohen si hapësira që u sigurojnë banorëve të strehimores ndërveprim njerëzor dhe mundësi rikuperuese, duke u dhënë atyre mundësinë të gëzojnë qasje të drejtpërdrejtë në natyrë dhe ndikimin pozitiv dhe përfitimet terapeutike që ka natyra në mirëqenien e përgjithshme emocionale të banorëve të strehimores. Disa nga elementet themelore që duhet të merren parasysh në projektimin e hapësirave të jashtme janë renditur më poshtë:

- E qasshme për të gjitha moshat dhe aftësitë.
- Qasja brenda dhe jashtë duhet të jetë vetëm përmes ndërtesës dhe qasjes dhe mungesës së qasjes nga rruga.
- Duhet të shmanget hyrja nga lagja, zona e parkimit dhe depozitimi i mbeturinave pranë këtyre zonave.

- Duhet të sigurohen vendet për duhan dhe zona me mbrojtje nga dielli/reshjet.
- Peizazhi (pemët, objektet, etj.) nuk duhet t'i pengojë pamjet direkte nga të gjitha këndet, as nuk duhet të shërbejë si vende të padukshme për shkelësit e mundshëm.
- Materialet e mbjelljes dhe të peizazhit duhet të jenë të lehta për t'u mirëmbajtur, afatgjata dhe të mos shkaktojnë asnjë dëm, pra mbjellje jo toksike, materiale ndërtimi të qëndrueshme, jo të rrëshqitshme, etj.

1.4 Parkimi

Projektimi i parkimit duhet të jetë në përputhje me standardet dhe rregullat administrative të qeverisjes lokale. Madhësia e parkimit duhet të marrë parasysh kategorinë e strehimit mbrojtës, nevojat e banorëve të tij dhe shfrytëzuesit e programit dhe duhet të jetë i arritshëm dhe në distancë shumë të shkurtër në këmbë deri në pikën e hyrjes së strehimores.

2. Zonat e programit

Ky seksion identifikon zonat e programit të objektit të strehimit mbrojtës dhe elementet themelore që duhet ta udhëheqin projektimin e secilës zonë të programit. Zona e programit përfshinë hapësirat e mëposhtme të strehimores/strehimit mbrojtës: **zona e hyrjes dhe pritjes, zonat për përdorim të përbashkët, njësitë private dhe të pavarura, zona administrative,** dhe **shërbimet mbështetëse të objekteve.**

2.1 Qendra e mirëseardhjes

Zona e qendrës së mirëseardhjes duhet ta pasqyrojë fluksin e njerëzve që pritet ta shfrytëzojnë objektin bazuar në shërbimet dhe programet që strehimi mbrojtës synon t'i ofrojë. Duhet të përcaktohet konfigurimi më i mirë për pranimin për çdo rast veç e veç, duke marrë parasysh rezultatet më të mira për banorët dhe stafin e strehimores. Zona duhet të ketë hapësirë të mjaftueshme për t'i pranuar përdoruesit e strehimores, përfshirë ata me dëmtime të lëvizshmërisë ose karroca për fëmijë, ku shmanget grumbullimi i njerëzve. Gjithashtu, hapësira nuk duhet të ketë rrëmujë, duhet të jetë e sigurt, e pastër, dinjitoze dhe e qetë. Hapësira gjithashtu duhet të ketë rrugë të lira, të qasshme me pamje të papenguara dhe rrugë pa pengesa.

Hyrja duhet të ketë vetëm një pikë qasjeje për largim dhe ri-hyrje për të gjithë përdoruesit e strehimores dhe mysafirët. Zonat duhet të monitorohen përmes kamerave të vëzhgimit 24/7 nga stafi. Stafi duhet të jetë i aftë për t'i kontrolluar dyert e hyrjes dhe derën e zonës së strehimores ku gjenden njësi private të sigurta. Në zonën e pritjes duhet të vendosen mbushës të ujit të pijshëm të qasshëm dhe të paktën katër karrige, të fiksuara në vend, me material të qëndrueshëm dhe që mund të pastrohet.

Në zonën e pritjes duhet të vendoset **një set i pajisjeve higjienike** aty ku janë në dispozicion shërbimet e mëposhtme të objektit:

- Hapësira e pastrimit të karrocave me rrota
- Banjë dhe dush i qasshëm
- Zona e klasifikimit të bagazheve të përdoruesve të strehimores
- Dhoma e ngrohjes.

Kjo është hapësira ku banorët e strehimores vullnetarisht, me ndihmën e stafit, duhet të kujdesen për nevojat higjienike para se të hyjnë në pjesën tjetër të strehimores dhe të akomodohen në njësitë private ose të pavarura. Duke shfrytëzuar setin e pajisjeve higjienike, objekti nuk do të ketë probleme higjienike dhe sanitare, siç janë kontaminimi me morra, parazitët, etj. Seti i pajisjeve higjienike nuk duhet ta krijojë ndjenjën e “institucionalizimit”, siç janë objektet reformuese. Banja dhe dushi duhet të jenë një set i pajisjeve me 3 pjesë dhe të qasshme.

Si pjesë e rutinës, për pronarët e kafshëve shtëpiake që qëndrojnë në strehimore duhet të sigurohet akomodimi për pastrimin e kafshëve shtëpiake pranë pikës së hyrjes në strehimore. Hapësira e pastrimit të kafshëve shtëpiake gjithashtu duhet të jetë e vendosur në zonën e qendrës së mirëseardhjes. Sidoqoftë, zona e pastrimit të kafshëve shtëpiake është një shërbim opsional i objekteve dhe varet kryesisht nëse strehimorja i lejon apo jo kafshët shtëpiake.

Sipas dëshirës, në këtë zonë të mirëseardhjes mund të vendoset edhe **dhoma e pranimit**. Dhoma(-t) e pranimit ofron hapësirë private për anëtarin e stafit dhe një ose dy banorë të ardhshëm të strehimores për t'u takuar dhe për të diskutuar informacione personale si pjesë e procesit të pranimit. Është praktikë më e mirë që ngjitur me **dhomën e pranimit** të jetë një vend me pamje të papenguar ku mund të luajnë fëmijët nën mbikëqyrjen e një anëtari të stafit gjatë pranimit. Të gjitha strehimoret duhet ta kenë të paktën një dhomë; megjithatë, numri i dhomave duhet të përcaktohet nga ofruesi i shërbimit të strehimit.

2.2 Zonat për përdorim të përbashkët

Zonat për përdorim të përbashkët janë hapësira përmes të cilave banorët e strehimores plotësojnë nevojat e tyre dhe mbështeten për të kërkuar dinjitetin e tyre, për të fituar vetëbesimin dhe pavarësinë e tyre. Këto zona nuk duhet të ngatërrohen me ato që mund të hapen për përfituesit jashtë strehimores, jeta ose mirëqenia e të cilëve nuk është në rrezik. Zonat për përdorim të përbashkët mund t'i përfshijnë hapësirat e mëposhtme:

Zonat për përdorim të përbashkët mund t'i përfshijnë hapësirat e mëposhtme, të grumbulluara në katër kategori: **hapësirat e qëndrimit ditor**, **hapësirat e qëndrimit ditor për strehim familjar**,

hapësirat e menaxhimit të rasteve, hapësirat e komoditetit në ambiente të jashtme dhe hapësirat e specializuara të programit. Meqenëse natyra e shërbimeve programuese dhe mbështetëse të ofruara mund të ndryshojë në kategoritë e strehimoreve dhe viktimave të synuara që shërbejnë, kërkesat rezultuese për hapësirën duhet të përcaktohen në konsultim me ofruesin e shërbimit.

2.2.1 Hapësirat e qëndrimit ditor

Këto hapësira përbëhen nga hapësira ose zona të ndryshme përmes të cilave ofrohen shërbime. Aktivitetet zhvillohen ashtu që të përfitojnë përdoruesit e strehimores qoftë duke i kryer së bashku, me stafin e strehimores, ose vet.

✚ **Hapësira për tubim** është një hapësirë ku përdoruesit e strehimores mund të pushojnë dhe të shoqërohen. Ajo hapësirë mund të përdoret nga individë ose për tubime më të mëdha të planifikuara, siç janë aktivitetet në grup, sjelljet në grup, etj. Kjo hapësirë ofron mundësi që përdoruesit e strehimores të shoqërohen me njëri-tjetrin, të ndihen të mbështetur, të pushojnë dhe të angazhohen herë pas here me stafin. Hapësira duhet të jetë e mobiluar në mënyrë komode me mobilie që mund të pastrohen me lehtësi, mobilie me peshë të lehtë, të lehta për t'u zhvendosur dhe lëvizur, me hapësira të shumta të individualizuara, të qasshme, jo të rrëmujshme dhe një kthinë për fëmijët e vegjël. Hapësirat për tubime duhet të jenë të rehatshme, plot dritë dhe, kur është e mundur, të jenë me pamje nga natyra. Lëvizja në hapësirë për individët me dëmtim të lëvizshmërisë dhe qasshmëria për karrocën me rrota duhet të merren parasysh kur përcaktohet plani i mobilitetit.

✚ **Zona/dhoma e ngrënies.** Projektimi i zonës/dhomës së ngrënies duhet ta rrisë dinjitetin dhe komoditetin e përdoruesit të strehimores. Hapësira institucionale duhet të shmanget dhe kjo hapësirë duhet të përdoret si një mundësi për të krijuar një mjedis të sigurt, të qetë dhe mikpritës për lidhje dhe ndërveprim. Dhoma e ngrënies duhet të jetë ngjitur me:

- ❖ **kuzhinat e përbashkëta për përdoruesit e strehimores** me dhomën e ngrënies, si pika qendrore e përbashkët për ngrënie;
- ❖ **hapësirën e komoditetit në ambient të jashtëm** në të cilën mund të bëhet ngrënia në ambient të jashtëm gjatë motit me diell; dhe
- ❖ në afërsi me **banjat me hapësirë të përbashkët**

Zona e ngrënies duhet të jetë e përmasave për t'i akomoduar së paku 75% të banorëve përnjëherë dhe për programe më të gjera mund të ketë nevojë që ngrënia të organizohet në më shumë herë. Organizimi i zonës së ngrënies gjithashtu varet nga lloji i strehimit mbrojtës. Hapësira e përbashkët e ngrënies projektohet në atë mënyrë ku merren parasysh elementë, të tillë si rrjedha e qarkullimit, qasja e lehtë në ushqim

dhe enë kuzhine dhe deponimi i mbeturinave. Planifikimi duhet të lejojë gjerësi të mjaftueshme të kalimit për qarkullim të lirë dhe të pakontrolluar, në mënyrë që përdoruesit e strehimore të vijnë e të shkojnë pa u ndeshur në njëri-tjetrin në vendkalime të ngushta.

Tavolinat dhe karriget duhet të jenë të lëvizshme për t'iu përshtatur më së miri nevojave të përdoruesve të strehimore dhe t'u ofrojnë atyre mundësinë për ta renditur dhomën e ngrënies. Tavolinat dhe karriget jo të ngjitura/fiksuara në vend të tavolinave dhe ulëseve të fiksuara janë më pak institucionale dhe u japin përdoruesve të strehimore ndjenjë më të madhe kontrolli. Duhet të merren parasysh kriteret specifike të grupit të synuar për ta bërë dhomën e ngrënies në madhësi të përshtatshme për çdo strehimore, siç janë numri i fëmijëve, moshat e tyre dhe mbështetja e nevojshme e karrigeve për fëmijë në strehimoret familjare. Gjithashtu, duhet të merret parasysh mosha dhe lëvizshmëria e përdoruesve të strehimore që përdorin dhomën e ngrënies, duke kuptuar se përdoruesit e moshuar të strehimore ose ata me nevoja për qasje mund të kenë kufizime të veçanta në qasjen në ushqim përmes tabakut.

 Kuzhinat e përbashkëta të përdoruesve të strehimore u ofrojnë përdoruesve të strehimore fleksibilitet dhe kontroll të dietës së tyre, kur ndodhen në strehimore pa programe ushqimi. Kuzhinat e përbashkëta ofrojnë mundësi për t'u shoqëruar, si dhe për të shkëmbyer dhe mësuar aftësi të reja. Kuzhinat e përbashkëta duhet të vendosen në ose ngjitur me dhomën e ngrënies. Sasia e kuzhinave të përbashkëta në secilën strehimore duhet të përcaktohet përmes diskutimit me ofruesin e shërbimit dhe bazuar në numrin e përdoruesve të strehimore dhe programet që i operon objekti i strehimit mbrojtës. Gjithashtu, kuzhina e përbashkët normalisht duhet të jetë një objekt shërbimi për shtëpitë e sigurta dhe strehimin kalimtar. Çdo kuzhinë, së paku duhet të përmbajë pajisjet dhe elementet e mëposhtme:

- ❖ një lavaman të dyfishtë me valvul dyshe
- ❖ një furrë me mikrovalë
- ❖ frigorifer/a për shfrytëzim të përbashkët, ose frigoriferë individualë në dhomën e secilit përdorues të strehimore
- ❖ një frigorifer i veçantë për shfrytëzim të përbashkët
- ❖ tavë gatimi me aspirator
- ❖ një furrë
- ❖ një hapësirë me banak të pastër
- ❖ hapësirë në banak me vend të mjaftueshëm pranë secilës pajisje ose element
- ❖ zonë magazinimi me rafte për sendet që nuk prishen
- ❖ hapësirë për koshat e mbeturinave

- ❖ vend për larje të syve
- ❖ pajisjet e sigurisë së fëmijëve për magazinat dhe pajisjet nën sportel (vetëm strehimore familjare).⁹¹

Për programin e strehimit mbrojtës dhe mbështetjes, të cilat do të financohen për të operuar me një shërbim komercial kuzhine dhe ushqimi për përdoruesit e strehimores, rekomandohet të angazhohet një stilist komercial i kuzhinës herët në procesin e projektimit për të dhënë këshilla për hapësirën e vogël të kuzhinës dhe kërkesat e sistemeve të tjera. Kuzhina komerciale duhet të përshtatet me shkallën e numrit të vakteve për kokë dhe numrin e vakteve në ditë. Çështjet e sigurisë duhet të adresohen nga profesionistët dhe në përputhje me standardet e përcaktuara nga autoritetet licencuese. 20% e të gjitha pajisjeve dhe mobilie të kuzhinës duhet të jenë të qasshme për shfrytëzuesit e karrocave me rrota.

 Dhoma/t e lavanderisë janë të destinuara për përdorim të pavarur nga përdoruesit e strehimoreve si një aktivitet rutinë. Në raste të jashtëzakonshme, ndihma e stafit mund të jetë e nevojshme. Të gjitha dhomat standarde për lavanderi duhet të jenë të dizajnuara që të kenë qasje për karrocën me rrota dhe të vendosen në mënyrë ideale pranë hapësirës së përbashkët të komoditetit. Dhomat e lavanderisë nuk duhet të gjenden në zona të izoluara të ndërtesës dhe duhet të jenë në zonën kryesore të lëvizjes, dhe ato duhet të jenë të dukshme nga koridori përmes mureve me xham, përmes të cilave prindërit mund t'i mbikëqyrin fëmijët e tyre derisa luajnë në hapësirën e lojërave. Më poshtë janë renditur disa nga elementët më themelorë të dhomave të lavanderisë:

- ❖ Ndriçimi në dhomat e lavanderisë duhet të nxitet nga detektori i lëvizjes ose sensori i hyrjes dhe ato duhet të ajrohen mirë dhe afër pjesës së jashtme të ndërtesës.
- ❖ Drenazha e dyshemesë duhet të vendoset në dhomë në mënyrë që uji i tepërt të drenazhohet në të.
- ❖ Orari i disponueshmërisë së mjediseve të lavanderisë duhet të organizohet sipas orarit të përdoruesve të strehimores për t'i shmangur konfliktet e mundshme në lidhje me përdorimin e mjediseve të lavanderisë.
- ❖ Lavamani prej çeliku inox, raftet për të vendosur detergjente ku nuk mund të arrihen nga fëmijët, si dhe tavolina me hapësirë të konsiderueshme për palosjen e rrobave duhet të instalohen në dhomën e lavanderisë.
- ❖ Dhoma e lavanderisë duhet të ketë një makinë larëse dhe tharëse komerciale për t'i larë rrobat e krevatit dhe lavanderi voluminoze dhe duhet të ketë një makinë

⁹¹Përshtatur nga: Hildich Architect Inc. (2021). City of Toronto Shelter Design and Technical Guidelines and BC Housing Design Guidelines and Construction Standards.

larëse dhe tharëse komerciale për 15 shtretër dhe dy për çdo 15 dhe më shumë deri në 35/40 shtretër.

- ❖ Makina larëse dhe tharëse e familjes duhet të përdoret për përdorim personal të përdoruesit të strehimore dhe duhet të jetë makinë larëse dhe tharëse për 15 përdorues.

📌 **Hapësira private dhe rikuperuese** Këto hapësira duhet të shërbejnë si hapësira fleksibile/shumëfunksionale që mund të përdoren për qëllime individuale si hapësira të qeta, tubime të vogla private dhe mund të kryejnë shumë funksione, siç janë:

- ❖ Hapësira për vizita familjare: një hapësirë e veçantë do t'i lehtësojë ndërveprimet personale me familjen dhe të dashurit, e cila është një aspekt thelbësor i mirëqenies emocionale, duke trajtuar traumat dhe duke normalizuar një pjesë të jetës së tyre.
- ❖ Hapësirë e qetë: një hapësirë e qetë, rikuperuese për meditim ose një hapësirë adhurimi me shumë besime për t'u tërhequr për lutje dhe meditim.
- ❖ Hapësira e studimit/leximit: një hapësirë për të lexuar ose mësuar larg zonave të zakonshme të përdoruesve të strehimores, veçanërisht nëse një individ adoleshent ka nevojë të studiojë dhe i cili mund të studiojë në mënyrë adekuate në zonat ku mësojnë fëmijët.
- ❖ Hapësira alternative e takimeve: një hapësirë për takime ose tubime të vogla nga përdoruesit e strehimores kur nuk ka hapësira tjera në dispozicion.

Këto hapësira nuk duhet të vendosen në afërsi të qarkullimit aktiv dhe zonave me popullsi të madhe dhe duhet të jenë relativisht të izoluara. Më së miri është të vendosen përgjatë një muri të jashtëm për të siguruar pamje të ambientit të jashtëm, dritë natyrore dhe intimitet akustik nga programet e afërta. Ndarjet hapësinore mund të shërbejnë si mure të lëvizshme për ta përshtatur hapësirën e përdorur me nevojat e përdoruesve dhe qëllimin e aktiviteteve. Mobilie të rehatshme dhe me peshë të lehtë duhet të vendosen dhe zona të jetë e qasshme për të gjithë.

📌 **Mbështetje shëndetësore dhe mjekësore.** E vendosur në katin përdhes të objektit, dhoma shëndetësore dhe mjekësore duhet të jetë e pajisur me krevat ekzaminimi, dollap me kyçe për barna, lavaman, aparat për letra higjienike dhe dollap depozitimi. Pranë dhomës shëndetësore dhe mjekësore duhet të vendoset një banjë me dy pjesë dhe të dy dyert e tyre nuk duhet të jenë në korridorin kryesor. Kjo hapësirë duhet të jetë së paku 14 m².

📌 **Banjë në zonën e qëndrimit ditor.** Një banjë e qasshme me 2 pjesë duhet të vendoset në dhomën e ngrënies, një banjë tjetër me 2 pjesë duhet të vendoset pranë dhomës së mbështetjes shëndetësore dhe mjekësore. Aksesorët, si mbajtëset e letrës

higjienike, sapuni, letrat e tualetit, shufrat për varjen e peshqirëve dhe leckave, duhet të vendosen në mënyrë të përshtatshme dhe të qasshme lehtësisht nga të gjithë banorët. Të gjitha banjat duhet të kenë kyçe për të siguruar privatësinë, por të mund të hapen nga stafi dhe profesionistët e urgjencës në rast emergjence. Dyert e banjës duhet të hapen nga jashtë, në rast se personi humbet vetëdijen dhe i bie të fikët, dhe rënia mund ta bllokojë derën. Gjithashtu, në banjat e përbashkëta duhet të instalohet një buton paniku. Të gjitha banjat duhet të kenë dysHEME të qëndrueshme që nuk rrëshqasin dhe kanë drenazha të dyshemesë.

2.2.2. Hapësirat e qëndrimit ditor të familjes

Në këto hapësira, fëmijëve u sigurohet një mjedis i sigurt ku ata angazhohen rehat në mjedisin përreth dhe mund të luajnë, mësojnë dhe rriten, dhe prindërit e tyre i mbikëqyrin ata. Këto hapësira nuk zëvendësojnë kujdesin për fëmijët ose edukimin/shkollimin e fëmijëve. Duhet bërë dallimi midis mbështetjes për fëmijët parashkollorë (0-5) dhe fëmijët e moshës shkollore (5-15 vjeç).

 Zona e lojërave për fëmijë. Madhësia e zonës së lojërave duhet të jetë në proporcion me madhësinë e objektit dhe numrin e mundshëm të fëmijëve që planifikon t'i strehojë. Vendet duhet të jenë afër zonave të ndryshme ku nëna e tyre ka pamje direkte dhe mund të sigurojë që hapësira nuk ka rreziqe që fëmijët të marrin në thua dhe mjaft e madhe për lojë të lirë. Nëse ka dritare që mund të hapen, dorezat e tyre duhet të jenë larg që të mos mund të arrihen nga fëmijët, qelqi duhet të jetë i kalitur dhe laminuar në të gjithë zonat e përbashkëta të strehimores.⁹² Përfshini metoda të organizimit dhe të projektimit të magazinimit në mënyrë që të mos ketë pengesa për mbikëqyrjen e fëmijëve dhe fëmijët mund të luajnë dhe lëvizin lirshëm dhe duke pasur parasysh sigurinë e fëmijëve.

 Hapësira e moshës shkollore. Hapësira duhet të caktohet për fëmijët e moshës 5 deri në 15 vjeç pasi ata kanë nevojë të ndryshme nga fëmijët nën 5 vjeç për t'i kryer detyrat e shtëpisë. Projektimi akustik për të mundësuar aktivitete tjera brenda hapësirës duhet të merret parasysh me kujdes. Hapësira e moshës shkollore mund të jetë gjithashtu një tavolinë në zonën private të familjes ose njësi ose tavolina të pavarura për studim në një pjesë të qetë të objektit. Projektimi i kësaj zone dhe disponueshmëria e saj varet nga madhësia dhe modeli i strehimit mbrojtës. Strehimi kalimtar dhe strehimi në fazën e dytë mund të jenë më të përshtatshmet për të ofruar një hapësirë të tillë. Sidoqoftë, ofruesi i shërbimit duhet të konsultohet për strukturën dhe projektimin. Pavarësisht nga zgjedhjet që bëhen për disponueshmërinë ose metodën e kësaj hapësire, duhet të vihen në dispozicion kompjuterë me internet me shpejtësi të lartë.

⁹² Po aty

- **Banjë për fëmijë.** Një banjë për fëmijë dhe zonë e ndërrimit e dedikuar për fëmijë, larg qasjes nga publiku, duhet të jenë të pranishme brenda ose ngjitur me këtë hapësirë. Kur projektohen tualetet për fëmijë, duhet të merren parasysh:
- ❖ Pajisjet dhe mobilet për fëmijët duhet të përgatiten që t'i përshtaten një fëmije dhe të jenë të përshtatshme për talentin dhe funksionet motorike të fëmijëve;
 - ❖ Tualetet me madhësi për fëmijë duhet të përfshijnë 1 ose 2 ulëse tualeti; o fëmijët duhet të jenë në gjendje t'i pastrojnë duart nën mbikëqyrje; dhe
 - ❖ Pasqyrë prapa lavamanit në nivelin e syve të fëmijëve.

2.2.3 Hapësirat për menaxhimin e rasteve

Këto janë hapësira ku personeli i ofruesve të shërbimeve ose personeli nga agjencitë ose organizatat e tjera u ofron mbështetje përdoruesve të strehimoreve që ta ndërpresin ciklin zhgënjyes të viktimizimit dhe i mbështesin ata në kërkimin e dinjitetit dhe pavarësisë së tyre. Shërbimet e ofruara për përdoruesit e strehimores përfshijnë më së shpeshti, por pa u kufizuar në: këshillim joformal, menaxhimin e rastit, shërbimet e referimit, terapinë në grup, etj. Shërbime të tjera mund të ofrohen për çdo rast veç e veç ose shërbime të specializuara të ofruara nga ofruesi i shërbimit ose bazuar në nevojat specifike të një grupi të synuar posaçërisht.

Këto hapësira duhet të kenë kapacitet për plotësimin e nevojave për privatësi dhe të ofrojnë fleksibilitet për lloje të ndryshme takimesh. Një sërë shërbimesh këshillimi dhe menaxhimi të rasteve mund të ofrohen nga stafi ose ofruesit e shërbimeve, duke përfshirë:

- ❖ shërbimet e strehimit;
- ❖ mirëqenia sociale;
- ❖ shërbimet e punësimit;
- ❖ shërbimet sociale;
- ❖ referime dhe këshilla ligjore;
- ❖ informacion për shërbimet e zhvillimit të aftësive të jetës;
- ❖ klinika tatimore;
- ❖ shërbimet bankare;
- ❖ shërbimet gjithashtu mund të jenë të qasshme përmes partneriteteve me agjenci dhe organizata të tjera specifike për nevojat e sektorit;
- ❖ nevoja të veçanta kulturore ose personale për përdoruesit e strehimores që mund të përjetojnë diskriminim brenda një strehimore më të përgjithësuar.

- **Dhomat për këshillim dhe menaxhim të rasteve** duhet të jenë jo më pak se 14.0 m² dhe të jenë në përputhje me sa vijon:

- ❖ të jenë të përmasave të përshtatshme dhe në proporcion me numrin e përdoruesve të strehimores që shërbejnë në atë kohë, (një individ kundrejt një familjeje)
- ❖ të kenë në dispozicion një hapësirë ngjitur të përshtatshme ku mund të vendosen fëmijët e vegjël dhe në varësi të moshës së tyre ata mund të vihen nën mbikëqyrjen e stafit ose mund të lihen vetë të angazhuar në aktivitete të vogla, përderisa një prind është i angazhuar me stafin ose ofruesit e shërbimeve;
- ❖ të kenë privatësi akustike për të mundësuar konfidencialitetin e përdoruesve të strehimores;
- ❖ të kenë pamje të plotë ose gjysmë në hapësirën mbështetëse (kjo duhet të diskutohet me operatorin)
- ❖ të jenë të qasshme.

✚ *Dhoma për takime në grup* është një hapësirë e caktuar ku ofruesit e shërbimeve ofrojnë këshillim, referime dhe menaxhim rastesh për t'i përdoruesit e strehimores përmes qasjes në grup. Kjo hapësirë duhet të:

- ❖ ketë dhomë të qasshme për konsultim privat prej 17.0 m² me një dalje të dytë;
- ❖ përfshijë disa karrige rreth një tryeze të ulët për përdoruesit e strehimores dhe profesionistët nga organizatat ose agjencitë ofruese të shërbimeve;
- ❖ jetë fleksibile, duke lejuar përdorimin edhe nga programet tjera, pasi kërkesat për këtë hapësirë nuk i përjashtojnë përdorimet tjera.

✚ *Hapësirat e komoditetit në ambient të jashtëm* u ofron përdoruesve dhe stafit të strehimores dhe vizitorëve një hapësirë të jashtme të caktuar për rekreacion, tubim dhe programe të tjera. Detajet për këtë janë dhënë nën *seksionin e hapësirës*.

✚ *Hapësira e programit të specializuar* është hapësira ku realizohen programe të ndryshme për t'i mbështetur nevojat e përdoruesve të strehimores dhe anëtarëve të komunitetit. Madhësia e dhomës pasqyron numrin e programeve dhe numrin e përfituesve që marrin pjesë në këto programe. Zakonisht, këto hapësira janë të hapura për përdoruesit e strehimores dhe anëtarët e komunitetit. Grupet e përziera lejohen për pjesëmarrjen e përdoruesit të strehimores kur përcaktohet se nuk ka rrezik apo kërcënim të imagjinueshëm për ta. Më së shpeshti, programet e specializuara zhvillohen në strehimin kalimtar ose strehimin e fazës së dytë. Madhësia dhe projektimi i kësaj hapësire duhet të përcaktohen në konsultim të ngushtë me ofruesin e shërbimit.

2.3 Akomodimi për fjetje

Akomodimi për fjetje është programi më qendror i strehimit mbrojtës dhe mbështetjes për dhunën në familje, dhunën në baza gjinore dhe gratë viktime të dhunës. Akomodimi i sigurt, i

pastër dhe i shëndetshëm për fjetje u jep viktimave dhe fëmijëve të tyre një ndjenjë të menjëhershme të sigurisë, rehatisë dhe mirëqenies. Projektimi i akomodimit për fjetje është i një rëndësie të madhe për t'ju ofruar viktimave mundësinë për ta kontrolluar hapësirën dhe privatësinë e tyre, duke u dhënë atyre autonominë e mohuar mbi trupin e tyre dhe aspiratat dhe vendimarrjen e tyre. Në literaturë nuk këshillohen akomodimet e përbashkëta për fjetje dhe shtretërit marinarë dhe rekomandohet që akomodimet për fjetje të sigurohen përmes dhomave të shumta me shtretër për një person dhe jo shtretër marinari, duke cituar përparësitë e mëposhtme: ⁽⁹³⁾⁽⁹⁴⁾

- akomodimi është më dinjitoz sepse njeh vlerën e individëve dhe shmang perceptimin se është si depo,
- hapësira private për fjetje u lejon grave mundësinë për të bashkëvepruar me të tjerët kur ato zgjedhin,
- potenciali për konflikt zvogëlohet nga sigurimi i hapësirës adekuate, kontrolli të saj dhe gëzimit të plotë të privatësisë,
- mundësia dhe privatësia për t'u marrë me efektet e traumave dhe për të filluar procesin e shërimit,
- rivendosja e ndërveprimit dhe komunikimit midis viktimës dhe fëmijëve të tyre,
- individët me dëmtim të lëvizshmërisë kanë qasje më të lehtë në shtretër dhe në mes të shtretërve.

2.3.1 Rregullat e përgjithshme të projektimit

Akomodimi për fjetje mund t'i përshtatet shumë nevojave dhe projektimi i tyre formësohet sipas projektimit të objektit të strehimit mbrojtës në të cilin ndodhet. Pavarësisht nga ndryshimet dhe elementët dallues që mund t'i shfaqin, disa aspekte themelore të projektimit zbatohen në mënyrë të barabartë, duke përfshirë sa vijon:

- Zonat e fjetjes duhet të ndahen vizualisht nga hyrja e njësisë.
- Shtretërit nuk duhet të vendosen nën dritare.
- Duhet të lejohet qasja në të dy anët e këmbëve të të gjitha shtretërve.
- Shmangni pengesat e mundshme midis vendosjes së shtretërve dhe dollapit të rrobave.
- Çdo zonë për fjetje duhet të pajiset me një dritare për ta lejuar ajrosjen dhe ndriçimin natyral.

⁹³Gierman, T. Liska, A. & Reimer, J. Canadian Network of Women's Shelter & Transition Houses. Shelter for Women and Girls at Risk of or Survivors of Violence.

<https://www.endvawnow.org/uploads/modules/pdf/1363538451.pdf>

⁹⁴ Correia, A. & Melbin, A. (2005) Transitional Housing Services for Victims of Domestic Violence.

<https://safehousingpartnerships.org/sites/default/files/2017-01/TransHousingServices.pdf>

- Për familjet më të mëdha që kërkojnë zona më të mëdha ose të shumta për fjetje, projektoni njësi të ndërlidhura, me një derë me kyçje midis dy njësive që mund të hapet për t'u zgjeruar në një njësi më të madhe, nëse është e nevojshme.
- Lejoni kontrollin e temperaturës, duke siguruar kështu rehati dhe duke kursyer energji.
- Për dhomat e gjumit ku mund të mbahen kafshë shtëpiake, sigurohuni që të ketë hapësirë të përshtatshme për një arkë për kafshë dhe materiale që pastrohen lehtë (siç është dyshemeja)⁹⁵.
- Banja në zonën e akomodimit për fjetje në strehimore duhet të jetë pjesa më e mirë e secilës njësi akomodimi për fjetje. Në këtë rast, banja duhet të projektohet si banjë me 3 pjesë, (për elementet tjera themelore të projektimit të tualetit, shihni seksionin 2.2.1).
- Nëse nuk mund të ketë banja në secilën njësi për fjetje, atëherë lavamanët duhet të instalohen në secilën njësi.
- Standardet minimale për banjat e përbashkëta janë:
 - ❖ Një lavaman për katër shtretër,
 - ❖ Një kabinë dushi për katër shtretër,
 - ❖ Një kabinë tualeti për katër shtretër.

Qasshmëria dhe gjithëpërfshirja:

- Të paktën një zonë akomodimi për fjetje duhet të jetë e qasshme me një shtrat të qasshëm me një hapësirë manovrimi për një pajisje lëvizëse prej 2500 mm.
- Rekomandohen të paktën zona të akomodimit me një krevat për përdoruesin/it jobinar gjinor të strehimores.

2.3.2 Renditjet me shumë shtretër

Numri maksimal i shtretërve për dhomë është katër, pa mbipopullim të hapësirës së akomodimit. Fëmijët duhet të ndajnë një dhomë gjumi me prindërit e tyre dhe shtretër të sheshtë ose shtretër druri për fëmijë duhet të sigurohen për fëmijët 0 deri në 3 vjeç. Format i katër shtretër gjithashtu mund të rirenditen si planifikim me tre shtretër, i cili përfshin një dush dhe tualet, me një lavaman të veçantë në vendin e shtratit të katërt. Renditjet me tre dhe katër shtretër ofrojnë mundësinë e projektimit që dy dhoma të kombinohen në një apartament të vogël në të ardhmen.

Sipërfaqet minimale të rekomanduara të dyshemesë janë:

- ❖ Shtrat teke - Minimumi 3.0 mx 3.9 m me ose pa banjë
- ❖ Shtrat teke - Minimumi 3.9 mx 4.0 m me qasje me aftësi të kufizuara, me ose pa banjë

⁹⁵Rregulloret për strehimin e kafshëve shtëpiake në strehimore dhe akomodim për kafshët shtëpiake duhet të jenë në përputhje me kornizën rregullative dhe aktet nënligjore të ofruesit të shërbimeve të objektit të strehimit mbrojtës dhe projektimi duhet të bëhet në konsultim me ofruesin e shërbimit.

- ❖ Dy shtretër - Minimumi 2.8 mx 4.3 m, pa banjë
- ❖ Tre shtretër - Minimumi 3.5 mx 5.3 m, me banjë
- ❖ Katër shtretër - Minimumi 3.5 mx 5.3 m, pa banjë.

Dhomat duhet të testohen kundrejt planit të mobilimit. Zonat dhe dimensionet e kërkuara maten midis sipërfaqeve të lyera të mureve.⁹⁶

Karakteristika të tjera të rekomanduara për t'u përfshirë:

- ❖ Një dollap dhe tavolinë e vogël anësore, si dhe një ndriçues i qëndrueshëm i montuar në mur, duhet të sigurohen për secilin shtrat në renditje me shumë dhoma;
- ❖ Siguroni dritare me hapje anësore ose të llojit me kornizë;
- ❖ Për ruajtje në dhoma, siguroni zona shtesë me dollapë ose rafte nëse kërkohet.

2.4 Nevojat për hapësirë për zyrë të stafit

Objektet e strehimit mbrojtës ofrojnë shërbim pa ndërprerje: 24 orë në ditë, shtatë ditë në javë dhe 365 ditë në vit. Puna e stafit të tyre dhe profesionalizmi i tyre është çelësi për funksionimin e suksesshëm të strehimoreve dhe një kontribuues jetik në procesin e riintegrit të viktimave në jetën shoqërore. Po aq thelbësore për funksionimin e suksesshëm të strehimoreve dhe ruajtjen e cilësisë së shërbimit.

Ofruesi/t dhe operatori/ët e programit të objektit të strehimit mbrojtës dhe mbështetjes duhet ta kenë hapësirën e tyre të caktuar të punës. Madhësia dhe organizimi në masë të madhe varen nga madhësia e objektit dhe programet e drejtuara dhe menaxhuara prej tyre. Pozita të caktuara të stafit kërkojnë hapësirë në zyrë për tërë ditën e tyre të punës, ndërsa pozitat e tjera të stafit mund të kërkojnë hapësirë zyre vetëm për një pjesë të ditës së tyre të punës. Një staf specifik do të punojë me kohë të plotë në strehimore, ndërsa ekipet e tjera mund të punojnë atje vetëm me kohë të pjesshme. Mjediset e zyrave në strehimore duhet të krijojnë mjedise moderne dhe bashkëpunuese, t'i sigurojnë të gjithë stafit qasje në hapësirën e zyrave sipas nevojës dhe ta përdorin hapësirën në mënyrë efikase, duke lejuar ndarjen e vendeve të punës sipas orareve.⁹⁷

Në projektim duhet të merren parasysh:

- Nëse nuk është e nevojshme për shkak të kërkesave specifike të afërsisë, të gjitha hapësirat e zyrave duhet të vendosen në një suitë zyre qendrore për t'i ndarë dhomat e takimeve, stafin dhe pajisjet (pajisje shumëfunktionale). Suita e zyrës kryesore duhet

⁹⁶ BC Housing Design Guidelines and Construction Standards (2019).

<https://www.bchousing.org/publications/BCH-Design-Guidelines-Construction-Standards.pdf>

⁹⁷ Shelter Design and Technical Guidelines. Përgatitur nga Hildich Architect Inc. (2021). City of Toronto Shelter Design and Technical Guidelines. <https://www.toronto.ca/wp-content/uploads/2021/01/8cea-shelter-design-and-technical-guidelines.pdf>

të ketë një fund afër hapësirave për përdorim të përbashkët dhe një fund tjetër larg zonave të përdoruesve të strehimore.⁹⁸

- Suita e zyrës kryesore duhet t'i ketë tri hapësira kryesore: *Hapësirat e Zyrave të Stafit*, *Hapësirën e Takimeve të Stafit* dhe *Hapësirat Mbështetëse të Stafit*.
- Së paku, siguroni një zyrë të përparme/zonë pritjeje, zyrë menaxheri dhe dhomë për mbështetje/këshillim të përdoruesve të strehimoreve. Siguroni punime druri, siguri, telefon, kablllo dhe dalje të të dhënave.
- Së paku siguroni dollap për stafin, dush dhe dhomë për ndërrimin e tyre.
- Për personelin e strehimoreve duhet të sigurohen ambiente të posaçme për banja. Ky është një standard i mirë shëndetësor për ta mbrojtur stafin e strehimores.
- Banjat e personelit duhet të vendosen ngjitur me zonat e punës të personelit dhe hapësirat kryesore të mbështetjes së stafit.
- Siguroni një banjë private me 2 pjesë të qasshme për çdo 10 punonjës.
- Hapësirat e stafit duhet të ofrojnë qasje maksimale.
- Sigurimi i privatësisë akustike për bisedat e stafit.

⁹⁸ Po aty.

SHTOJCA

SHTOJCA. BIBLIOGRAFIA

Beattie, S. and Hutchins, H. 2015. Shelters for abused women in Canada, 2014. Juristat. Statistics Canada catalogue no. 85-002-X. *Marrë nga:*

<https://www150.statcan.gc.ca/n1/pub/85-002-x/2015001/article/14207-eng.htm#r1>

Blau, F.D. (2012). Gender, Inequality and Wages, Oksford, Mbretëria e Bashkuar. Oxford University Press.

British Columbia Housing Guidelines and Construction Standards, (2019).

<https://www.bchousing.org/publications/BCH-Design-Guidelines-Construction-Standards.pdf>

British Columbia Provincial Mental Health and Substance Use Planning Council (2013).

Trauma-Informed Practice Guide. *Marrë nga:* http://bccewh.bc.ca/wp-content/uploads/2012/05/2013_TIP-Guide.pdf

Building Dignity: Design strategies for Domestic Violence Shelter (2021). *Marrë nga:* [Site Design: Harmonize \(wscadv.org\)](http://www.wscadv.org/design-harmonize)

Chanley, Sh. A., Chanley Jr., J.J. & Campbell, H.E. (2001) Providing Refuge: The Value of Domestic Violence Shelter Services. Botuar në Revistën Amerikane të Administratës Publike, Vëll. 31. Nr. 4. Dhjetor 2001.

Correia, A. & Melbin, A. (2005) Transitional Housing Services for Victims of Domestic Violence. <https://safehousingpartnerships.org/sites/default/files/2017-01/TransHousingServices.pdf>

Këshilli i Evropës (2008). Combating violence against women: minimum standards for support services. Kelley, L. & Dubois, L.

[https://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/EG-VAW-CONF\(2007\)Study%20rev.en.pdf](https://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/EG-VAW-CONF(2007)Study%20rev.en.pdf)

Këshilli i Evropës (2008). Final Activity Report - Council of Europe Task Force to Combat Violence against Women, including Domestic Violence (EG -TFV). *Marrë nga:*

https://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/Final_Activity_Report.pdf

Këshilli i Evropës (2017). Krijimi i Hartës së Shërbimeve Mbështetëse për Viktimat e Dhunës ndaj Grave në Kosovë*. Krol, P., Kabashi, E. & Bala Ramizi, A. *Marrë nga:*

<https://rm.coe.int/mapping-support-services-for-victims-of-violence-against-women-in-koso/168072d125>

Këshilli i Evropës (2021). Udhëzues cilësie për strehimoret e viktimave të dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje - Përmirësimi i shërbimeve për viktimat në Kosovë*. Logar, R. dhe Qosaj-Mustafaj, A. Marrë nga: <https://rm.coe.int/shelter-guideline-eng/1680a24ced>

Crabtree-Nelson, S. V. (2010) How Counseling Helps: An In-Depth Look at Domestic Violence Counseling. Loyola University Çikago. Marrë nga: https://ecommons.luc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1262&context=luc_diss

De Paris Ritter, S. and Lopes L.N. C. Housing flexibility problem: Review of recent limitations and solutions. Published in the Frontiers of Architectural Design, [Vëllimi 7, Botimi 1](#), mars 2018, faqet 80-91. Marrë nga: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2095263517300742>

Domestic Violence and Pets (2021). Marrë në vitin 2021: <https://redrover.org/resource/domestic-violence-and-pets/>

Garcia, A.M. (2020). *Empathy in Architecture: Using Trauma-Informed Design to Promote Healing*. Published Environment for Health Architecture. <https://e4harchitecture.com/empathy-in-architecture-using-trauma-informed-design-to-promote-healing/>

Gierman T. & Liska, A. (2011). Shelter for Women and Girls at Risk of or Survivors of Violence. F. 9-10. Marrë nga: <https://www.endvawnow.org/uploads/modules/pdf/1363538451.pdf>

Qeveria e Australisë Perëndimore (2015). Responding to Diversity. Marrë nga: <https://www.dcp.wa.gov.au/CrisisAndEmergency/FDV/Documents/2015/FactSheet8Respondingtodiversity.pdf>

Ferencik, D. S. & Ramirez-Hammond, R. Trauma-informed care best practices and protocols for Ohio's Domestic Violence Programs, financuar nga Ohio Domestic Violence Network. Marrë nga: http://www.ncdsv.org/images/odvn_trauma-informedcarebestpracticesandprotocols.pdf

Hilditch Architect Inc. (2021). City of Toronto Shelter Design and Technical Guidelines. <https://www.toronto.ca/wp-content/uploads/2021/01/8cea-shelter-design-and-technical-guidelines.pdf>

Hoffart, I. (2014). Second-stage Shelter Project: Transitioning from Domestic Violence to Stability. Project Report for the Canadian Women's Foundation. Alberta Council of Women's Shelters. Marrë nga: <https://endvaw.ca/wp-content/uploads/2016/05/Alberta-Revised-Second-stage-Shelter-Report-CWF.pdf>

Jalongo, M. R. (2004). The world's children and their companion animals: Developmental and educational significance of the child/pet bond.

Kim, M. (2010). Innovative Strategies to Address Domestic Violence in Asian and Pacific Islander Communities: Examining Themes, Models and Interventions. Asian and Pacific Islander Institute on Domestic Violence. *Marrë nga:* <https://s3.amazonaws.com/gbv-wp-uploads/wp-content/uploads/2017/07/20193227/Innovative-Strategies-Rpt-2010.pdf>

Rrjeti i Grave të Kosovës (2012). Me Çfarë Çmimi? Alokimet Buxhetore për Zbatimin e Kornizës Ligjore kundër Dhunës në Familje në Kosovë.

Rrjeti i Grave të Kosovës (2008). Siguria fillon në shtëpi: Hulumtim për hartimin e strategjisë së parë nacionale dhe të planit të veprimit kundër dhunës në familje. Farnsworth, N. & *Marrë nga:* https://womensnetwork.org/resources_type/security-begins-at-home-research-to-inform-the-first-national-strategy-and-action-plan-against-domestic-violence-in-kosovo/

Rrjeti i Grave të Kosovës (2009). Më shumë se “Vetëm fjalë në letër”? Përgjigja e organeve të drejtësisë ndaj dhunës në familje në Kosovë. Qosaj-Mustafa, A. & Farnsworth, N. *Marrë nga:* https://womensnetwork.org/resources_type/more-than-words-on-paper-the-response-of-justice-providers-to-domestic-violence-in-kosovo/

Kulkarni, Sh. (2017). Intersectional Trauma-Informed Intimate Partner Violence (IPV) services: Narrowing the Gap between IPV Service Delivery and Survivor Needs. *Journal of Family Violence* 32(1)1-134

LGBTQ-Inclusive Model Policies - NYC Anti-Violence Project. 2017. *Marrë nga:* http://avp.org/wp-content/uploads/2017/04/VAVP_LGBTQ-Inclusive_Model_Policies.pdf

Melson, G. F. (2001). Why the wild things are: Animals in the lives of children. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Fondacioni për Shoqëri të Hapur (2007). Violence against Women: Does the Government care in KOSOVO? *Marrë nga:* <https://womensnetwork.org/wp-content/uploads/2018/10/20130510152804806.pdf>

Praxis International (2010). The Blueprint for Safety 12. *Marrë nga:* https://www.stopvaw.org/inter-agency_response

Speed, A., Callum, T. & Richardson, K. (2020) Stay Home, Stay Safe, Save Lives? An Analysis of the Impact of COVID-19 on the Ability of Victims of Gender-based Violence to Access Justice. *The Journal of Criminal Law*. [Vëllimi: 84 Botimi: 6](https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0022018320948280), faqe: 539-572. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0022018320948280>

Substance Abuse and Mental Health Services Administration, SAMHSA's Concept of Trauma and Guidance for a Trauma-Informed Approach (Rockville, MD: Substance Abuse and Mental Health Services Administration, 2014). *Marrë nga:*

<https://store.samhsa.gov/system/files/sma14-4884.pdf>

Sullivan, C. (2012). Domestic Violence Shelter Services: A Review of the Empirical Evidence. *Marrë nga:* <http://www.dvevidenceproject.org/wp-content/themes/DVEProject/files/research/DVShelterResearchSummary10-2012.pdf>

Sullivan, C. M., Warshaw, C., Rivera, E. A. (2013). Counseling Services for Domestic Violence Survivors A Review of the Empirical Evidence. National Resource Center on Domestic Violence (NRC DV). *Marrë nga:* <https://www.dvevidenceproject.org/wp-content/uploads/CounselingResearchSummary.pdf>

Komiteti i Kombeve të Bashkuara për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave (1992). Rekomandimi i Përgjithshëm nr. 19, Sesioni i 11-të, 1992, paragrafët 6-7.

Marrë nga:

https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/INT_CEDAW_GEC_3731_E.pdf

UNWOMEN (2006). Shelter. Virtual Knowledge Center to end Violence against Women and Girls. *Marrë nga:* <https://www.endvawnow.org/en/articles/1384-staffing-and-management.html>

Welsh, B.C., & Farrington, D.P. (2000) Monetary Costs and Benefits of Crime Prevention Programs, in Tonry, M. (editor), Crime and Justice: A Review of Research, volume 25, University of Toronto Press, Çikago, 1999b. *Marrë nga:*

<https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/652202>

Organizata Botërore e Shëndetësisë (OBSh). (2021) MENTAL HEALTH INVESTMENT CASE: A GUIDANCE NOTE. <https://apps.who.int/iris/rest/bitstreams/1336737/retrieve>

Wimer, D.L. & Vining, A.R. (2009). Investing in the Disadvantaged. Assessing the benefits and cost of social policies. Georgetown University Press. Uashington D.C.